

Uio • Universitetet i Oslo

Arnstein Arnebergs Villa Midtåsen

Typologi, stil og individuelle krefter

Therese Høifødt

Master i kunsthistorie og visuelle studier

Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk

Under veiledning av Espen Johnsen

Våren 2021

© Therese Høifødt

2021

Arnstein Arnebergs Villa Midtåsen

Typologi, stil og individuelle krefter

[DUO \(uio.no\)](http://duo.uio.no)

Forord

Først vil jeg rette en takk til min mentor, professor Espen Johnsen, for faglig påfyll og uvurderlig veiledning gjennom hele masterløpet.

Takk til Trygve Andersen som gjestfritt har tatt meg imot på Villa Midtåsen og med sin entusiasme vist meg omkring i villaen. Takk til parksjef Per Rønningen som også åpnet dørene så jeg fikk besøke villaen og for lån av tegnemateriale etter arkitekt Arnstein Arneberg.

Takk til Marianne Mohr, arkitekt Arnstein Arnebergs barnebarn, for å engasjere seg for masterprosjektet mitt og for å ta meg med til sin morfars bolig på Madsrud allé, til tross for pandemi og strenge restriksjoner. Takk til Jørgen Jahre jr. for lån av fotografi.

Takk til Nasjonalmuseet – Arkitektur for lån av arkivmateriale til avhandlingen. Takk til dere på nettstedet Lardex for å tilgjengeliggjøre lokal historie i Sandefjord og for lån av fotografi.

Takk til mine medstudenter for gode diskusjoner og råd på veien. Takk til min mor, Birgitte Finne Høifødt, for korrekturlesing og gode telefonsamtaler. Takk til min samboer og beste venn, Torbjørn Hoff, for oppmuntring, verdifulle råd og støtte gjennom to år.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING.....	1
1.1 Tema og målsetting.....	1
1.2 Emnevalg	3
1.3 Problemstilling, metode og struktur.....	3
1.4 Teoretiske perspektiver.....	6
1.5 Kilder.....	7
1.6 Forskningshistorikk, faglitteratur og fredning	8
2. PRESENTASJON AV ARKITEKT, BYGGHERRE OG OBJEKT	12
2.1 Arnstein Arneberg	12
2.2 Anders Jahre	14
2.3 Byggeoppdraget.....	15
2.4 Planprosessen.....	16
2.5 En kort bygningsbeskrivelse	18
3. ARNEBERGS FORMATIVE ÅR	19
3.1 Påvirkningen fra Stockholm	19
3.2 Tidligere villaer	21
4. I TYPOLOGISK OG ARKITEKTMONOGRAFISK SAMMENHENG	24
4.1 Om rikmannsvillaen - en genealogi	24
4.2 Rikmannsvillaen 1915-1930.....	27
4.3 Skaugum og Villa Ranvik. Arnebergs samtidige rikmannsvillaer	29
4.4 Villa Midtåsen i Sandefjord. På høyden i et villa-landskap	32
4.5 Den representative Villa Midtåsen.....	34
5. I STILHISTORISK SAMMENHENG	37
5.1 En syntese av nasjonalromantikk og nyklassisisme?	37
5.2 Oppmerksom på funksjonalismen?.....	45
6. SYMBOLSK MAKT, SAMARBEID OG INDIVIDUELLE KREFTER.....	50
6.1 Et intrikat samspill.....	50
6.2 Byggherrens vilje.....	51
6.4 Arkitektens ideer.....	56
6.5 Et vellykket samarbeid?.....	61
7. OPPSUMMERING	65
8. LITTERATURLISTE.....	69
9. ILLUSTRASJONER.....	74

1. Innledning

1.1 Tema og målsetting

Denne avhandlingen er en arkitekturhistorisk analyse av Villa Midtåsen. En villa planlagt og bygget i årene 1930-1933 for skipsreder Anders August Jahre (1891-1982) og tegnet av arkitekt Arnstein Rynning Arneberg (1882-1961).¹ Hovedhensikten med studien er å oppnå en dypere og mer nyansert forståelse av boligen i forhold til samtidens typologiske, kulturelle og arkitekturhistoriske situasjon. Forskningsobjektet omfatter boligen slik den ble oppført i 1933 med tilhørende hageanlegg, og den videre prosessen og samarbeidet mellom arkitekt og byggherre, som senere resulterte i flere påbygg. Oppgavens tyngdepunkt er fastholdt til mellomkrigsårene da boligen ble oppført.

Arnstein Arneberg er en velkjent figur i norsk arkitekturhistorie og er mest kjent for sitt bidrag i fremveksten av den nasjonalromantiske arkitekturen på starten av 1900-tallet.² Den respekterte arkitekten oppførte en rekke offentlige, så vel som private praktbygg. Oslo Rådhus (1918–1950) i samarbeid med Magnus Paulsson og Skaugum (1930-1932) for kronprinsparet er blant de mest kjente.³ Eneboligen Arneberg oppførte for Anders Jahre hører også til i denne rekken av representative bygg, men har i mye mindre grad vært gjenstand for arkitekturhistoriske undersøkelser. Skipsreder Jahre ble ansett som en av samtidens fremste kreative næringsdrivende innen blant annet pelagisk hvalfangst og tankskipsfart. Likevel er Villa Midtåsen påfallende lite undersøkt, til tross for arkitektens og byggherrens betydningsfulle posisjon i samtiden og ikke minst deres etablerte plass i faglitteraturen. Selv om Villa Midtåsen ofte blir nevnt i faglitteratur, bøker og artikler er villaen kun behandlet på

---

¹ Norsk Biografisk Leksikon, s. v. «Arnstein Arneberg», av Elisabeth Seip, 17.05.2021. [Arnstein Arneberg – Norsk biografisk leksikon \(snl.no\)](#).

Norsk Biografisk Leksikon, s. v. «Anders Jahre», av Arnljot Strømme Svendsen, 17.05.2021. [Anders Jahre – Norsk biografisk leksikon \(snl.no\)](#)

² Se 1.6 om forskningshistorikk.

³ I tillegg arbeidet Arneberg med en rekke restaureringsprosjekt. I anledning Arnebergs 75 års dag hylles arkitekten for sin innsats med restaureringsarbeidet av Gudolf Blakstad i en artikkel i *Byggekunst*: «Hans studier her omfatter både stenarkitekturen og trearkitekturen, fra den ekleste stue til den mest raffinerte interiørkunst. Det er da heller ikke mange som har den høyt oppdrevne følelse for materialets muligheter og behandling som han. Ved siden her herav spiller farven en stor rolle for ham, og her er han den ubestridte mester blant arkitekter».

Blakstad, Gudolf. "Arnsetin Arneberg 75 år" I *Byggekunst* 39, no. 4 (1957): Tillegget s. 13-14.

et overordnet nivå eller bare nevnt som et av Arnebergs mer moderne og forenklete byggverk fra starten av 1930-tallet.⁴

I avhandlingen har jeg til hensikt å bygge videre på den eksisterende faglitteraturen og skrive villaen inn i arkitekturhistorien som et produkt av både generelle tendenser og individuelle handlinger. Da Villa Midtåsen ble fredet av Riksantikvaren i 2008 ble villaen nøye og omstendelig beskrevet og dokumentert.⁵ I følgende studie vil Villa Midtåsen bli tilnærmet i form av en diskursanalyse der ulike perspektiver vil bli belyst snarere enn å gi en uttømmende beskrivelse av villaen slik som allerede foretatt i 2008.⁶ Dette innebærer at aktører, som forholdet mellom arkitekt og byggherre, holdninger og arkitektonisk praksis vil bli anskueliggjort.

Da Villa Midtåsen ble oppført i årene rundt 1930 var det i en brytningstid innen arkitekturen og i samfunnet generelt. Verdier og tanker rundt det å bo og boligens utforming var i rask endring. For villatypologien, en tidligere sterkt tradisjonsbunnet arkitekturform, bød endringene på et sprikende syn på hvordan typologien skulle utformes. Starten av 1930-tallet regnes også som det som ble funksjonalismens gjennombruddsår i Norge og Norden. Arnstein Arneberg tilhørte, som nevnt over, en litt eldre skole og er ofte assosiert med et nasjonalromantisk formspråk. Det er derfor komplekse påvirkningskrefter som syntes å forme den etter hvert godt etablerte arkitekten og Villa Midtåsen som oppføres i denne strømmvirvelen av nye ideer, idealer og teknologiske muligheter.

I avhandlingen ønsker jeg derfor å studere og nyansere Villa Midtåsen, både i forhold til samtidens arkitekturhistoriske situasjon, men også ut ifra den lokale kulturelle konteksten i Sandefjord, samt individuelle forutsetninger, som byggherrens innspill og arkitektens ideer. De enkelte aspektene vil bli analysert, uten at oppgaven tar til sikte å diskutere uttømmende om de ulike delene.

---

⁴ Se 1.6 om forskningshistorikk.

⁵ Kulturminnesøk, «Midtåsen - Villa Midtås / Boligeiendom», 22.05.2021. [Midtåsen - Villa Midtås | Kulturminnesøk \(kulturminnesok.no\)](https://kulturminnesok.no) «Formålet med fredningen er å bevare Midtåsen/ Villa Midtås med interiører og tilhørende parkanlegg. Fredningen skal sikre enkeltbygningene, bygningenes innbyrdes sammenheng samt kulturhistoriske og arkitekturhistoriske verdier knyttet til anlegget som helhet».

⁶ Rapporten fra Riksantikvaren beskriver bygget slik det sto i 2008, og sikter altså ikke etter å redegjøre for hvordan boligen ble oppført i 1933 i forhold til det arkitekturhistoriske klima det tilhørte.

1.2 Emnevalg

Moderne boligarkitektur fra begynnelsen av 1900-tallet har vært et tydelig interessefelt blant forskere de siste tretti årene. På eksempelvis Nasjonalmuseet – Arkitektur i Oslo vises dette i dag med utstillingen «Boligideer», hvor sosiale boligspørsmål blir reist fra omkring starten av 1920-tallet frem til i dag. Foruten kunst- og arkitekturhistorikere har også kulturhistoriske institusjoner som Norsk Folkemuseum satset på boligspørsmål, med blant annet et søkelys på menneske og bomiljø.⁷ I lys av denne brede interessen for boligarkitektur har jeg valgt ut en rikmannsvilla i Sandefjord, nemlig skipsreder Anders Jahres Villa Midtåsen.

Ved masterprogrammets oppstart høsten 2019 besøkte vi med KUN4010 bant annet Arkitekturmuseet. Der ble det ytret et forlag til studentene og å skrive en avhandling om arkitekt Arnstein Arnebergs tidligere lite studerte Villa Elsero. Med god hjelp fra mentor, professor Espen Johnsen, fikk jeg pekt ut et annet prosjekt av arkitekt Arneberg, nemlig Villa Midtåsen i Sandefjord, som viste seg å være et fruktbart forskningsobjekt.

Tidligere har villaen vært lite tilgjengelig, ettersom Jahres andre kone, Bess Jahre, bodde der frem til hennes død i 2006. I etterkant av dette var det stor interesse for boligen i media med landsdekkende avisopplag. Et par år senere, i mai 2008, ble boligen fredet av Riksantikvaren.

1.3 Problemstilling, metode og struktur

Dette er en arkitekturhistorisk oppgave. Metoden er basert på en historisk-biografisk analyse av Villa Midtåsen der jeg vil forsøke å plassere villaen i en kulturell og arkitekturhistorisk kontekst, uttrykt gjennom bruk av visuelle kilder, tidsskrifter, avisartikler, magasiner og tilhørende media. Overordnet tar avhandlingen utgangspunkt i byggverket og tegnematerialet etterlatt av arkitekten.

Til grunn for hele avhandlingen er hovedproblemstillingen:

---

⁷ Bing, Morten og Espen Johnsen (red). *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*. Oslo: Norsk Folkemuseums årbok, 1997-1998. Boken er et resultat av en langsiktig forskingsstrategi omkring tema menneske og bomiljø.

Hvordan forholder Villa Midtåsen seg til samtidens kulturelle og arkitektoniske konvensjoner i den norske representative villa-arkitekturen, ut ifra villaens typologiske sammenheng, stilelementer, kulturelle forhold og individuelle krefter?

Struktur og metode

Oppgaven er disponert over sju kapitler, inkludert innlednings- og oppsummeringskapittel. Flere av disse kapitlene har ulike typer tilnærminger til materialet og bruk av litteratur. I avhandlingens 2. kapittel vil jeg redegjøre for monografiske aspekter. Et kort riss av arkitekt Arnstein Arneberg og byggherre Anders Jahres liv og virke kommer derfor innledningsvis. Etterfølgende kommer en kort redegjørelse av forskningsobjektet Villa Midtåsen.

Byggeoppdraget, planprosessen og en byggingsbeskrivelse av det oppførte byggverk vil her kort bli redegjort for. Kapitlet har ikke til hensikt å skrive utfyllende, men fungere som en ramme for videre studie av Villa Midtåsen.

Videre i kapittel 3 vil det bli redegjort for arkitektens formative år, med studier i Stockholm samt et utvalg fullført villaprojekt Arneberg oppførte ved hjemkomst til Kristiania. Det er plukket ut tre representative villaer, nemlig Høyerhus (1916-17) bygget for sivilingeniør Sigurd Høyer, Frederik Stangs Gate 22 (1916-21) bygget for skipsreder og senere konsul Ivar An. Christensen, Villa Elsero (1918-23) for skipsreder Wilhelm Mustad. De tre villaene befinner seg i Oslo, der arkitekten også holdt til.

Videre i kapittel 4 kommer oppgavens første delproblemstilling:

I hvilken typologisk sammenheng kan Villa Midtåsen plasseres, og hvordan kan utformingen av villaen sees i lys av samtidige (og tidligere) arbeider av Arneberg samt i lys av den lokale konteksten byggverket tilhører?

Hva som ligger i begrepet rikmannsvilla vil bli redegjort for i den innledende del av dette kapitlet. Her vil jeg klargjøre for villa-typologiens opphav, og plassere Villa Midtåsen i en tidsmessig og lokal kontekst. Deretter vil jeg diskutere aspekter ved utformingen av rikmannsvillaen i årene 1915-1930. Herunder bakgrunnen og boligidealet for de såkalte «jobberne». Samtidig må vi også kom inn på hvordan villaen som typologi ble oppfattet i den arkitektoniske brytningstid under 1920-tallets siste halvdel, under det som leder til funksjonalismens gjennombrudd rundt 1930, på det tidspunkt da Jahre begynte sin planlegging og fikk sin bolig oppført i Sandefjord. Avslutningsvis i kapitlet plasseres Villa Midtåsen i forhold til andre samtidige rikmannsvillaer Arneberg oppfører på starten av 1930-

tallet, samt sette boligen i en lokal kontekst blant villa-arkitekturen i Sandefjord og den sosiale sfæren Jahre kretset rundt. For å tilnærme meg delproblemstillingen er det avgjørende å vende seg til tidsskrifter og faglitteratur fra samtiden så vel som nyere litteratur om mellomkrigstidens arkitekturhistoriske utvikling.

I kapittel 5 kommer den andre delproblemstillingen:

Hvordan plasserer Villa Midtåsen seg i forhold til samtidens stilkriterier rundt villaarkitekturen?

Her vil jeg først belyse de sentrale stilretningene som formet starten av det 20. århundre. De deles gjerne inn i tre retninger: nasjonalromantikken, nyklassisismen og funksjonalismen. I doktoravhandlingen *Det moderne hjemmet. 1910-1940. Fra nasjonal tradisjonisme til emosjonell funksjonalisme* deler Espen Johnsen de også inn i begrepene «nasjonal tradisjonisme», som tilbakeskuende på det norske, «progressiv tradisjonisme», som tar utgangspunkt i nyklassisismen og «heroisk modernisme», som streber etter en tidløs og ny arkitektur.⁸ I Norge og Norden har særlig begrepet «modernisme» stilt som et forvirrende uttrykk for arkitekturhistorikere. I Norden har ikke modernismen fortonet seg like enhetlig som i Sentral-Europa, her videreføres ofte enkelte aspekter ved eldre byggetradisjoner i en fusjon med modernismen, som fører til en kompleksitet i arkitekturen som ikke alltid syntes å dekket av begrepet «modernisme».⁹ En stilhistorisk analyse av de tre stilretningene vil bli anskueliggjort med utgangspunkt i følgende elementer: plassering i terrenget, bygningsvolumets sammenheng, fasade eksteriør og materialvalg. Villa Midtåsen vil forløpende analyseres i forhold til de stilretningene og elementene nevnt over. Avslutningsvis diskuteres det hvordan Villa Midtåsen synes å forholde seg til samtidens funksjonalistiske villakonvensjoner.

I kapittel 6 kommer oppgavens tredje og siste delproblemstilling:

I hvilken grad kan samarbeidet og byggherrens ønsker og innspill og arkitektens tidligere praksis og egne ideer ha formet Villa Midtåsen?

Innledningsvis redegjøres det kort for arkitektens rolle i møtet med byggherren. Deretter følger en betraktning av byggherre Anders Jahres ønsker for Villa Midtåsen. Hvordan ønsket

---

⁸ Johnsen, Espen. *Det moderne hjemmet 1910-1940. Fra nasjonal tradisjonisme til emosjonell funksjonalisme. Utvalgte villa- og møbelprosjekter av åtte norske arkitekter.* (Doktoravhandling. Universitetet i Oslo. 2002), 110.

⁹ Johnsen, Espen. «Å nyansere norsk modernisme.» I *Nordic Journal of Architectural Research* 19, no. 1. (2006): 27-33, 31.

skipsrederen at boligen skulle se ut? Med noe hjelp av Michel Foucaults teorier om blikk og makt, diskuteres også aspekter om hva boligen kommuniserer. Hva forteller plasseringen av villaen til samfunnet rundt? Deretter vil jeg ta i betraktning arkitekt Arnstein Arnebergs ideer i utformingen av villaen. Hvor mye synes arkitekten å ha preget villaens utforming? Til slutt diskuteres kapitlet hvorvidt samarbeidet fungerte godt og kan betraktes som vellykket eller ikke. Delen tar hovedsakelig for seg samarbeidet de hadde i oppførelsen av det originale bygget som sto ferdig i 1933, men også noe om deres senere samarbeidsprosjekter.

1.4 Teoretiske perspektiver

I tråd med nyere arkitekturhistorieforskning er oppgaven skrevet ut ifra ulike perspektiver, som i denne avhandlingen er distribuert i de ulike delproblemstillingene. Overordnet skrives avhandlingen i tråd med hvordan den amerikanske arkitekturhistorikeren Alice T. Friedman forstår moderne boligforskning. I artikkelen *The way you do the things you do*, legger Friedman frem betydningen av å sette søkelys på en individuell bygning i henhold til en spesifikk kulturell og historisk kontekst: «Studied in this way, buildings can be documented, analyzed, and discussed as products of overlapping but identifiable systems of values, typological and cultural conventions, institutional forces, and individual actions». ¹⁰

Med utgangspunkt i en kulturhistorisk typologisk undersøkelse, en relativt tradisjonell arkitekturhistorisk stilanalyse og en individuell undersøkelse av Anders Jahre og Arnstein Arneberg føyer oppgaven seg med dette slik inn i hvordan moderne boligforskning har blitt utført i de senere tiår. Spesielt i årene 1985 til begynnelsen av 2000-tallet var det i Nordisk sammenheng en større arkitekturhistorisk interesse for den moderne boligen på begynnelsen av 1900-tallet. I de senere år har det dessverre vært mindre fokus på denne perioden.

Foruten det avgrensede forskingsfeltet i oppgaven vil den teoretiske innfallsvinkelen opptre i form av en diskurs. Diskursanalysen er skrevet i overensstemmelse med arkitekturhistoriker Sarah W. Goldhagen sin tilnærming til modernismens arkitektur. I artikkelen «Something to

---

¹⁰ Friedman, Alice T. "The way you do the things you do. Writing the history of houses and housing". I *Journal of the Society of Architectural Historians*, Vol.5. (California: University of California Press, 1999), 407.

talk about: Modernism, Discourse, Style», argumenterer Goldhagen for å lese modernismens arkitektur som en pågående diskusjon.¹¹ Hun utdyper i artikkelen følgende:

Modernism in architecture was and is an ongoing conversation, a discussion about how, in living with the cultural, political, social, and economic conditions of modernity, a newly conceptualized built environment might enhance self-awareness, might improve social life, might contribute to a more humanized present, and might help people to envision their future in a better world.¹²

Goldhagen er opptatt av å studere parallelle til dels motsigende retninger innen den moderne arkitekturen. Ved at Villa Midtåsen er utformet som en rikmannsvilla på begynnelsen av 1930-tallet, i de meget spesielle årene rundt funksjonalismens gjennombrudd, kan det synes som at byggverket kan ha potensiale til å berøre noe av datidens arkitektoniske endringer og spenninger.

Arkitekturhistoriker Espen Johnsen understreker også at ved å studere parallelle strømninger kan arkitekturen leses som et resultat av en rekke faktorer, nemlig «formalistiske, regionalt situerte, konstruktive, ideologiske, politiske, mediale, sosiologiske ect.»¹³

1.5 Kilder

Avgjørende i denne studien er primærkilder, som først og fremst omhandler arkitektens etterlatte tegninger av Villa Midtåsen. Sekundærlitteratur vil også spille en rolle i oppgaven. Selve forskingsobjektet, Villa Midtåsen, betraktes til en viss grad slik den står i dag, men med et kritisk øye ettersom endringer i interiør, eksteriør og påbygg har forandret boligens opprinnelige form og karakter.¹⁴ Som nevnt innledningsvis er oppgavens tyngdepunkt fastholdt til mellomkrigsårene, i det boligen ble oppført. En avgjørende kilde i arbeidet er derfor også fotografi lånt av Jahres etterlatte familie, samt fotografi publisert i media.¹⁵ Ikke

---

¹¹ Goldhagen, Sarah Williams. «Something to Talk about: Modernism, Discourse, Style», i *Society of Architectural Historians*, 64, no. 2 (jun 2005): 144-167. Betegnelsen «modernisme», skriver Goldhagen, er benyttet for mellomkrigstidens arkitektur (1918-39), selv om arkitektene i denne perioden ikke benyttet begrepet selv.

¹² Ibid, 163.

¹³ Johnsen, «Å nyansere norsk modernisme.», 29.

¹⁴ Dette er ikke problematisert videre i oppgaven. Oppgavens relativt korte omfang er årsak til dette.

¹⁵ Sønn av nevøen til Anders Jahre, Jørgen Jahre jr., har lånt ut noen fotografi av hageanlegget og fasade i nord på villaen datert 1935, året etter ekteparet flyttet inn.

før i 1967 dukker det opp fotografi fra innsiden av Villa Midtåsen, der en rekke rom i boligens første etasje er representert.¹⁶ Tegnematerialet etter Arneberg befinner seg på Nasjonalmuseet – Arkitektur og inneholder vedrørende Villa Midtåsen en del utkast til planløsning, interiør og detaljer til interiør.¹⁷ I tillegg inneholder Arnebergs etterlatte tegnemateriale en del godt utarbeidete tegninger med forslag til fasade. Disse er for det meste udatert, bortsett fra ett utkast datert august 1930. Noe materiale finnes i både privat og kommunalt eie, men generelt er tegningsarkivet og andre kilder etter Villa Midtåsen dessverre meget begrenset, noe som har vært en utfordring med oppgaven.

I 1932 skrev Arneberg et innlegg i *Byggekunst* om Skaugum, boligen for kronprinsparet, med en rekke illustrasjoner og en beskrivelse av bygget. Arkitekten publiserte imidlertid ikke noe om Villa Midtåsen. Byggherren var også knapp i sin omtalelse av boligen.¹⁸ Jahre var en svært privat mann, så det finnes dessverre lite intervjumateriale eller private brev der han omtaler eneboligen sin.

Avisartikler og omtaler, blant annet i *Byggekunst*, gir et innblikk i hvordan samtiden betraktet arkitekten. Disse er det aktuelt å trekke frem. I 1938 stiller også Jahres kone Dagny til intervju i *Aftenposten* i en reportasje om Jahres virksomhet med hvalen, der nevner hun hvordan de, eller Jahre, kom over tomten på toppen av Midtåsen.¹⁹

1.6 Forskningshistorikk, faglitteratur og fredning

Arnstein Arneberg er en velkjent arkitekt i norsk litteratur. Han fikk også en del oppmerksomhet i sin egen samtid. I sammenheng med Arnebergs 70 årsdag ble det i 1952 utgitt en bok av hans tidligere kollegaer og venner Georg Eliassen, Arne Pedersen og Olav Platou.²⁰ Boken tar for seg historier og Arnebergs liv og virke, samt et utvalg av utførte byggverk, der Villa Midtåsen er representert med fire fotografier. På Arneberg og Magnus Poulsson sin 100 årsdag i 1982 ga *Byggekunst* ut et særtrykk om arkitektparet.²¹ De to er mest

---

¹⁶ Fotografiene av interiøret ble publisert i ukebladet *Allers* i 1967 og er i dag tilgjengelig på nettsiden Lardex. <https://www.lardex.net/artikkel/2262-midtaasen>

¹⁷ Nasjonalmuseet. NAMF. 01937

¹⁸ Så langt jeg har undersøkt har ikke Anders Jahre uttalt seg i offentlig media om boligen.

¹⁹ Anker-Olsen, Kr., «Ferdig med hvalen?». *Aftenposten*. 26.11.1938.

²⁰ Eliassen, Georg, Arne Pedersen, Olav Platou (red). *Arnstein Arneberg*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952.

²¹ Grønvold, Ulf. «Arneberg og Poulsson – Et dobbeltmonarki i norsk romantisk arkitektur». I *Arneberg & Poulsson. Arkitekturutstilling. Arnstein Arneberg og Magnus Poulsson – 100 år*, redigert av Tore Brantenberg, 56-62. Oslo: Norske Arkitekters Landsforbund og Norsk Arkitekturmuseum, 1982.

kjent for oppførelsen av Oslo Rådhus. Bygget gikk gjennom en rekke revideringer fra første utkast i 1916 til utkast i 1930-32 ble godkjent og byggeprosessen kunne starte.

I *Norges Kunsthistorie 6: Mellomkrigstiden* trekker Christian Norberg-Schulz inn Arneberg i kapittelet «*Fra nasjonalromantikk til funksjonalisme*» som en grunnleggende pådragsgiver for den nye nasjonalromantikken.²² Norberg-Schulz trekker frem Arnebergs deltagelse i konkurransen om å tegne Kongevillaen i 1907 som en utløsende faktor, selv om han fikk en 2. plass. Ulf Grønvold plasserer i 1982 Villa Midåsen i *Byggekunst* i kategorien «funkisklassisisme», der han på 1930-tallet flater ut takvinkelen og kombinerer funksjonalismens enkelhet med en klassisk holdning. I Norsk Kunstnerleksikon skrives det også at Arneberg fra 1930-årene benyttet moderne byggematerialer og teknikker, men han ble aldri funksjonalist i formspråket. «Hans modernisme strakk seg sjelden lenger enn til former fra den nye saklighet i slutten av 1920-årene».²³ I forskningslitteraturen plasseres ofte Arnebergs arkitektur fra omkring 1930-tallet og fremover som en fusjon av funksjonalismens nye saklighet og nyklassisistiske tendenser.²⁴ I anledning Oslo Rådhus 50 års jubileum i år 2000 publiserte Ulf Grønvold en bok om byggverket hvor også et riss av Arneberg presenteres.²⁵

Et rikt illustrert oversiktsverk over Arnstein Arnebergs arkitektur ble utgitt i 2006 av Morten Ole Mørch med tittel *Arnstein Arneberg - Mennesket og arkitekten, byggverkene og byggherrene*. Boken gir en biografisk innføring av Arneberg og en kronologisk gjennomgang av boligprosjektene der Villa Midtåsen er representert med noe tekst og bilder.²⁶ Boken er

---

²² Norberg-Schulz, Christian. «Fra Nasjonalromantikk til funksjonalisme. Norsk arkitektur 1914-1940». I *Norsk kunsthistorie. 6: Mellomkrigstiden*, redigert av Trygve Nergaard, Even Hebbe Johnsrud, Alf Bøe. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1983.

²³ Norsk Kunstnerleksikon, s.v. «Arnstein Arneberg», 04.05.2021. «f.eks. i *Skaugum* (1930–32) og *Smedbråten* (1935). Det er tvert imot det tradisjonelle som preger de fleste av A.s arbeider», skrives det videre. [Arnstein Rynning Arneberg – Norsk kunstnerleksikon \(snl.no\)](https://snl.no/Arnstein_Rynning_Arneberg)

²⁴ Knudsen, Merete. «Villa Midtås i Sandefjord», I *Vestfoldminne* (2007/2008): 45-68, 52. Her skriver hun at Villa Midtåsen representerer «Den nye stilen som er en kombinasjon av funksjonalismens enkelhet og klassisismens klassiske uttrykk kaldt "funkisklassisisme"».

Kulturminnesøk, «Midtåsen - Villa Midtås / Boligeiendom», 22.05.2021. [Midtåsen - Villa Midtås | Kulturminnesøk \(kulturminnesok.no\)](https://kulturminnesok.no) «Villa Midtås er et eksempel på en arkitekturstil som Arneberg dyrket fra begynnelsen av 30-tallet der den enkle bygningskroppen spiller opp mot en rikt utformet hage. Stilen er omtalt som "funkisklassisisme". Både Skaugum og Villa Midtås må regnes til denne kategorien som blant annet kjennetegnes ved slak takvinkel, horisontalitet, store glassflater og rene linjer.»

²⁵ Grønvold, Ulf. «Huset innerst i Viken» I *Det store løftet*, redigert av Ulf Grønvold, Nils Anker og Gunnar Sørensen, 17-145. Oslo: H. Aschehoug & Co, 2000.

²⁶ Mørch, Morten Ole. [Arnstein Arneberg: mennesket og arkitekten, byggverkene og byggherrene](https://www.bastionforlaget.no/bok/arnstein-arneberg-mennesket-og-arkitekten-byggverkene-og-byggherrene). Oslo: Bastion forlag, 2006.

ingen inngående arkitekturhistorisk studie, men er flittig benyttet i oppgaven som oversiktsverk over Arnebergs oeuvre og biografi.

I forbindelse med Bess Jahres bortgang i 2006 ble eneboligen inndratt i offentlighetens søkelys og spørsmålet om hva som skulle skje med boligen satte i gang prosessen som i 2008 endte med fredning av villaen. Fredningsforslaget er gjennomgående med oppmålinger og bygningsbeskrivelse av boligen slik den sto i 2008. Et par populærvitenskapelige artikler ble så utgitt i 2007/8 og i 2015. I tilknytning til fredningen av boligen skrev Anne Merete Knudsen en lengere artikkel i *Vestfoldminne* i 2007/8 om boligens kulturhistoriske verdi samt en beskrivelse av Villa Midtåsen med interiører og tilhørende parkanlegg.²⁷ Noen år senere publiserer Svein Ingebretsen, i 2015, en artikkel med tittel *Arnstein Arneberg – Arkitekten som preget Sandefjord*.²⁸ I den biografiske boken *Anders Jahre – hans liv og virksomhet* fra 2013 av forfatter Audun Tjomsland er det tildelt et kapittel om Jahres bolig. I kapittelet er det gjort rede for den stridige prosessen med å få kjøpt tomten på Midtåsplatået samt noen formale aspekter ved Midåsen.²⁹ I Knut Langeland sin bok *Praktfulle hager & Historiske gods* fra 2013 tar han for seg Villa Midtåsen og særlig den om lag 60 mål store hagen.³⁰ En inngående studie av arkitekt Magnus Paulsson, hvorav også Arneberg er representert i forbindelse med deres samarbeid om Oslo Rådhus ble publisert i 2015, i doktorgradsavhandlingen *Modernism and national romanticism in the work of architect Magnus Poulsson (1881-1958)* av Mark Robert Mansfield.³¹ Høsten 2020 publiserte Torstein Sandvin Groven sin masteravhandling ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet om hageanlegget tilhørende Villa Midtåsen. I avhandlingen er det en rekke fotografier og illustrasjoner av hagen systematisert i kronologisk rekkefølge som gir et godt innblikk av utviklingen til hageanlegget.³²

For litteratur omkring rikmannsvillaen var det avgjørende å støtte seg på den Nordiske faglitteraturen, særlig fra Sverige, Danmark og Norge. Et av de større oversiktsverkene er Eva Eriksson sine to bøker *Den moderna stadens födelse. Svensk arkitektur 1890-1920*, utgitt i

---

²⁷ Knudsen, «Villa Midtås i Sandefjord».

²⁸ Ingebretsen, Svein. «Arnstein Arneberg- Arkitekten som preget Sandefjord». I *Kulturminner* (høsten 2015): 1-12.

²⁹ Tjomsland, Audun. *Anders Jahre – hans liv og virksomhet*. Sandefjord: Tjomsland Media AS, 2013.

³⁰ Langeland, Knut. *Praktfulle hager & historiske gods*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2013.

³¹ Mansfield, Mark Robert. *Modernism and national romanticism in the work of architect Magnus Poulsson (1881-1958)*. Doktorgradsavhandling. Arkitektur- og designskolen i Oslo. 2015.

³² Groven, Torstein. *Midtåsen – en historisk tolkning*. Masteravhandling. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. 2020.

1990, samt *Den moderna staden tar form: Arkitektur och debatt 1910-1935*, utgitt i 2001.³³ I *Danmarks arkitektur: Enfamiliehuset* av Lisbet Balslev Jørgensen fra 1979 skrivers det også utdypende om bolig og villaarkitektur.³⁴ Av norsk litteratur kan *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden* fra 1998 av Morten Bing og Espen Johnsen og doktoravhandlingen *Det moderne hjemmet 1910-1940. Fra nasjonal tradisjonisme til emosjonell funksjonalisme* fra 2002 av Espen Johnsen trekkes inn som formålstjenlig faglitteratur.³⁵

---

³³ Eriksson, Eva. *Den moderna stadens födelse. Svensk arkitektur 1890-1920*. Stockholm: Ordfronts förlag, 1990.
Eriksson, Eva. *Den moderna staden tar form. Arkitektur och debatt 1910-1935*. Stockholm: Ordfont förlag, 2001.

³⁴ Jørgensen, Lisbet Balslev. *Danmarks arkitektur – Enfamiliehuset*. København: Gyldendal, 1979.

³⁵ Bing, Morten og Espen Johnsen (red). *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*. Oslo: Norsk Folkemuseums årbok, 1997-1998.

Johnsen, *Det moderne hjemmet*.

2. Presentasjon av arkitekt, byggherre og objekt

I kapittel 2 vil arkitekt, byggherre og forskningsobjektet, Villa Midtåsen, bli introdusert. Målet med kapittelet er å gi et kortfattet biografisk riss til tema, som legger et bakgrunnstykke for avhandlingen. Arkitekt Arnstein Arneberg og byggherre Anders Jahre vil først bli introdusert. Etterfølgende kommer en kort redegjørelse av byggeoppdraget, planprosessen og en bygningsbeskrivelse. Det er ikke til hensikt å skrive utfyllende i følgende kapittel, men tjenestegjøre som en ramme for videre studie av Villa Midtåsen.

2.1 Arnstein Arneberg

Arnstein Arneberg betraktes i dag som en av Norges fremste arkitekter fra det 20. århundre, og som en foregangsmann for den nasjonalromantiske bevegelsen. Den 6. juli 1882 ble Arneberg født på Lysaker, som sønn av bestyreren ved Røa og Lysaker møller.³⁶ Like i nærheten av barndomshjemmet holdt den såkalte Lysakerkretsen til, som besto av personligheter og kunstnere som blant annet Werenskiold, Munthe, Aubert og Nansen. Oppveksten i miljøet skulle vise seg å ha stor innflytelse på Arneberg der Werenskiolds «norsk eget kunst», og «sunde ideer om arkitektur» fulgte arkitekten.³⁷ Arneberg identifiserte seg med miljøet rundt Lysakerkretsen og deres mer frigjorte nasjonale stilfølelse.³⁸

En praktisk skoleutdannelse startet i Kristiania på Den Kongelige Tegneskole under Herman M. Schirmer (1898-1902).³⁹ Tiden der skulle også ha stor innvirkning på arkitekten. Med Schirmer foretok Arneberg de berømte studieekskursjonene til Gudbrandsdalen hvor de tegnet opp gamle stabbur og trebebyggelse.⁴⁰ Som ung voksen delte Arneberg altså Lysakerkretsens

---

³⁶ Mørch, Ole morten. *Arnstein Arneberg – Mennesket og arkitekten, byggverkene og byggherrene*. (Oslo: Bastion forlag, 2006), 16.

³⁷ Stenseth, Bodil. *En norsk elite – Nasjonsbyggerne på Lysaker 1890-1940*. (Oslo: Aschehoug, 2000), 149.

³⁸ Fett, Harry «En Generasjon og en vennehilsen». I *Arnstein Arneberg*. Redigert av Georg Eliassen, Arne Pedersen, Olav Platou, 13-55. (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952), 14.

³⁹ Mørch, *Arnstein Arneberg*, 19.

⁴⁰ Ibid.

kultursyn. Den norske byggeskikken var for Arneberg både bondestuen og de østlandske embetsgårdene.⁴¹

Videre studier på Tekniska Högskolan i Stockholm skulle også ha stor innvirkning på Arneberg, selv om studiet besto av enkelte kurs og ikke fulltidsstudier, slik arkitekturhistoriker Bente A. Solbakken presiserer i sin artikkel *Via Stockholm? Norske arkitekter ved Kungliga Tekniska Högskolan*.⁴² Parallelt med studiet i Stockholm foretok Arneberg studieturer i Norge for å studere norsk bondebebyggelse. Arneberg priste nabolandets arkitekter som foregående, der de forfektet en bevisst og kultivert arkitektur.⁴³ Tidligere hadde norske studenter reist til Tyskland for å studere arkitektur, men med generasjonen fra århundreskifte søkte de blant annet til Sverige. Skiftet markerte det som skulle bli en «ny» arkitektur i Norge, som riksantikvar Harry Fett understreker: «Nettop i denne eiendommelige grotid for svensk arkitektur skaptet også grunnlaget for en ny norsk arkitektur. Det blev et kameratskap som i sagatiden.»⁴⁴ I Stockholm studerte han under professorene Isak Gustaf Clason og Erik Lallerstedt. Påvirkningen fra Stockholm vender vi tilbake til i kapittel 3.

I mellomkrigstiden tilspisset arkitekturdebatten seg ytterligere. Den såkalte «klassisisme debatten» i Dagbladet perioden 1924-1926 mellom nasjonalromantikerne, bestående av blant annet Henrik Sørensen på den ene siden og nyklassisistene med Gudolf Blakstad i spissen på den andre. Edvard Heiberg var også del i debatten, og sto for en mer funksjonell søken etter «orden» og allmennhet i arkitekturen, og meddelte en krass kritikk til Werenskiolds individualistiske og kunstneriske «uorden».⁴⁵ Arneberg sto for en nasjonal linje i mellomkrigstiden. I 1926 skrev han innlegget «Det norske syn», der han argumenterer for at byggingskunsten skulle baseres på «norsk instinkt og norsk lynne», og kritiserte nyklassisistenes antikke inspirasjon som bare «tom dekorasjon».⁴⁶ Likevel var Arneberg godt orientert i impulser utenfor landets grenser. I 1907, samt et par anledninger senere (1921 til Italia), fikk han statens reisestipend og reiste blant annet til Danmark, Tyskland, Frankrike, Spania, Nederland, Italia og Finland.⁴⁷

---

⁴¹ Ibid.

⁴² Solbakken, Bente Aass. «Via Stockholm? Norske arkitekter ved Kungliga Tekniska Högskolan». *Kunst og Kultur* 95, no. 1 (2012): 44-55, 47.

⁴³ Mørck, Arnstein Arneberg, 23. Norsk folkemuseums samling på Bygdøy ble også studert med stor begeistring.

⁴⁴ Fett, «En generasjon og en vennehilsen», 18.

⁴⁵ Heiberg, Edvard. «Kunst og orden». *Dagbladet*. 01.05.1926.

⁴⁶ Mørch, Arnstein Arneberg, 25.

⁴⁷ Ibid, 27.

Arnebergs gode venn Henrik Sørensen beskriver ulike episoder med Arneberg i boken publisert i forbindelse med arkitektens 70-årsdag. Her karakteriserer han Arneberg som «vårt lands største og snilleste ja-menneske»⁴⁸. Suksessen Arneberg oppnådde påvirket ikke arkitektens ego- der flere kanskje hadde utviklet en arroganse forble Arneberg ydmyk i sin rolle. Arneberg var leken og utforskende gjennom hele sin karriere ifølge Harry Fett, som han skrev i jubileumsboken.⁴⁹

2.2 Anders Jahre

Skipsreder Anders Jahre var målrettet både når det kom til hans suksessfulle forretning og private liv, med oppførselen av den representative Villa Midtåsen på toppen av Midtåsplatået i Sandefjord. Han ble født 28. mai 1891, og døde som en gammel mann i 1982. Opprinnelig kom Jahre fra en bondeslekt.⁵⁰ På gården vokste de opp med hester til bruksnytte, men også til fornøyelse på travbanen. Det var derimot familiens interesse for sjøfart og fangst som skulle komme til å prege Jahre mest i fremtiden.⁵¹

Videre fra Sandefjord tok han veien til Christiania hvor han startet på jusstudiet på Det Kongelige Fredriks Universitet i 1910. Derfra skal han raskt ha kommet seg inn i en forretningsmessig karriere ifølge Jahre selv.⁵² Han jobbet en stund som dommerfullmektig i Ibestad, hvor han fikk viktig livserfaring og lærte å kjenne mennesker og miljøer som drev med havfiske. Da første verdenskrig startet i 1914 ble Jahre innkalt til tjeneste i marinens forsyningstjeneste hvor han deltok på store ekspedisjoner til sjøs.⁵³

Jahre regnes som en av samtidens fremste kreative næringsdrivende, og er ansett som pioner innen pelagisk hvalfangst, tankskipfart, bilfart og kjemisk industri.⁵⁴ Den 30. mai 1929 ble den gang verdens største tankskip og hvalkokeri sjøsatt, og det under hans aksjeselskap med

---

⁴⁸ Sørensen, Henrik. «Episoder med Arnstein Arneberg». I *Arnstein Arneberg*, Redigert av Georg Eliassen, Arne Pedersen, Olav Platou, 61-69. (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952), 65.

⁴⁹ Fett, «En generasjon og en vennehilse», 54.

⁵⁰ Tjomsland, *Anders Jahre*, 18.

⁵¹ *Ibid*, 19.

⁵² *Ibid*, 20.

⁵³ *Ibid*, 29.

⁵⁴ Knudsen, Merete. «Villa Midtås i Sandefjord», I *Vestfoldminne (2007/2008)*: 45-68, 45.

navn Kosmos.⁵⁵ På veien videre mottok Jahre mye jubel, men også mye kritikk.⁵⁶ Særlig for Sandefjord, og for så vidt resten av Norge som fikk skattepenger og nye arbeidsplasser, var Jahre applaudert.⁵⁷ Jahre opprettet en rekke veldedige stiftelser, som også betraktelig økte hans popularitet. Enorme summer ble gitt til formål som sto Jahre nært, som humanitære behov, kultur og medisin og annen vitenskap.⁵⁸ I en reportasje om Jahre står det at han selv mente han posisjon skyltes fire egenskaper, nemlig «fantasi, initiativ, kombinasjonsevne og energi».⁵⁹ Reporteren utdyper at «Anders Jahre er et energigeni. Han gnistrer av virkelyst når han står ovenfor en oppgave. Den behøver ikke være stor, men som regel er den det. Og han får ikke ro før målet er nådd.»⁶⁰

2.3 Byggeoppdraget

I 1930 opprettet Jahre kontakt med Arneberg for å tegne en enebolig for han og hans kone Dagny. Boligen skulle reflektere Jahres suksess, med opprettelsen av A/S Kosmos, og hans posisjon i Sandefjord som reder, samtidig som det skulle være et hjem for ekteparet. Arneberg hadde tegnet en rekke rikmannsvillaer fra starten av sin karriere i 1908 og frem til Jahre tok kontakt i 1930. Byggeoppdraget bærer preg av Arnebergs solide erfaring med representative boligbygg, som må ha vært en avgjørende faktor for Jahre med tanke på hans visjon om boligens endelige utforming. Det som forekommer av informasjon om byggeoppdraget tyder på at Jahre og Arneberg jobbet tett sammen ned til minste detalj.⁶¹ Sammen med boligen skulle Jahre ha et hageanlegg i stil med boligen, der det sentrale var utsikten over Sandefjordsfjorden som skulle smykke tomten.⁶²

---

⁵⁵ Thorson, Odd. *Aksjeselskapet KOSMOS gjennom 25 år – En epoke i Antarktis*. (Oslo: Kristes Boktrykkeri, 1953), 45.

⁵⁶ Interessen for Jahres liv kulminerte i at det i 1990, syv år etter hans død, ble det gitt ut en fjernsynsserie på NRK om Jahre og hans formue i utlandet. Dramaserien er delt i tre deler og varer ca. 60 minutter hver. Den er tilgjengelig i NRK-arkivet.

⁵⁷ Tjomsland, *Anders Jahre*, 73.

⁵⁸ *Ibid*, 130.

⁵⁹ Uten forfatter, «Anders Jahre- Hvalmatadoren i Sandefjord.», *Laagendalsposten*, 23.07.1948.

⁶⁰ *Ibid*.

⁶¹ Den 25. juli 1953 drøfter Arneberg detaljer til bad og WC, detaljer til dørbladene og balkonggitter «av jern og delvis forgylt messing», og «hvis du syntes kan de to sidefelter fylles ut med ornamentikk, som da gjør balkongen noe rikere» skriver Arneberg til Jahre. Ingebretsen, Svein. «Arnstein Arneberg- Arkitekten som preget Sandefjord». I *Kulturminner* (høsten 2015): 1-12, 3.

⁶² Dagny forteller om ferden opp Midtås-plataet hvor Jahre fant tomten. Anker-Olsen, «Ferdig med hvalen?» *Aftenposten*. 26.11.1938.

2.4 Planprosessen

Et avgjørende element i undersøkelsen av planprosessen er tegnematerialet etterlatt av arkitekten. Tegnematerialet kan si noe om hendelsesforløpet og progresjon i prosessen med oppførelsen av villaen. Det første utkastet Arneberg tegnet for Jahre er datert august 1930 (ill. 1). Perspektivtegningen illustrerer en klassiserende herregårdsanlegg. Bygningskroppen fremstår tung med et valmtak og en tjenerfløy i en L-formasjon ut fra hovedkroppen. Gjennom en portalåpning føres man inn på gårdsplassen med et symmetrisk utskutt inngangsparti, omtrent slik inngangspartiet ble oppført. Sentralt i utkastet er også naturen som er trukket helt inn mot villaen og ikke minst utsikten i sør med fjorden og skipene som kommer inn Sandefjords havn. Skipene i bakgrunn understreker tilknytningen Jahre ønsket mot havet, som igjen arkitekten har vært bevisst om.

Omtrent et halvt år senere legger Arneberg frem tre nye forslag til boligen, men denne gangen med perspektiv fra hagesiden i sør.⁶³ Ett av utkastene er datert februar 1931 og de to andre ser ut til å være tegnet omtrent samtidig. «Forslag 1» og «forslag 2» likner i stor grad på Arnebergs første utkast (ill. 2, 3). Ved det tredje utkastet endrer derimot bygningskroppen karakter, med et valmtak i slak vinkel, nærmere slik boligen ble oppført (ill. 4). Utkastet vitner om et forsøk på å implementere samtidens nye funksjonalistiske formspråk. Gjennomgående ved de tre utkastene er trappeanlegget mot utsikten i sør, som naturlig faller med terrenget. I arkivet ligger det også flere skisseteninger som viser en svært utprøvende prosess frem til de tre utkastene fra omkring 1931. Byggesakstegningene tilsendt av Sandefjord kommune inneholder et snitt av boligen, fasade og planløsning av alle tre etasjer. Likevel er ikke utkaste utlånt av Sandefjord kommune identisk med det realiserte bygget. I oppgaven er derfor plantegningene av Villa Midtåsen hentet og lånt fra Arkitekturmuseet, ettersom disse sammensvarer i større grad med hvordan boligen ble oppført, og tegnet nærere i tid med oppførelsen.

Mye av det som ligger i mappen til Jahres Villa Midtåsen på Nasjonalmuseet er verken datert eller skrevet noen detaljer på. Dette skaper noen utfordringer i undersøkelsen av hendelsesforløpet. Det kan se ut som et utkast tiltenkt kronprinsparet på Skaugum har blitt lagt i mappen til Villa Midtåsen (ill. 5). Her er bygningsvolumet større og strekker seg lengere, slik boligen på Skaugum ble attribuert. Arneberg jobbet antakelig parallelt med disse

---

⁶³ Avfotograferte utkast til Villa Midtåsen er lånt ut av parksjef Per Rønningen.

boligene noe som kan forklare forbindelsen. Dessuten finnes det et liknende utkast til det presentert over, men i en redusert størrelse og en rektangulær bygningskropp som vi kjenner igjen fra forslagene Arneberg tegnet i 1930-31 (ill. 6). Likevel kan jeg ikke utelukke at illustrasjon 5 ikke var tegnet for Jahre. Jahre kan ha ønsket et mer ambisiøst prosjekt til Midtåsen i 1930, men på grunn av verdenskrisen og det drastiske fallet i prisen av hvalolje årene 1931-32 var rederen nødt til å nedjustere boligens skala.⁶⁴ Det tilbaketrukne volumet i øst kan minne om utbygget «Arnebergstuen», som ble bygget i 1960.

I utarbeidelsen av planløsningen forekommer det også et par variasjoner. Det som må være de første utkastene til planløsning er noe nedskalert i størrelse i forhold til det endelige resultatet (ill. 7). Dette kan stemme i forhold til et opphold i prosessen fra rundt 1931, da Jahre opplevde nedgangstider med selskapet. Der er det verken karnapp eller røkeværelse til Jahre i første etasje. Hallen er også delt opp til fordel for en sentrert havestue i sør, der hallen etter hvert ble utvidet. På det ene utkastet er inngangspartiet flyttet vestover, og ikke symmetrisk i fasaden. I 1933 tegnet Arneberg planløsningen tilnærmet slik den ble oppført året etter (ill. 8, 9, 10). Arkitekten fikk godkjent tegningene av Sandar Bygningsråd den 5. mai 1933, men oppdaterte planløsningen og flere andre elementer i månedene fremover.⁶⁵ Det er tydelig at Arneberg kontinuerlig jobbet med boligen. Prosessen utviklet seg organisk med endringer utført underveis. I tegnematerialet står det bant annet «Bestemmes på stedet» i tegninger av steinarbeid ved karnappet.

I tillegg til fasade og planløsning er det en rekke detaljer til interiøret Arneberg tegner. I vindfanget tegner han en stjerneformasjon på gulvet, som han antakeligvis senere flytter inn til salongen ved karnappet (ill. 11). Videre inn i hallen har Arneberg dekorert med relieffarbeider på veggene og utskjæringer i gelenderet ved trappen (ill. 12, 13). De dekorative elementene er tegnet i flere variasjoner før arkitekten sa seg fornøyd. Inne på kjøkkenet tegner Arneberg detaljer til gulv og utforming av kjøkkeninnredningen med moderne løsninger (ill. 14, 15). Badet i andre etasje bærer også preg av komfort og moderne løsninger (ill. 16). Ved hallen i andre etasje tegner Arneberg en rekke utkast til dører, samt dekorasjon i himlingen (ill. 17, 18).

---

⁶⁴ Thorson, Odd. *Aksjeselskapet KOSMOS gjennom 25 år. En epoke i Antarktis*. (Oslo: Kristes Boktrykkeri, 1953), 76.

⁶⁵ Byggesaksdokumentene i kommunen stemmer derfor ikke helt med slik boligen ble oppført.

2.5 En kort bygningsbeskrivelse

Villa Midtåsen er en representativ enebolig plassert på Midtåsenplataet like nord for Sandefjord sentrum. Eiendommen fikk Jahre kjøpt av Sandherred kommune i juni 1930.⁶⁶ Opprinnelig var tomten Jahre kjøpte på om lag 16 mål, men i det byggeprosessen var i gang, en juli-dag i 1933, ekspanderte tomten, nå bestående av lag 60 mål.⁶⁷ Boligen ble bygget i «klassisk» Arnebergstil, med en L-formet bygningskropp, og et tilhørende garasjebygg i vest. Den rektangulære hoved-kroppen har to etasjer i høyden, inkludert en kjeller. Sidefløyen i øst, samt garasjeanlegget besto av én etasje i høyden og en kjeller i sidefløyen (ill.19). Boligens fasade er kledd i rød teglsten med en slank granittsokkel, samt et helvalmet kobbertak i slak vinkel. Utvendig har boligen et noe mer enkelt uttrykk, mens interiøret (stilmøbler, antikviteter, kunst) og planløsningen (hall, salong, røkeværelse, spisestue, bodega) er preget av borgerskapets boligideal. Hageanlegget i sørsidens hellende terreng er av italienske forbilder (ill. 20, 21). Fra midten av 1950-tallet bygget Jahre på en etasje i sidefløyen og en etasje på garasjen, med hjelp av Arneberg som arkitekt. Bare noen år senere, i 1960, utvidet Jahre boligen i sør-øst med en større festsal kalt «Arnebergstuen».

---

⁶⁶ Uten forfatter. «Jahre faar kjøpt Midtaasplataet». *Sandefjords Blad*. 21.06.1930.

Tomten var på om lag 16 mål, men ble i senere anledning betraktelig større.

⁶⁷ Ibid.

3. Arnebergs formative år

Etter en introduksjon i forrige kapittel vil det i kapittel 3 redegjøres for enkelte aspekter ved arkitektens tidlige praksis. Her vil studietiden i Sverige, som syntes å ha preget arkitekten i årene fremover, legges frem. Deretter vil jeg kort anskueliggjøre tre villaprosjekter Arneberg oppførte i årene etter hjemkomsten til Norge og eventuelt trekke koblinger til tiden i Stockholm.

3.1 Påvirkningen fra Stockholm

I oppførelsen av Villa Midtåsen er det komplekse påvirkningskrefter som spiller inn. For Arneberg var studietiden i Stockholm som nevnt i forrige kapittel utslagsgivende og formende for den unge mannen. Det kan derfor være hensiktsmessig å gi et bakgrunnstykke fra disse formative år for arkitekten.

Idet Arneberg og de andre studentene fra Kristiania ankom Stockholm var det allerede nye krefter i sving og livlige diskusjoner omkring arkitekturen. De fikk med den etablerte professoren Isak Gustaf Clason en innføring i den utenlandsinspirerte stilarkitekturen, hvor professoren blant annet foreleste studentene i byggekunstens historie.⁶⁸ En videreføring av Carlsons «ekte» materialer, sterkt influert av den engelske Arts and Crafts bevegelsen, (vekk fra murpuss og gips) oppsto der materialets egenart ble dyrket frem. Arkitekten Ragnar Östberg var med på å videreutvikle disse ideene og stilte seg etter hvert kritisk til Clasons arkitektur som fortsatt var preget av stilistiske forbilder. Östberg søkte først og fremst etter den nasjonalromantiske ånden i svensk arkitektur.⁶⁹ Ved å undersøke eldre svenske bygninger, fra ulike perioder, og undersøke det typologiske, konstruktive og materielle var Östberg med på å forme det som skulle bli en ny nasjonalromantisk arkitektur.⁷⁰

Det var nettopp med betoningen av en regional historisk tolkning Arneberg gjorde seg bemerket ved hjemkomst til Kristiania, med 2. premie utkastet i konkurransen om

---

⁶⁸ Solbakken, «Via Stockholm?», 47.

⁶⁹ Arnstein Arneberg søkte også etter «ånden» i norsk arkitektur da han oppførte Oslo Rådhus. Da byggeprosessen hadde begynt uttalte han «Byggverket skal gjøres rik og levende og samtidig gro ut av vår ånd og vår tid». Grønvold, Ulf. «Huset innerst i Viken» I *Det store løftet*, redigert av Ulf Grønvold, Nils Anker og Gunnar Sørensen, 17-145. (Oslo: H. Aschehoug & Co, 2000), 25.

⁷⁰ Monterumisi, Chiara. *Ragnar Östberg. Villa Geber, una casa nell'arcipelago*. (Doktorgradsavhandling. Universitetet i Bologna. 2017), 76.

Kongevillaen.⁷¹ Historismen blir altså med dem et tilbakelagt kapittel, til fordel for en ny nasjonal søken. Kongevillaen liknet eldre tømmerarkitektur og fikk oppmerksomhet for sin «nye kraft», slik Aubert uttale det.⁷² Utkastet Arneberg tegnet til konkurransen er ofte presentert i arkitekturhistorien som et utløsende bidrag for den norske nasjonalromantiske arkitekturen.

Arnstein Arneberg er gjennom hele sin karriere opptatt av de kunstneriske detaljene, så vel som den helhetlige komposisjonen av byggverket. På kontoret sitt på Madserud Allé skal han ha ligget på kne og tegnet detaljerte elementer, ifølge datteren Eva, helt ned i 1:1-skala.⁷³ Det er kjent at Arneberg utviklet seg til et høyt ferdighetsmessig nivå på tegneskolen i Kristiania under professor Schirmer, men om ikke like viktig kan tiden i Stockholm med blant annet arkitekt og professor Erik Lallerstedt ha vært for Arneberg. Lallerstedt underviste Arneberg i noen av kursene han tok på KTH, og tok den nyutdannede norske arkitekten inn som assistent etter endt studie (1906-07).⁷⁴ Med professoren fikk Arneberg bryne seg på «anglosaxisk påverad Jugend med mjuke modellerade fasader, höga valmade tak och en putsytan lagd dekor av ränder eller färgrika kakel», som kjennetegnet Lallerstedt på den tiden.⁷⁵ Det var nettopp denne utbredte anvendelsen av teglsten, dekorert i ulike mønster, med grå granitt sten rundt inngangsparti og vindusinnramninger som raskt også skulle prege Arneberg, og som vi kan gjenkjenne i mange av hans byggverk fra mellomkrigstiden, inkludert Villa Midtåsen.⁷⁶ Den utbredte bruken av teglsten er ikke noe man forbinder med norsk boligarkitektur, men som antakelig slekter på våre Nordiske naboer.⁷⁷

---

⁷¹ Solbakken, «Via Stockholm?», 48.

⁷² Mørch, *Arnstein Arneberg*, 23.

⁷³ Personlig kommunikasjon i e-post fra Svein Ingebretsen, 11.01.2021.

⁷⁴ Norsk Kunstnerleksikon, s.v. «Arnstein Arneberg», av Jens Christian Eldal, 28.02.2021. [Arnstein Rynning Arneberg – Norsk kunstnerleksikon \(snl.no\)](http://snl.no/Arnstein_Rynning_Arneberg)

⁷⁵ Andersson, O. Henrik, Fredric Bedoire (red), *Svensk Arkitektur – ritningar 1640-1970*, (Stockholm: Byggförlaget, 1986), 162. Under studietiden ble Lallerstedt bemerket for sin letthet og tilsynelatende uanstrengte implementering av historiske stiler. Lallerstedt syntes i flere av sine byggverk før årtusenskiftet å hente inspirasjon fra italiensk renessanse. I forbindelse med et oppussingsprosjekt noen år tidligere, av Kunstakademiets hus i Stockholm, hadde han foretatt gjentatte studieturer til Italia og Frankrike. Blant annet oppførte han en praktvilla for konsul Gustaf Emil Broms i årene 1898-1900. Villaen ble oppført i italiensk renessansestil.

⁷⁶ Lallerstedt var kjent for sine monumentale bygg i teglsten. Året Arneberg var assistent hos professoren oppførte Lallerstedt et av sine mest berømte byggverk, nemlig *Försäkringsbolaget Trygg* i 1906. Bygget «dramatiserar det spetsiga hörnet med en teglarkitektur med expressionistiska jugenddrag, Mot fasadernas ytmässighet med knappt antydda pilastrar och diskreta möntermurning står den högt uppdrivna volymen och de skarpt tecknade detaljerna i bottenvåningens arkader och portaler i granit». Ibid, 162.

⁷⁷ Brochmann, Odd. «Architecture», *Norway to-day* (Oslo: Dreyers Forlag, 1950), 24. Både i Sverige og Danmark var bruken av stein og mur mer utbredt enn i Norge. I Norges arkitekturhistorie har tre vært et viktig materiale, mye av den grunn at det er lett tilgjengelig og godt egnet et kjøligere klima. En ulempe med trehus er at det er utsatt for brann, som har ført til at vi ikke har må mye eldre arkitektur igjen. Det er heller ikke lange

Arneberg var av naturlige årsaker også oppdatert omkring «rådhus-brøen» Ragnar Östberg i Stockholm.⁷⁸ Hos Östberg er det dessuten fremtredende i flere av villaarbeidene utenlandske inspirasjon fra reiseminner. Han eksperimenterte med nasjonale og internasjonale stilelementer fra ulike perioder, ofte samtidig i et bygg. Generelt sett var arkitektene i Sverige opptatt av det nasjonale der målet var en søken etter forenkling og anonymitet i arkitekturen, og en dreining bort fra det individualistiske over til en større enhet.⁷⁹ Mye av de samme verdiene gjenspeiler seg i Arnstein Arnebergs oeuvre, i varierende og til tider vekslende grad, men alltid med søkelys på det materielle, konstruktive og dekorative elementer, assimilert til en helhetlig og gjennomført komposisjon.

3.2 Tidligere villaer

Arneberg oppfører en rekke rikmannsvillaer i løpet av karrieren. Her vil jeg legge frem tre utvalgte rikmannsvillaer tilhørende denne typologien. Underliggende her ønsker jeg å trekke mulige koblinger til tiden i Stockholm.

Den første utvalgte eneboligen er Villaen bygget for sivilingeniør Sigurd Høyer, Høyerhus. Den ble oppført mellom 1916-17, er et godt eksempel på Arnebergs nasjonalromantiske boligbygg.⁸⁰ Boligen er plassert på en høyde ved Vinderen i randsonen av Oslo. Fra boligen hadde Høyer god utsikt til alle kanter (ill. 22). Selve bygningskroppen er L-formet, med en rektangulær hovedkropp og en servicefløy mot nord (ill. 23). Hovedkroppen har et høyt brutt valmtak, med et utsving nederst, mens servicefløyen har et høyt saltak. Boligen består av to hovedetasjer, samt kjeller og loft.⁸¹ Det høyreiste taket, og plasseringen på en høyde gir boligen et monumentalt og stødig uttrykk. Boligen strekker seg vertikalt samtidig som den står tungt på tomtens høyest punkt. Hageanlegget fremstår idyllisk med beplantning av trær,

---

aristokratiske tradisjoner, så norske bygder med stabbur og laftede bygg har i større grad preget Norge enn slott og herregårder, som man kan se i Sverige og Danmark. Med utdanning i Sverige har Arneberg kunne hente inspirasjon fra vårt nordiske naboland.

⁷⁸ Både bind I, II og III om *Stockholms Stadshus* anskaffet Arneberg seg, inkludert Östberg sin egen publiserte bok om *Stockholms Stadshus*.

⁷⁹ Eriksson, *Den moderna staden tar form*, 130.

⁸⁰ Eliassen, Georg, Arne Pedersen, Olav Platou (red). *Arnstein Arneberg*, 88.

⁸¹ Boligen er i dag Kinas ambassade. Plantegninger er unntatt offentligheten, og derfor ikke like tilgjengelig som ønsket. Av den grunn presenteres kun boligen ytre.

grusstier, en tennisbane i sørøst, samt en allé opp til boligen ved adkomsten.⁸² Fasaden har et enkelt uttrykk med slemmet mur i en brunlig tone. I den ellers rene fasaden er det detaljer av grå granitt rundt inngangsdøren i nord og rundt de smårutede vindusrammene.

Byggingsvolumet tunge formspråk bygger på både klassiserende og nybarokke tendenser, mens detaljene har en forankring i nasjonale og organiske former. På samme måte som de i Sverige begynte å hente inspirasjon fra stormaktstidens tradisjonelle bygg, som for eksempel Vadstena slott, hentet Arneberg her inspirasjon fra norsk herregårdsarkitektur fra 1600-tallet, som fremtrer i villaens tygde, materialbehandling, detaljering og enkelhet.⁸³ Sørfasaden er preget av en strammere symmetri, med plassering av vindusåpninger og hageanlegg rytmisk i akse med hverandre (ill. 24). Arneberg syntes å assimilere de ulike tendensene, godt plantet i de nasjonalromantiske strømningene, der det «originale» norske ble inkorporert til noe nytt og moderne.

Noen år senere tegner Arneberg Frederik Stangs Gate 22 i Oslo, bygget for skipsreder og senere konsul Ivar An. Christensen (1916-21). Selve villaen er plassert på Bygdøy allés høyeste punkt med et hageanlegg omringende villaen.⁸⁴ Boligen har en særdeles monumental karakter, som underbygges av den symmetriske komposisjonen og byggets tyngde (ill. 25). Bygningsvolumet består av en rektangulær hovedkropp med et bruttet valmtak der taket nederst svinger grasiøst utøver. I tilknytning til hovedvolumet er det to kvadratiske bygg (garasje og stall) fremfor boligen i nord, som med hjelp av portalganger henger sammen med hovedbygget (ill. 26). Portalbuene gjentar seg i boligens sørfasade parallelt med terrassen, som to skjermende loggiavegger (ill. 27). Det symmetriske er påfallende. I fasaden er det benyttet rød teglsten og grå granitt i elementer rundt dørpartier, vindusåpning over døren og i sokkelen. Materialitetbevisstheten og den pittoreske plasseringen trekker på de nasjonalromantiske strømningene. Det herregårdsliknende anlegget bærer også preg av nordisk nybarokk, med portalåpningen i inngangspartiet, en høy grov sokken i sten og teglsten. Arneberg henter ikke nødvendigvis inspirasjon fra elde norsk arkitektur, men de ulike elementene kan fremstå som en fusjon av vår felles nordiske bygningsarv. Nyklassisismens innfart på starten av 1920-tallet kommer frem i villaen med den symmetriske komposisjonen av dørparti, pipeløp og vindusplassering. Innvendig er rommene kvadratiske

---

⁸² Rynning, Thea Katharina. *Høyershus og Villa Hansen. Den representative og private villa – En studie og komparativ analyse av rikmannsvillaen fra 1916 og 1935 i Oslos randsonen* (Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 2008), 26.

⁸³ Eriksson, *Den moderna stadens födelse*, 200. Nybarokkens nasjonale betoning ble spredt til Sverige og Norge hovedsakelig gjennom det engelske tidsskriftet *The Studio*.

⁸⁴ Mørch, *Arnstein Arneberg*, 189.

og rektangulære i formen, med en sentrert hall i boligens første etasje. Villaen er bygget for representasjon med hall, salong, spisestue, arbeids- og dameværelse i første etasje. I andre etasje var det soveværelser for familien og gjester, samt en biljardhall. I kjelleretasjen fantes Norges første private badebasseng, samtidig som kjelleren rommet et gymnastikkrom, bodega og vinkjeller.

Et par år etter Arneberg startet med boligen på Bygdøy Allé var han i gang med å tegne en enebolig for skipsreder Wilhelm Mustad, Villa Elsero. Denne boligen ligger på Jonsrudveien 1, Madsrud i Oslo, og var bygget årene 1918-23.⁸⁵ Boligen regnes som et av hovedverkene til Arneberg.⁸⁶ Øverst på en liten bakkedragning er boligen plassert med trær og «vill» vegetasjon tett inntil deler av vegglivet. Hovedinngangen for familien var i sør, med et rektangulært «hovedvolum» i to etasjer, samt en kjelleretasje (ill. 28). Sammenhengende med hovedvolumet ligger tjenerfløyen i en L-plan over én etasje, så det oppstod en lukket gårdsplass i midten, med en solrik åpning i vest (ill. 29). Sørfasaden er relativt lukket, med en enkel hvit murpusset fasade, smårutede vinduer og en inngangsdør fremhevet med pilastre og pediment i stein. På Elsero svinger valmtaket seg grasiøst utover nederst, så bygningskroppen fremstår mer kubisk i formen. Fasaden fremstår monumental, med glatte hvite flater uten særlig dekor. Kontrasterende til den stramme bygningskroppen er boligen følsomt tilpasset det hellende terrenget med en sokkel i hugget-gråstein. I den indre gårdsplassen åpner det seg opp en italiensk rosehage med brønn og en vakker loggiagang med dekorert kassetetak i øst (ill. 30). Inne i gårdsplassen er det diskret forskyvninger i vegglivet, så det oppstår stemmingssettende penninger. Den klassiserende fasaden i sør brytes opp i gården med varierende takhøyder i tjenerfløyene. Igjen henter Arneberg inspirasjon fra 1600-tallets norske herregårdsarkitektur ved å undersøke det typologiske, konstruktive og materielle, fra ulike perioder, samtidig i bygget til Mustad familien. Den tunge og massive villaen lukker seg naturlig inn med et «hjørnetårn». Boligen bærer preg av en kombinasjon av herregårdsarkitektur og norsk barokk.

---

⁸⁵ Ibid, 145.

⁸⁶ Grønvold, Ulf. «Arneberg og Poulsson – Et dobbeltmonarki i norsk romantisk arkitektur», 58. For Grønvold er Elsero fremragende fordi den på en overraskende måte kombinerer ulike kjente bilder på en ny måte.

4. I typologisk og arkitektmonografisk sammenheng

Villa Midtåsen ble planlagt og bygget som en enebolig for Jahre og hans kone Dagny. Da boligen ble oppført i årene rundt 1930 var det i en brytningstid i samfunnet, også innen arkitekturen. Verdier og tanker om det å bo og boligens utforming var i rask endring. Hovedmålet med følgende kapittel er derfor å plassere Villa Midtåsen i en tidsmessig og lokalbunnet kontekst. Her vil jeg først kort beskrive noe av villa-typologiens opphav. Deretter vil jeg undersøke rikmannsvillaen fra 1915-1930, og studere boligidealet for de såkalte «jobberne» og undersøke hvordan idealene fortonet seg rent fysisk i rikmannsvillaen. Samtidig må vi også kom inn på hvordan villaen som typologi ble oppfattet i den arkitektoniske brytningstid, under det som ble funksjonalismens gjennombrudd, da Jahre fikk sin bolig oppført i Sandefjord. Avslutningsvis vil jeg forsøke å plassere Villa Midtåsen i forhold til andre samtidige rikmannsvillaer Arneberg oppfører på starten av 1930-tallet, samt sette boligen i en lokal kontekst blant villa-arkitekturen i Sandefjord og den sosiale sfæren Jahre kretset rundt.

Til grunn for dette kapittelet er delproblemstillingen:

I hvilken typologisk sammenheng kan Villa Midtåsen plasseres, og hvordan kan utformingen av villaen sees i lys av samtidige (og tidligere) arbeider av Arneberg samt i lys av den lokale konteksten byggverket tilhører?

4.1 Om rikmannsvillaen - en genealogi

Det er ikke noen konkret skillelinje mellom en *villa*, og det jeg i denne teksten kategoriserer som en *rikmannsvilla*. Differansen ligger på det sosiale plan og byggets skala, der rikmannsvillaen er tilknyttet byggherrer av en viss økonomisk og borgerlig rang, som derfor hadde mulighet til å oppføre store eneboliger uten økonomiske begrensninger. Det var ofte påkostede villaer oppført av kapitalsterke byggherrer, gjerne på sentrumsnære tomter eller

like utenfor byen hvor man kunne oppføre parkliknende hageanlegg.⁸⁷ Disse rikmannsvillaene bygger på eldre villa-tradisjoner, som igjen ga rikmannsvillaen en form for tyngde og troverdighet. Typologiens opphav strekker seg langt tilbake, der den opprinnelig var et sted for avslapning og fornøyelse. Byggets utforming var et resultat av arkitektens kreativitet der hensikten hovedsakelig var å tilfredsstille byggherrens ideologiske og psykologiske ønsker, mer enn rasjonelle behov.⁸⁸ Det var kun de privilegerte få som hadde tilgang og mulighet på denne type boform. Villaen til Europas konger og prinser var ofte bygget på ubegrensede økonomiske midler som hybrider av aristokratiske holdninger og det representative et maktoverhode ønsket å symbolisere overfor befolkningen. Dette har igjen ført til at villaen, som typologi, er pakket med forlokkende mytologi.⁸⁹ Plasseringen utenfor byens kjerne og ideen om landlig idyll ligger sentralt i villa typologien. Ideelt skulle villaen også plasseres på en høyde med utsikt i romertidens og middelalderens villabygg.⁹⁰ Det var en sterk idealisering av livet på landet.

I motsetning til annen arkitekturtypologi har ikke villaen forandret seg særlig siden dens opphav i romertiden. Arkitekturhistoriker James Ackerman påpeker i boken *The Villa – Form and Ideology of Country Houses* at villaen over lang tid har dekket et behov hos mennesker som i liten grad synes å ha endret seg. Et behov som ikke bygger på det materielle, men på det psykologiske og ideologiske. Andre typer arkitektur, som palass, kirker og fabrikker har endret seg i takt med endringer i samfunnet og ny teknologi.⁹¹ Likevel ser vi at det i løpet av 1800- tallet oppsto en demokratisering av villaen. Sosiale og økonomiske omveltninger i samfunnet førte til at den ikke lenger kun var forbeholdt de rikeste og mektigste. Villaen ble tilgjengelig for en økende mengde kapitalsterke byherrer. Samtidig ble villaen sett på som idealboformen der ingen artikkel om boligarkitektur unnlot å nevne nødvendigheten av å flytte bort fra byens kjas og mas og dårlige luft.⁹² Nye tanker om sunnhet og trivsel i hjemmet vokste frem. På grunn av denne endringen ble villa typologien omarbeidet til hvordan vi i dag oppfatter den- som en enebolig eller tomannsbolig, plassert i byen, forstaden eller på landet med noe åpen plass rundt.⁹³ Demokratisering av villa typologien gjør at man i

---

⁸⁷ Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 26.

⁸⁸ Monterumisi, *Ragnar Östberg*, 90.

⁸⁹ Ackerman, James S. *The Villa: Form an Ideology of Country Houses*. (London: Thames and Hudson, 1990), 10.

⁹⁰ Stavenow-Hidemark, Elisabet. *Villabebyggelse i Sverige 1900-1925: inflytande från utlandet idéer förverkligande*. (Stockholm: Nordiska museet, 1971), 15. Dette samsvarer med Villa Midtåsen, som er plassert høyt, fritt og med utsikt.

⁹¹ Ackerman, *The villa*, 9.

⁹² Jørgensen, *Enfamiliehuset*, 89.

⁹³ Ackerman, *The Villa*, 18.

mellomkrigstiden ser omrisset av to «klassifiseringer» av begrepet, nemlig *villaen* og *rikmannsvillaen*, hvor sistnevnte, som nevnt innledningsvis, er preget av rik tilgang på økonomiske midler.

I Norge får villaen og hjemmet et sentralt fokus i arkitekturen fra tiden rundt århundreskiftet 1900. Nye impulser strømmer inn fra England, Tyskland, U.S.A og Sverige. I kapittel 2 berørt vi sentrale aspekter ved Arnebergs arkitekturidealer. I lys av dette var det særlig den tyske arkitekten og skribenten Hermann Muthesius (1861–1927) som var med på å introdusere den engelske moderne boligarkitektur for både de norske og svenske arkitektene med sitt store verk *Das englische Haus* (1904-05).⁹⁴ Muthesius ville finne «tidens stil», altså vekk fra historismen. Bærende i hans tenkning var søken etter en ny stil, og betoningen av det funksjonelle, av stemning og av det lokale.⁹⁵ Sentralt i boken lå det formale i villaarkitekturen så vel som livsformidealet sterkt knyttet til den engelske borgerlige arv. Muthesius trakk frem Philip Webbs velkjente hus *Red House* i Kent (1859). Ifølge Muthesius var dette huset starten på hele den moderne bevegelsen, og dermed også bevegelsen som fulgt, nemlig Arts and Crafts bevegelsen.⁹⁶ Som redegjort i forrige kapittel var studietiden i Stockholm sterkt preget av Arts and Crafts bevegelsens idealer. For den såkalte *Lysakerkretsen* i Kristiania, med kunstnere som Gerhard Munthe og Erik Werenskiold, som Arnstein Arneberg vokste opp med, fremstår Arts and Crafts bevegelsen også som sentrale impulsgivere i deres tenkning omkring boligarkitektur. Bevegelsen fra England var både fremadskuende og tilbakeskuende. Med ønske om en ny arkitektur søkte de vekk fra masseproduksjonen, og mot det å gjenskape middelalderens «ekte» håndverk.⁹⁷ Dette er holdninger som skilir inn i den nasjonalromantiske bevegelsen på starten av 1900-tallet, og som også Arnstein Arneberg forfektet og assosieres med. Arkitektene og deler av kunstnermiljøet i Norge ønsket å skape en bo-kultur der det tradisjonelle og moderne flettes sammen til en «norsk arkitektur». Selv om arkitektene hentet inspirasjon i den norske arkitektur og folkekunsten, så var tankene egentlig av utenlandsk opprinnelse. Den var sterkt inspirert av Arts and Crafts bevegelsenes moralestetikk, regionalisme, idealet om det håndverksproduserte og ikke minst det enkle livet på landet.⁹⁸

---

⁹⁴ Stavenow-Hidemark, *Villabebyggelse i Sverige 1900-1925*, 30.

⁹⁵ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 38.

⁹⁶ Stavenow-Hidemark, *Villabebyggelse i Sverige 1900-1925*, 31.

⁹⁷ Britannica Academic, S. V. «Arts and Crafts movement», 26.11.2020. [Arts and Crafts movement -- Britannica Academic \(uio.no\)](#)

⁹⁸ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 55.

Dette er ideer og tanker som blir gjeldene for store deler av de europeiske landene, og som nevnt, for Norge.

4.2 Rikmannsvillaen 1915-1930

Årene omkring 1915-1930 omtales ofte som *jobbetiden*. Betegnelsen kommer av det engelske ordet «dealer» eller «stockdealer» på London børs, som oversatt til norsk ble «jobber», og var knyttet til spekulanter som tjente store summer i krisetider.⁹⁹ Under jobbetiden ble det oppført en rekke herskaplige rikmannsvillaer av disse såkalte «jobberne». Jobbetidsvillaen, som villaene ofte blir kalt, dekker ikke noen klare stilistiske avgrensninger, men begrepet er antakelig unnfanget i dagligtale, som en betegnelse på de aller mest ruvende og representative villaene.¹⁰⁰

Det som kjennetegner rikmannsvillaen oppført for spekulantene på denne tiden er det omfattende romprogrammet. Disse herskapelige boligene baserer seg på borgerlige idealer, der boligen blir delt i adskilte rom, hvor hvert rom betjente hvert sitt formål. Helt konkret kan man si at første etasje var rom for representasjon: Hall, salong, spisestue, havestue, røkeværelse, herreværelse, dameværelse og bibliotek er blant de mest sentrale. Værelsene i 1. etasje var delt inn etter et borgerlig ideal i internasjonale stiler. Blant annet så ble nyrenessansen og nybarokken populær i spisestuen, på biblioteket og på herreværelse, ettersom stilen ble assosiert med noe mer alvorlig, passende for herrer.¹⁰¹ Rommene var ofte innredet med mørke vegger og møbler i tre. I salongen var fargene lysere, og plassering av møbler og dekor var løsere, ofte etter franske forbilder. Her var det oppmuntret til konversasjon hvor man friere kunne bevege seg mellom flere møbelgrupper.¹⁰² I annen etasje var soveværelser, gjesteværelse, pikeværelse og badrom. Hovedsakelig var overetasjen rom for den private sfære, der man kunne trekke seg tilbake, og hvor interiøret var noe nedtonet fra første etasjes rom for representasjon. I tillegg var det vanlig med en vinkjeller og sør-europeisk bodega i underetasjen hvor man kunne invitere gjester. Barokkens svulstige konnotasjoner til tidligere tiders stormakt ble for de nyrike jobberne et attraktivt stilvalg der ønsket om å bygge opp et kulturelt alibi sto sterkt. Ingenting utstrålte nemlig «rikdom» mer

---

⁹⁹ Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden* 176.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 47. Så sent som i 1936 konstaterer Arne Korsmo beklagende at «Renessanse-stilen – i det hele stilerindringskompleksene hadde slått dype røtter i Oslos befolkning». For Korsmo skulle moderne boligbygg innredes med moderne møbler.

¹⁰² Ibid.

enn barokkens formspråk. I denne sammenheng kan vi forstå boligen til Jahre i Sandefjord, som i mindre grad, snarere enn større, orienterte seg i samtidens arkitektoniske debatt til fordel for det representative og storslagne. Tidligere villaer av Arnstein Arneberg presentert i forrige kapittel, som Frederik Stangs Gate 22 og Villa Elsero sammenfaller også med jobbetidens boligideal med et differensiert romprogram og tilknytning til tidligere tiders representative formspråk.

Det ble dessuten stadig viktigere for borgerskapet og den økende øvre middelklasse å skille mellom det private og det offentlige. Med utviklingen av jernbane og veinett i byens utkant ble det lettere å dele opp det private med egne boligstrøk.¹⁰³ Ulike villastrøk vokste derfor opp i randsonen av byen, der idealet om livet på landet, eller nærhet til naturen ble tilfredsstilt, samtidig som man kunne etablere seg blant sosialt sett likestilte. Som arkitekturhistoriker Geir Thomas Risåsen presiserer i sin artikkel «*forbrydelsen*» - *jobbetidens fremste monument*, så var formuer skapt av jobberne fra og med 1915, da jobbetiden virkelig satte i sving, ustabile og konjunktorene kunne brått ende.¹⁰⁴ Det var derfor særs viktig for jobberne å sikre kapitalen en varig plassering i form av eiendom.¹⁰⁵ Jobbetiden ble derfor en tid med store sosiale forskjeller- de store herskapelige villaene stilte ofte som provoserende bevis på de enorme sosiale forskjellene og ble av den grunn oppfattet av mange som lite kultiverte. For den øvrige befolkningen var «gammel» kapital i langt større grad sosialt akseptert enn ny kapital tjent i en tid med overbefolkede leiligheter og enorme samfunnsmessige forskjeller.¹⁰⁶ Jobberne ønsket derfor ofte å dekke over at kapitalen var av nyere dato ved å kjøpe antikviteter, kunst og ved å referere til tidligere tides mektige formspråk.

Den herskapelige Villa Midtåsen kan med trygghet plasseres og kategoriseres som en rikmannsvilla i en typologisk sammenheng. Likevel er det ikke umiddelbart tydelig hvilke verdier og boligidealer villaen kommuniserer. I *Det moderne hjemmet 1910-1940* deler Espen Johnsen rikmannsvillaen inn i ytterligere to kategorier. Nemlig rikmannsvillaen for det nye *næringsborgerskapet* og det eldre *dannelsesborgerskapet*.¹⁰⁷ Dette er overklassen i mellomkrigstidens Norge, der *næringsborgerskapet* består av forretningsmenn med ny kapital tjent i kapitalismens industri, mens *dannelsesborgerskapet* har arvet sin kulturelle og økonomiske kapital etter 1800-tallets embetsmenn. Skipsreder Jahre befinner seg i førstnevnte

---

¹⁰³ Ibid, 35.

¹⁰⁴ Risåsen, Geir Thomas. ««forbrydelsen» - jobbetidens fremste monument». *Byminner*, no. 3 (1990): 2-11.

¹⁰⁵ Ibid, 4.

¹⁰⁶ Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 26.

¹⁰⁷ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 30.

kategori. Men hvordan ønsket egentlig Jahre å plassere seg i det tradisjonsrike miljøet i Sandefjord? Og kan noen andre helt samtidige villaprosjekter av Arneberg kan ha påvirket Jahre i sitt valg av arkitekt?

4.3 Skaugum og Villa Ranvik. Arnebergs samtidige rikmannsvillaer

Mot slutten av 1920- tallet hadde Jahre oppnådd stor suksess med KOSMOS skipet, et flytende hvalkokeri, som var det første spesialkonstruerte skipet av sitt slag. Med den enorme omsetningen synes det å ha blitt viktig for Jahre å bygge en bolig som kunne speile hans nye posisjon i samfunnet og forretningsmiljøet. Valg av arkitekt falt derfor ikke tilfeldig av flere grunner. For det første var Arnstein Arneberg en av landets mest ettertraktede arkitekter og hadde blant annet nettopp tegnet boligen til kronprinsparet, Skaugum (ill. 31). Den andre grunnen, som kanskje sto Jahre litt nærmere, var villaen som ble bygget for skipsreder Lars Christiansen, Villa Ranvik, i Sandefjord, som også var tegnet av Arneberg omtrent samtidig (ill. 34). Begge disse to villaene kan det være verdt å belyse noe nærmere.

Skaugum

Etter en brann i 1930 der den gamle hovedbygningen brant ned, ble Arneberg kontaktet av kronprinsparet for å tegne en enebolig til dem (ill. 31, 32). Eiendommen på Skaugum hadde paret fått i bryllupsgave høsten 1929 av Norges diplomat i Paris, Fritz Wedel Jarlsberg.¹⁰⁸ I utgangspunktet hadde paret begynt å planlegge en bolig i forlengelse av Oscarshall på Bygdøy, noe som ble avlyst som følge av den generøse gaven fra Jarlsberg. Arneberg hadde sammen med Magnus Poulsson blitt premiert med sitt utkast «Karlsvognen» i arkitekt konkurransen på Bygdøy.¹⁰⁹ Totalt var det fem premierte utkast av forskjellige arkitektpar, som alle ble illustrert i tidsskriftet byggekunst.¹¹⁰ I Kjell Arnljot Wigs bok *kongen ser tilbake* uttaler Kong Olav:

«Allerede dagen etter Skaugum brant ned, tok vi kontakt med arkitekt Arnstein Arneberg og begynte å planlegge gjenoppbyggingen. Rådhusarkitektene Arneberg og Poulsson hadde vunnet konkurransen om bolig for oss på Oscarshall (som det

---

¹⁰⁸ Gulbrandsen, Roy og Annemor Møst (red.). *Familien på Skaugum*. (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1971), 117.

¹⁰⁹ Elliasen, Georg. «Konkurranse om tegninger til Kronprinsparets bolig på Oscarshall – Juryens kritikk». *Byggekunst* 11. (1929): 65-73.

¹¹⁰ Ibid.

heldigvis ikke ble noe av), så det var naturlig å velge en av dem – og Arneberg hadde jeg truffet før, hos felles kjente».¹¹¹

Dette er en bolig som kan karakteriseres for å ha blitt bygget for dannelsesborgerskapets spydspiss. Boligens spesielle status må ha gjort den til et klart og mulig forbilde for en rekke andre bemidlede byggherrer, også innen næringsborgerskapet. Eneboligen skulle bli bygget ut ifra planformen etter bygget som hadde stått på Skaugum, formet i en L-formasjon (ill. 33).¹¹² Boligen ligger på et høydedrag med utsikt over jorder og fjorden - med røde uthuskompleks tett inntil. Hele prosessen fra start til endelig ferdig bygg var fra årene 1930-1932.¹¹³ På Skaugum ønsket kronprinsparet en enkel og nøktern innramming av hjemmet, som ikke skulle være noe stiv representasjonsbolig.¹¹⁴ Dette formale kravet indikerer at kronprinsparet ønsket å uttrykke en moderne bolig som lå tettere opp til datidens funksjonalistiske formideal, dog uten å helt forlate det ganske så differensierte romprogram en slik boligtypologi ville kreve både av representativitet og service og tjenerrom. Skaugum er stram i formen, med valmtak med slak vinkel, og kubiske utbygg og karnapper flytende i hverandre. Moderne materialer, som betong, er anvendt i konstruksjonen, og muliggjorde det svevende overbygget i andre etasje. Fasaden er hvitkalket med grønne vinduslemmer i første etasje med en «sparsom» bruk av askerkalkstein i sokkelen og pilarer ved karnappene.¹¹⁵ Ved inngangspartiet i nord er det elegante detaljer rundt hoveddør og stentrapp. Fasadens funksjonalistiske preg dempes av den lokalbunnede bruken av naturstein, der den estetiske verdien av materialet fremheves. Innvendig er boligen preget av en differensiering av rommene, arrangert symmetrisk på rad og rekke.¹¹⁶ Veggene er relativt enkle, men romprogrammet var representativt og omfattende - i prinsessens salong og i havestuen var det dessuten innredet med forgylte Louis XVI møbler.¹¹⁷ Arneberg ser ut til å ha tilpasset seg de nye impulsene som kom rundt 1930, ved å inkorporere funksjonalistiske trekk i fasaden, mens det innvendig bærer tydelige preg av «stilarkitekturen» han så godt mestret. De funksjonalistiske trekkene strekker seg derimot ikke lenger enn det kubiske eksteriøret hvor Arneberg har forsøkt å løse opp hovedformen med «svevende» overbygg i annen etasje, kubiske karnapper og det karakteristiske skivetaket over

---

¹¹¹ Wig, Kjell Arnljot. *Kongen ser tilbake*. (Oslo: J. W. Cappelens Forlag A.S., 1977), 103.

¹¹² Mørch, *Arnstein Arneberg*, 313.

¹¹³ Mørch, *Arnstein Arneberg*, 321. Daværene kronprins Olav ønsket Skaugum ferdig innen sin fars 60-årsdag, den 3. august 1932. Prosessen må derfor ha vært effektiv.

¹¹⁴ Arneberg, Arnstein. «Villa Skaugum». *Byggkunst* 14 (1932): 181-200, 181.

¹¹⁵ *Ibid*, 185.

¹¹⁶ Romprogrammet var dog noe rigid fra starten av med en eldre planform å forholde seg til.

¹¹⁷ Arneberg, «Villa Skaugum», 182.

inngangspartiet. Vindusåpningene er plassert relativt symmetrisk i fasaden og fremstår klassiserende. I karnappene er det i større grad sammenhengende vindusflater eller vindusbånd, men uten tydelig referanser til Le Corbusiers berømte fenêtre en longueur.¹¹⁸ Likevel er funksjonalismens enkelhet klarere og mer bevisst anvendt i boligen på Skaugum, enn på Villa Midtåsen.

Villa Ranvik

En annen grunn til Jahres valg av arkitekt, kan ha vært villaen som ble planlagt for skipsreder Lars Christiansen, Villa Ranvik, i Sandefjord. Også den var tegnet av Arneberg omtrent samtidig, men selve byggingen ble påbegynt etter Jahres bolig sto ferdig, antakelig i 1938 (ill. 34).¹¹⁹ Christensen hadde allerede kjøpt tomten i 1917, med en stor sveitservilla, men var nå klar for noe mer moderne og kontaktet av den grunn Arneberg i 1930.¹²⁰ Prosjektet skulle foregå i to etapper. I byggeanmeldelsen står det «oppførelse av ny villa i tilknytning til den gamle».¹²¹ Etappe to ble utført en stund etter krigen den 20. mars 1958, og erstattet det som var igjen av sveitservillaen.¹²² Fasaden på Villa Ranvik er hvitmalt med enkle dekorative steindetaljer rundt vinduspari, tak og gelender i kobber, tannstenbord i gesimsen og vinduslemmer. Både mot sjøen i sør og hovedinngangen i nord er det langstrakte steinpilaster og søyler symmetrisk plassert. Bygningskroppen er likevel ikke typisk Arneberg, med et langstrakt rektangulært volum, med en svak V-formasjon. Likevel besitter deler villaen til Christensen likhetstrekk med den mer moderne Skaugum. De kubiske og rette formene, den enkle hvite fasaden og trappeinngangen i nord slekter nært på hverandre.

Skipsreder Christensen fremstår som Jahres nærmeste konkurrent, og besatte en maktposisjon i Sandefjord lenge før Jahre. Boligen til Christensen kan også karakteriseres å tilhøre dannelsesborgerskapet. Christiansen var både født, og senere i 1910, giftet inn i hvalfangsten.¹²³ I 1937, noen år etter boligen til Jahre sto ferdig, besatte Christensen en formue på over det dobbelte av det Jahre hadde.¹²⁴ Likevel skulle det vise seg for Christensen å ta noen år før boligen sto ferdig. Men ryktene om prosjektet sprede seg sannsynligvis fort i

---

¹¹⁸ Norberg-Schulz, Christian. *Arne Korsmo*. (Oslo: Universitetsforlaget AS, 2000), 51.

¹¹⁹ Ingebretsen, «Arnstein Arneberg – Arkitekten som preget Sandefjord», 3. I 1937 presenterer Arnstein Arneberg skisser og tegninger til Christensen i månedene mars, juni og oktober, men i februar 1928 fremstår skissene i stor grad slik boligen står i dag.

¹²⁰ Mørch, *Arnstein Arneberg*, 328.

¹²¹ Ingebretsen, «Arnstein Arneberg – arkitekten som preget Sandefjord», 3.

¹²² Ibid.

¹²³ Mørch, *Arnstein Arneberg*, 327.

¹²⁴ Uten forfatter, «De største Skattydere i Sander 1937—38.», *Sandefjords Blad*, 09.08.1937. Jahre hadde en formue på om lag 4 millioner og Christensen på 10 millioner.

den eksklusive sirkelen av redere i Sandefjord. Redermiljøet i byen var godt etablert allerede fra starten av 1900-tallet – det må derfor ha vært avgjørende for Jahre å manifestere sin ankomst i dette miljøet i form av en representativ rederbolig, og helst få den ferdig før Christensen. Konkurransen mellom de to rederne syntes å tilspisse seg i årene etter 1930, ettersom Jahre hadde, kanskje i for stor grad, lykkes med å effektivisere hvalfangsten og produsere mer hvalolje enn noen gang.¹²⁵ Som følge av børskrakket i New York i 1929 og et marked som ikke klarte å holde følge med den enorme produksjonen ble det nedgangstider og innstramninger for rederne i Sandefjord. Christensen representerte det tradisjonelle og ønsket å bevare hvalfangsten som langsiktig næring.¹²⁶ Jahre, på den andre side, omfavnet ny teknologi som effektiviserte fangsten, men som det skulle vise seg førte til strenge reguleringer av markedet, for ikke å utrydde hvalbestanden og for igjen å stabilisere omsetningen.¹²⁷

4.4 Villa Midtåsen i Sandefjord. På høyden i et villa-landskap

Plasseringen av Villa Midtåsen er unik i forhold til Sandefjords bybilde. Høsten 1929 skrev *Sandefjord Blad* om byutviklingen og oppblomstringen av villaområder i utkanten av byen. Etter bybrannen i 1915 ble det fra og med 1926 bygget en rekke villaer langs med fjorden, oppover ved Dølebakken og Sandarveien, og på Bryderløkka ble det «fæstet tomter i stor stil»¹²⁸ (ill. 35). På 1930-tallet ble dessuten Sandefjord igjen kåret til en av Norges rikeste byer, og det var mye takket være hvalfangsten. Jahre var på den tiden den største skatteyteren i Sandefjord og fikk samtidig den 20 juni 1930 tak i tomten på toppen av Midtåsplatået.¹²⁹ Sandefjord og Sandherred kommune (senere Sandar) var på den tiden delt, og Jahre måtte derfor registrere seg i Sandherred ved flytting til Midtås. Å få tak i tomten var dog ikke en selvfølge, ettersom platået tilhørte prestegården like nord for sentrum. Tidligere hadde styret vedtatt å ikke selge vekk tomter, men eventuelt leie ut deler av den.¹³⁰ Jahre på sin side var ikke interessert i å leie grunnen han skulle bygge eneboligen på. For om lag 16 mål, uten

---

¹²⁵ Olstad, Finn. *Sandefjords Historie Bind II, En vanlig småby?* (Sandefjord: Sandefjord Kommune, 1997), 15

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid, 18. Sommeren 1934 kom «hvalloven». Loven siktet etter å beskytte hvalbestanden og tvinge selskapene til å utnytte råstoffene bedre.

¹²⁸ Olstad, Finn. *Strandsitter og Verdensborger*, bind 1, *Sandefjords Historie*. (Sandefjord: Sandefjord Kommune, 1995), 342.

¹²⁹ Ibid, 343. Allerede i 1931 skiftet kommunen navn fra Sandherred til Sandar.

¹³⁰ Tjomsland, *Anders Jahre*, 102.

området der Jahre hadde planlagt en bilvei, hadde han tilbudt styret 10,000 kroner, men gikk etter kort tid med på å høyne beløpet til 15,000 kroner.¹³¹ Ordfører L. Klaveness talte godt for rederens sak i herrestyrets møte, hvor han argumenterte for salg av tomten: «Det vil koste Jahre 60 a 70,000 kroner at oparbeide denne tomt som saa at si bare bestaar av fjeld. Det vil vare længe før nogen i det hele tat bygger der oppe hvis vi ikke gaar med paa dette»¹³². At Kosmos II kunne bli inndratt i Sandherred kommunes register var for ordføreren også et utløsende argument, hvor han presiserer: «Og man kan si om hvalfangst og disposisjoner hvad man vil – vi har i allefald lov til at regne med denne indtækt en del aar fremover. Jeg forstaar det sådan at Jahre ikke akter at forhandle videre om andet end salg, For mig er saken klar.»¹³³ For en Mathiassen Moe, som også talte under møtet var det ikke aktuelt å rokke ved tidligere satte bestemmelser. Både (byggherrene) Rasmussen og Virvik hadde tidligere fått kjøpe sine tomter av herrestyret på grunn av uegnete areal for bebyggelse – den ene lå nært kirkegården og den andre var for vindbart, så om Jahre kunne bygge på Midtåsen så kunne andre gjøre det også presiserte han. For Moe var det «naturligere at han gir slip paa sit end kommunen paa sit princip»¹³⁴ Slik ble det altså ikke og Jahre fikk kjøpt tomten på toppen av Midtås. Skaperkraften og en tydelig visjon kommer like mye til syne i Jahres forretningsmessige suksess som i boligen han oppførte på Midtåsplatået.

På nedsiden av Jahres tomt, i veier som Nedre Åsenvei og Øvre Åsenvei bodde blant annet redere, bestyrere og hvalskyttere (som kunne tjene store summer på hvalfangsten) i det nye villaområdet. Her var det storslåtte villaer bygget i tre og mur med høye saltak eller valmtak, med en pittoresk plassering i høyden over byen (ill. 36). Allerede fra 1891 vokste det frem en rekke tomter på området, som nevnt over i likhet med Jahres tomt ble utdelt av Sandherred Prestegård. En av de som kjøpte bolig her var skipsreder Haldor Virik. Han fikk kapret seg hovedhuset, Åsly, som var bygget i 1888.¹³⁵ Videre i 1932 ble boligen solgt videre til skipsreder Alf C. Olsen. Åsly var en herskaplig eiendom som ble utvidet med påbygg i 1917 og 1933, og med et stort tilhørende hageanlegg. Nede ved Sandarveien hadde Olsen en enorm hvalkjeve ved innkjørselen, og i parken hadde han blant annet bassenger, turstier og hele 500 frukttrær.¹³⁶ Åsen ble som nevnt fra 1900-tallet et fasjonabelt strøk å bosette seg i.

---

¹³¹ Uten fofatter. «Jahre faar kjøpt Midtaasplataet». *Sandefjords Blad*. 21.06.1930.

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Bjørvik, Tor. *Reder- og Skippergårder i Sandefjord*. (Sandefjord: BK Grafisk, 2009), 60.

¹³⁶ *Ibid.*

Plasseringen av Villa Midtåsen på toppen av plataet må ha hatt en direkte forbindelse med utsikten over Sandefjordsfjorden, som var knyttet til Jahres virksomhet, levebrød og kimen til hans suksess. Dessuten lå boligen bare et steinkast unna villastrøket der økonomiske likestilte var bosatt. Ved kjøp av tomten fikk Jahre opprinnelig om lag 16 mål. Mandag 3. juli i 1933 ble det opplyst i *Vestfold Arbeiderblad*, med en noe krass tone, at Jahre fikk ønsket sitt om ytterligere 40 dekar med eiendom «han trenger altså 56 mål tomt til huset sitt» skrives det innledningsvis i artikkelen.¹³⁷ Ut ifra Jahres målrettede plassering av boligen er det grunnlag for å kunne anta at boligen, i forhold til Sandefjords bybilde, er plassert med hensyn til Jahres posisjon i byen (viktig arbeidsgiver) og utsikten til fjorden som representerer Jahres virksomhet. Det fantes ingen liknende tomter i byens utkant der det var mulig å få utsikt over byen og fjorden uten å få naboer i umiddelbar nærhet.¹³⁸ Med den enorme eiendommen sikret Jahre plass så ingen kunne bygge i nærheten, samtidig som utsikten og hageanlegget ikke ble forstyrret. Med flere ansatte i sentrum var plasseringen høyt opp muligens også strategisk for ikke å møte på ansatte, samtidig som han fulgte det hierarkiske systemet om bord på skipet.

4.5 Den representative Villa Midtåsen

Boligen var for Jahre og kona Dagny et sted å kalle hjem, men om ikke like viktig var boligen et sted å invitere gjester i forbindelse med Jahres virksomhet. Boligens representative rolle, der det å invitere betydningsfulle personer med både høy økonomisk og kulturell kapital, synes å ha vært en viktig ambisjon med villaen. Det er eksempelvis påfallende at husets mest spektakulære utsikt er lagt til gjestesoverommet i annen etasje, der hageanlegget, byen og fjorden ligger fremfor en. (ill. 37). Gjestesoveværelset har antakelig blitt innredet med møbler tegnet av arkitekten. I plantegningen har Arneberg skissert inn hvor møblelementet skulle plasseres (ill. 10). Boligen til ekteparet var altså mer enn «bare et hjem». Besøkende hos dem støtter opp under dette. Odd Gleditsch jr. sønn av Jotuns grunnlegger Odd Gleditsch var ofte på Villa Midtåsen i sin barndom ettersom faren og Jahre var jevnaldrende venner. Gleditsch jr. mente at Jahre bygget villaen på Midtåsen fordi han først og fremst likte å omgi seg med

---

¹³⁷ Uten forfatter. «Anders Jahre fikk festet Midås-areale» *Vestfold Arbeiderblad*. 03.06.1933.

¹³⁸ Mokollen lå like i nærheten av Midtås, og var et større grøntområde med utsikt mot byen og fjorden. Åsen ved siden av var i større grad kupert og lite genet for bebyggelse.

vakre ting og bo pent, men også for å gi et godt inntrykk på sine forretningspartnere i inn- og utland.¹³⁹ Den praktfulle eiendommen må ha gitt et godt inntrykk på besøkende.

Hele området på Midtåsen ble i 1936 inndratt i Jahres besittelse og inngjerdet sommeren samme år.¹⁴⁰ Villaen og åsen ble med det utilgjengelig for de fleste, utenom Jahres nære omgangskrets. Flere av Arnebergs mest representative villabygg, som for eksempel Frederik Stangs gate 22 på Bygdøy Allé og Høyerhus på Vinderen er inngjerdet og symbolfylt avskilt fra arbeiderklassen med flott dekorerte smijernsporter. Ved adkomst til Villa Midtåsen må man gjennom ikke bare en, men to porter før man kommer frem til boligen.¹⁴¹ En allé fører en opp til port nummer to, som er enda mer herskkelig enn den første med en smijerns-krone plassert øverst på mursøylen (ill. 38). Porten gir assosiasjoner til Europas aristokratiske arkitektur og et førsteinntrykk på hva som venter. Like før man ankommer den tilbaketrukne villaen åpner det seg opp en landskapspark med en dam, vannliljer og en bro (ill. 54).¹⁴² Arnebergs samtidige og mer moderne villaer, som Skaugum og Ranvik i Sandefjord markerer ikke eiendommens inngangsparti i like stor grad. Ved de to sistnevnte rikmannsvillaene tilhørte byggherrene det eldre dannelsesborgerskapet, og var derfor ikke kanskje like opptatt av å anskueliggjøre sin etablerte posisjon.

Dannelsesidealet er også tydelig i boligens romdifferensiering og innredning. I planløsningen av først etasje fremtrer det representative gjennomgående i hallen, salongen, spisestuen og røkeværelset. Hallen i andre etasje og bodegaen i kjelleretasjen hører også til i boligens rom for representasjon. Ved inngangsdøren i nord kommer man inn i et lite, men rikt dekorert vindfang. Her er betongtaket malt i Arnebergs karakteristiske blomstermønster¹⁴³, samt påmalte draperinger nedover veggen med grønne marmorplater nederst. På hver side av inngangspartiet finner man et gjestetoalett med slektende dekor som på det i vindfanget (ill. 39). Inn til hallen er det en tofløyet blyglassdør med motiver knyttet til Jahres virksomhet utført av kunstneren Bernhard Greve (ill. 40).¹⁴⁴ Glassmaleriene pryder hallen, men flere motiver av kunstneren er også å se blant annet på gjestetoalettene og hallen i andre etasje. Nede i første etasje er hallen dekket av mørk trepanel med relieffarbeider tegnet av Arneberg,

---

¹³⁹ Tjomsland, *Anders Jahre*, 104.

¹⁴⁰ Uten forfatter. «Eiendomssalg». *Sandefjord Blad*. 20.06.1936.

¹⁴¹ De røde teglportene består av kraftige rektangulære søyler med en smijernsport. Den øverste porten er dekorert med et nett smijerns ornament på toppen.

¹⁴² Det er uvisst når den engelske landskapsparken ble til. Først foto av Landskapsparken er tatt mellom 1965-1975. På den idylliske plassen beiter også rådyr i bronse.

¹⁴³ Trolig inspirert fra interiøret på Torop stavkirke i Ål.

¹⁴⁴ Fredningsvedlegg fra riksantikvaren. Greve var blant annet en av Henri Matisse sine elever i Paris.

samt et rikt ornamentert gelender ved trappen med enkelte gulldetaljer malt på. Den engelske hallen åpnes opp i sør med store glassdører, hvor en storstilt utsikt av hageanlegget, byen og fjorden fanger blikket (ill. 41). Hallen rommer også en stemningssettende peis, malerier med jaktmotiv samt engelske barokke stilmøbler (ill. 42). Videre vestover til salongen er rommet lettere og lysere med blomstertapet og diverse gullelementer i takborden, puttifigurer samt i de korintiske kapitelene (ill. 43). I salongen er det innredet med rokokkomøblement i karnappet og diagonalt over der en peis (ill. 44). Fra salongen kommer man inn til kontoret til Jahre, også beskrevet som røkeværelse i plantegningene. Her er det mørk trepanel nederst på veggen og hvitmalte vegger øverst (ill. 45, 46). Taket er også mørkt med bjelkekonstruksjoner. Både på dører, gulv og tak er det utført intarsia-arbeider tegnet av Arneberg (ill. 47). Disse elementene befinner også i flere av de andre representasjonsrommene. Over i spisestuen er det innredet med en klassiserende tapet på veggene, med plass til et større spisebord hvor ekteparet kunne invitere gjester (ill. 48). I 1960 utvidet Jahre dessuten representasjonsrommene med «Arnebergstuen», som var den større festsal med rom for enda flere gjester (ill. 49, 50). Hallen i andre etasje fungerte som et bibliotek, med en himling i geometriske former, tegnet av Arneberg, i en mer nasjonalorientert palett av bonderødt og blått (ill. 51). Den hvitmalte grove veggen samt de mørke elementene i tre fører assosiasjonene fort til norsk barokk. Flere steder i første etasje henger det dessuten malerkunst av blant annet Gerhard Munthe, Hans Heyerdahl, Thorvald Erichsen og Halfdan Strøm, samt eldre europeiske tapisserier i hallen, salongen og senere i Arnebergstuen. I kjelleretasjen er det innredet med en søreuropeisk bodega, hvor Jahre kunne ta med gjester og dicke vin og spille spill (ill. 52, 53). Via bodegaen hadde Jahre dessuten montert en større safe, hvor han oppholde verdisaker og antakeligvis kontanter.

Jahre søker med dette bevisst, eller ubevisst tilhørighet i det eldre dannelsesborgerskapet, samtidig som deler av interiøret og de tekniske løsningene var moderne. I interiøret demonstrerer Jahre sin smaksans og forhold til dannelsesborgerskapet med å trekke linjer til tidligere tider. Ved å anvende blant annet stilmøblene og kunsten kunne Jahre oppnå respekt og overbevise besøkende om rederens tyngde, og som Eva Eriksson skriver ga særlig barokken uttrykk for «makt, prakt och glans».¹⁴⁵ Fra utsiden kan boligen fremstå relativt måteholden i formen, men på innsiden blir man fort klart hvilken storslagen karakter boligen besitter, med en stedvis betoning av dyre materialer.

---

¹⁴⁵ Eriksson, *Den moderna staden tar form*, 38.

5. I stilhistorisk sammenheng

Til grunn for dette kapittelet ligger delproblemstillingen: *Hvordan plasserer Villa Midtåsen seg i forhold til samtidens stilkriterier rundt villaarkitekturen?* Tidligere forskningslitteratur har kategorisert og plassert Villa Midtåsen under den stilhistoriske betegnelsen «Funkisklassisisme».¹⁴⁶ Denne betegnelsen tar opp de generelle tendensene i Arnebergs arkitektur rundt 1930, men på Villa Midtåsen syntes betegnelsen å simplificere de ellers komplekse påvirkningskreftene og derfor også fremtre noe misvisende. I kapittel 5 har jeg til hensikt å belyse i hvilken grad Villa Midtåsen farges av de ulike stilistiske strømningene på begynnelsen av 1900-tallet. Kan boligen sies å være moderne, som en bolig av sin tid, eller er det elementer i arkitekturen som ikke sammenfaller med samtidens konvensjoner rundt 1930 med modernismens gjennombrudd. Først vil jeg belyse de sentrale stilretningene som preget starten av det 20. århundre, og som er et viktig bakgrunnsteppe for Arnebergs virksomhet. Deretter kommer en stilhistorisk analyse av Villa Midtåsen. I analysen vil det bli redegjort for hvordan den nasjonalromantiske, nyklassisistiske og funksjonalistiske villaen ble organisert i forhold til følgende elementer: plassering i terrenget, bygningsvolumets sammenheng, fasade eksteriør og materialvalg. Villa Midtåsen vil fortløpende i analysen forsøkes å plasseres i forhold til den stilhistoriske konteksten i de ulike elementene nevnt over. Avslutningsvis diskuteres det hvorvidt Villa Midtåsen synes å forholde seg til samtidens funksjonalistiske villakonvensjoner.

5.1 En syntese av nasjonalromantikk og nyklassisisme?

Stilperiodene fra de første tretti årene av det 20. århundre deles gjerne inn i tre retninger: nasjonalromantikk, nyklassisisme og funksjonalisme. Espen Johnsen har i *Det moderne hjemmet. 1910-1940. Fra nasjonal tradisjonisme til emosjonell funksjonalisme* nyansert de

---

¹⁴⁶ Grønvold, «Arneberg og Poulsson – et dobbeltmonarki i norsk romantisk arkitektur», 58. Grønvold skriver her at «Takvinkelen flatet ut, og utsmykkende detaljer forsvant. Funksjonalismens enkelhet ble kombinert med en klassisk holdning. Resultatet er fristende å kalle funkisklassisisme». Knudsen, «Villa Midtås i Sandefjord», 52. Her skriver hun at Villa Midtåsen representerer «Den nye stilen som er en kombinasjon av funksjonalismens enkelhet og klassisismens klassiske uttrykk kaldt "funkisklassisisme"». Kulturminnesøk, «Midtåsen - Villa Midtås / Boligeiendom», 22.05.2021. [Midtåsen - Villa Midtås | Kulturminnesøk \(kulturminnesok.no\)](https://kulturminnesok.no) «Villa Midtås er et eksempel på en arkitekturstil som Arneberg dyrket fra begynnelsen av 30-tallet der den enkle bygningskroppen spiller opp mot en rikt utformet hage. Stilen er omtalt som "funkisklassisisme". Både Skaugum og Villa Midtås må regnes til denne kategorien som blant annet kjennetegnes ved slak takvinkel, horisontalitet, store glassflater og rene linjer.»

tre begrepene ved anvende betegnelsene «nasjonal tradisjonalisme», som tilbakeskuende på det norske, «progressiv tradisjonalisme», som tar utgangspunkt i klassisismen og «heroisk modernisme», som streber etter en tidløs og ny arkitektur.¹⁴⁷ Begrepene Johnsen legger frem sikter i større grad å fange den mental-historiske sammenhengen ved stilperiodene, i tråd med hvordan nyere arkitekturforskning gjerne blir tilnærmet. Ideene og intensjonene bak de ulike formale løsningene.

Inndelingen av stilhistoriske perioder som brudd fra tidligere perioder skriver seg tilbake til 1700-tallet. Dette utspiller seg også i hele den moderne arkitekturhistorieskrivingen, som arkitekturhistoriker Mari Lending skriver, der perioden bygger på den intense interessen og oppfattelsen av at form, historie, samtid og eventuell fremtid kan leses som tidens uttrykk, eller som det ofte sies, tidens stil.¹⁴⁸ I dagens arkitekturhistorie må det å lese modernismen som en stil problematiseres. Arkitekturhistoriker Sarah W. Goldhagen argumenterer blant annet for dette. Et problematisk aspekt her, skriver hun, er at en stilhistorisk tilnærming til arkitektur setter klare, og komfortable rammer, men derfor vil det også alltid være noe som faller utenfor disse rammene, som ikke har plass. Dette kommer frem som «unntak» i historien, og dysses gjerne ned, i forhold til «rene» modernistiske arbeid, som arkitekter som Le Corbusier utførte på starten an 1900-tallet. Goldhagen argumenterer derfor for en diskurs. Hun utdyper videre:

Modernist architecture, conceived not as a style but as a discourse, becomes a heterologous array of individual positions and formal practices within a loosely structured field, of which a fundamental premise has been that architecture must instantiate an ethically grounded material practice that grapples with (rather than categorically rejects or ignores) the phenomenon of modernity itself.¹⁴⁹

I en stilhistorisk kontekst syntes Villa Midtåsen å spenne over flere påvirkningskrefter. For å undersøke eneboligen nærmere og for å forstå boligen i forhold til tendenser i samtiden vil jeg undersøke de tre stilretningene. Hovedhensikten med analysen av stilretningene, sett i sammenheng med boligen til Jahre, er å anskueliggjøre de komplekse elementene, som ofte

---

¹⁴⁷ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 110.

¹⁴⁸ Lending, Mari. *Omkring 1900: kontinuiteter i norsk arkitekturtenkning* (Oslo: pax Forlag A/S, 2007), 30. Både historisme og modernisme, skriver Lending, bygger på ideer om at arkitekturen kan, og ikke minst bør, frembringe noe sant og nytt. På den måten er samtiden stadig lansert som et brudd med fortiden. Dette manifesterer seg blant annet med Le Corbusiers insistering på modernismen som «brudd over alle brudd».

¹⁴⁹ Goldhagen, «Something to talk about», 145.

assimileres og til tider beveger seg parallelt i arkitekturen. Jeg ønsker å oppnå et mer nyansert bilde av Villa Midtåsen.

Stilbegrepet «nasjonalromantikk» har vært mye diskutert blant arkitekturhistorikere ettersom det er noe misvisende. I Sverige førte kritikken til at begrepet «nasjonalrealisme» ofte ble å foretrekke. Denne kritikken bunner mye ut i at arkitekturen tvert imot søkte det realistiske og saklige, der den estetiske utformingen betonets av material, konstruksjon og funksjon.¹⁵⁰

Arkitekturen skulle gå mot en forenkling. Videre med nyklassisismen ble klassisismen et redskap for utformingen av en ny «tidløs» arkitektur. Boligene skulle preges av en mer rasjonell holdning der man strebet etter noe universelt i arkitekturen, som i nyklassisismen viste seg i form av klassiske antikke grunnformer. Med funksjonalismen ser vi kulminasjonen av denne forenklingsprosessen. I Norge fremtrer ikke funksjonalismen i like stor grad som brudd, som den gjør på kontinentet, men mer som en kontinuitet der stemninger ofte er tatt hensyn til på lik linje med funksjon.¹⁵¹

Plassering i terreng

Den nasjonalromantiske villaen, fra omkring 1905 og fremover, skulle gjerne plasseres i byens ytterkant, i nærhet til landlige omgivelser. Sunnhet og trivsel ble synonymt med landlig bokultur. Tomten skulle bestå av egen hage der familien kunne nyte frisk luft og sollys.¹⁵²

Boligen skulle også tilpasses terrenget og de regionale forholdene, og stå i en harmoni med omgivelsene. Det vokste frem en følsomhet for naturen. Man skulle ikke rive vekk busker og trær på tomten, men la vegetasjonen vokse fritt og spille som en del av boligen. Naturens ville estetikk skulle komme helt inn på tomten.¹⁵³ I nasjonalromantikken var det ofte «hvordan» huset ble plassert på tomten. På en pittoresk og vakker måte. Det pittoreske er fremtredende i nasjonalromantikken, men også i nyklassisismen og funksjonalismen. Gateløp og hager ser tilsynelatende naturlig ut, men er gjerne nøye planlagt.¹⁵⁴

Ideene om sunnhet i byens ytterkant var også gjeldene for de som praktiserte en mer nyklassisistisk arkitektur. Til gjengjeld blir hagen i nyklassisismen mer organisert og planlagt

---

¹⁵⁰ Eriksson, *Den moderna staden tar form*, 64.

¹⁵¹ Johnsen, «Å nyansere norsk modernisme», 32.

¹⁵² Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 67.

¹⁵³ Eliassen, Georg. «Arkitektene finner hjem, 1906-1916» I *Byggekunst* 38, no. 5/6 (1956), 123.

¹⁵⁴ Eriksson, *Den moderna stadens födelse*, 394.

aksialt. Den nyklassisistiske hagen var ofte utformet med tilknytning til villaen, med symmetriske linjer og akser som bandt dem sammen.¹⁵⁵

Funksjonalismen bygger videre på de to tidligere retningene, der ønsket om samspill med naturen sto sterkt. Bolig og landskap kunne i funksjonalismen ofte fremstå som kontrast mellom natur og kultur, men med trearkitekturen var likevel ikke kontrasten like påfallende. Til forskjell kan man si at plasseringen av boligen ble gjort med ønske om et mer helhetlig samspill med omgivelsene. Landskap og bebyggelsesstrukturer ble tatt i betraktning i plasseringen.¹⁵⁶ Boligens skulle gjerne ligge tett på naturen, der forholdet mellom ute og inne til en viss grad skulle oppløses. I funksjonalismen skulle det være en mer nøktern planlegging. Boligen kunne også løftes opp på pilarer, nærmest svevende i luften, som tillot fri passasje under boligen, samtidig som utsikten ble friere.¹⁵⁷

Villa Midtåsen plasserer seg naturlig på et høyt punkt i ytterkant av byen. Omringende boligen er trær og vegetasjon lagt tett inntil, noe som er forenelig med alle de tre stilretningene. På nordsiden av boliganlegget derimot er hagen utformet i en pittoresk engelsk landskapsstil, der hagen ser naturlig ut, selv om den er nøye planlagt, og trekker med det linjer til den nasjonalromantiske bevegelsen (ill. 54). Over på boligens sørside er hagen tydeligere og strammere behandlet i en akse i forlengelse med fjorden. Det aksiale hageanlegget, med plataer konstruert nedover i det hellende terrenget, minner i større grad om et italiensk renessanse-anlegg som dermed trekker hagen i en mer nyklassisistisk retning.¹⁵⁸ Forbindelsen til Italia vil bli belyst nærmere i kapittel 6. Et sentralt element med villaen er likevel plasseringen i akse med fjorden. På en måte kan man si at villaen er plassert «naturlig» i terrenget i forlengelse av fjorden, men med det symmetriske og klassisistiske opparbeidete anlegget i sør tar likevel hagen kontroll over naturen. Hageanlegget i sør støtter seg med det opp under den nyklassisistiske planleggingen i form av akser og rette linjer. Både den nyklassisistiske og nasjonalromantiske opparbeidelsen av hagen blir altså anvendt parallelt, som to separate oaser på Jahres tomt. I Skandinavia, slik som arkitekturhistoriker Demetri

---

¹⁵⁵ Øvergaard, Ole. «Ut av romantikken» I *Byggekunst* 38, no. 5/6 (1956), 129.

¹⁵⁶ Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 16.

¹⁵⁷ Bodén, Christer. «Det funksjonalistiske arvet – några grunddrag i funksjonalistisk idétradisjon och utvecklingshistoria». I *Modernismens genkomst. En antologi*, redigert av Hansen, J. S. & Bech-Danielsen, C. 17-62. (København: Arkitektens Forlag/Statens Byggeforskningsinstitut, 2001), 19. Funksjonalismen ble for mange en representant for en frihetsbevegelse, der mennesket ble befridd både fysisk og mentalt. Boden skriver at tekniske oppfinnelser som flyvemaskinen ble sett på som et ungdommelig frihetssymbol, der mennesket triumferer over naturen.

¹⁵⁸ Skipsrederen hadde en større gartnerstab til å vedlikeholde hageanlegget. Gartnerbolig fantes like nord for boligen til Jahre.

Porphyrios skriver i sin artikkel «Sandinavian Doricism», så var skillet mellom det nasjonalromantiske og nyklassisistiske ikke like strengt adskilt som vi kanskje oppfatter det i dag. De to retningene kunne fint sammenstilles uten at det ble oppfattet som eklektisk. Til grunn for begge retningene lå et felles ønske om å skape noe opprinnelige og noe universalt, som førte til at de ikke sto i konflikt.¹⁵⁹

Bygningsvolumets sammenheng

I nasjonalromantikken organiserte man gjerne bygningsvolumene i ett stort volum, med en tilhørende tjenerfløy, som en L-plan. Boligens romfordeling og formale utforming hadde ikke noe fast mønster, og var fri i formen.¹⁶⁰ Planløsningen ble utarbeidet innenfra og ut. At rommene skulle ha en høy grad av hygge og behagelighet i utformingen var et sentralt trekk hos de fleste nasjonalromantiske arkitekter. Det var ikke lenger eklektisismens symmetriske romprogram som gjaldt, men en fri og «ærlig» utførelse av bygningsvolumene. Mange arkitekter så til England for inspirasjon, der blant annet pipeløp og ildsteder synlig ble fremhevet som et stemningssettende og ærlige element i boligen.¹⁶¹

Nyklassisistiske villaer besto ofte av ubrutte valmtak over rektangulære bygningskropper. I nyklassisismen ser vi at dette blir gjort mer symmetrisk. Bygningsvolumet får en klarere form. Rommene er gjerne rektangulære i formen og symmetrisk arrangert rundt en pipe.¹⁶² I motsetning til nasjonalromantikkenes frie volumsammensetning preges rommene i nyklassisistiske boliger av en strammere ytre bekledning, og derfor noe mer lukkede rom, til dels også preget av en symmetri.

Den funksjonalistiske boligen la derimot mer vekt på geometriske former, ofte med søkelys på kuben som helhet, som innebar en utflating av taket. Sirkulære former kom også til uttrykk blant annet som avrundete hjørner eller karnapper.¹⁶³ Boligen skulle være hensiktsmessig og være fri i formen. Komposisjonene av ulike volumer skulle også ha en friere sammenstilling. Rommene åpnet seg mer opp, og borgerskapets representative og differensierte romprogram skulle reduseres til mer samlende romflyt. Det var gjerne kombinert åpen stue og spisestueløsning som oppleves som ulike soner heller enn adskilte rom. Sonene skulle fremme formålet med hvert rom, der soverommet var til å sove i, baderommet til å vaske kroppen,

---

¹⁵⁹ Porphyrios, Demetri. «Sandinavian Doricism. Danich and Swedish Architecture: 1905-1930» I *Architectural Design* 52, no. 5/6 (1982), 339.

¹⁶⁰ Eliassen, «Arkitektene finner hjem, 1906-1916», 123.

¹⁶¹ Jørgensen, *Enfamiliehuset*, 89.

¹⁶² Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 27.

¹⁶³ Findal, Wenche. *Funksjonalismens boliger: form, funksjon, komfort*. (Oslo: Pax Forlag A/S, 2007), 47.

kjøkkenet til å lage mat osv. Psykologiske hensyn ble viktig i hjemmet. Bygget så en forenkling av formene.

Villa Midtåsen syntes å være en hybrid, ganske tett på den nasjonalromantiske organiseringen av bygningsvolumet. Arneberg syntes å videreutvikle den nasjonalromantiske rikmannsvillaen, men en separat tjenerfløy i øst, og et større «hoved-volum» for ekteparet. Det helvalmede taket er flatet ut, men det er likevel ikke helt flatt. Mens den funksjonalistiske villaen åpnet opp rommene, så er Villa Midtåsen fortsatt preget av en differensiering i romfordelingen. Rommene er plassert symmetrisk i tråd med nyklassisismen, men med ulike størrelser og volum på rommene som igjen bringer inn et element av stemning. I Arnebergs tidligere oppførte Villa Elsero på Madserud, er romfordelingen i større grad preget av en strammere planform på grunn av en strammere ytre kledning. På Villa Midtåsen ser man også en klar tendens til det symmetrisk arrangerte rommet, men med elementer av variasjon der de ulike utbyggene og karnappet bryte opp den ellers stramme nyklassisistiske symmetrien i planløsningen. Planløsningen fremstår da som en hybrid mellom den nasjonalromantiske og nyklassisistiske fordelingen av rommene.

Fasade eksteriør

Den nasjonalromantiske fasadeutformingen peker, særlig når det gjelder rikmannsvillaen, til eldre fornem arkitektur. Spesielt er det herregård- og setegårdsarkitektur arkitektene ser til, gjerne fra en nasjonal eller nordisk arkitekturtradisjon.¹⁶⁴ Fasaden har en fri sammensetning der boligen skulle reflektere nasjonale overtoner. Samtidig hadde arkitekten mer kunstnerisk frihet i utformingen. De kritiserte den eklektiske senhistorismens arkitektur for kun å anvende påklistret dekor på en fasade. Plassering av vinduer ble også friere, ettersom vinduene ofte ble planlagt ut ifra den innvendige romvirkningen.

Norske nyklassisistiske arkitekter på 1920-tallet så særlig til sent 1700-talls og tidlig 1800-talls empirebygg.¹⁶⁵ Inngangsparti og vinduer kunne plasseres symmetrisk, men også asymmetrisk i boligens fasade. Større kunstnerisk frihet også i denne perioden. I empirens embedsmannsgårder hendte det at vinduer ble malt på fasaden for å at symmetrien skulle opprettholdes. Like strengt var det altså ikke hos nyklassisistene på 1920-tallet, men de praktiserte en bevisst eklektisisme der klassiske elementer ble forenet med moderne løsninger.

---

¹⁶⁴ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 70.

¹⁶⁵ Bing og Johnsen, *Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 27. Som ble introdusert av kunsthistorikeren Carl W. Schnitlers i den godt illustrerte boken *Slægten fra 1814*, publisert i 1911.

Målet for nyklassisistene var å forenkle de klassiske grunnformene, som nevnt over, der fasaden skulle få et enkelt og universalt preg.¹⁶⁶

Med funksjonalismen ble boligens fasade strippet for historiserende elementer, og var gjerne uten særlig detaljer eller dekorasjon. Fasaden fremstår kubisk. De stramme formene var også forenet med større vindusflater. Med nye teknologiske muligheter ble det typisk på 1930-tallet med hjørnevinduer og vindusbånd.

På Villa Midtåsen preger den kubiske silhuetten fasadens uttrykk. Det får en til å assosiere boligen til et funksjonalistisk formspråk, selv om også nyklassisismen hadde kubiske tendenser. Både fasaden i nord og sør er også relativt enkel i utformingen. Vindusåpningene i fasaden er plassert symmetrisk, med kunstneriske friheter og forskyvninger enkelte steder. Det er lite ornamentikk. I kontrast til den nasjonalromantiske villaen Høyerhus, som Arneberg oppførte på Vinderen hvor vinduene ble dekort med enkelte nasjonalrefererende former i gesimsen, så er vindusåpningene på Midtåsen relativt enkle uten dekor. Vinduene er likevel delt inn med sprosser og lemmer som gir fasaden et stemningssettende element, foruten i karnappet hvor det funksjonalistiske vindusbåndet trekker linjer til samtidens mer moderne arkitektur. Den utskutte entreen i nord og portalbuen ved fontenen er symmetrisk midtstilt fremfor hverandre og slekter med det på nyklassisismens mer symmetriske formspråk. Garasjeanlegget i vest er med på å opprettholde denne symmetrien. Enkelte detaljer som kassetteutskjæringer under takvinkelen, den pediment-formede figuren over inngangspartiet og puttifigurer i smijernsgelenderet hører også til et klassiserende formspråk. Fasadens utforming spiller av den grunn på både nyklassisistiske og funksjonalistiske tendenser. De funksjonalistiske elementene fremtrer dog helt underordnet, med de kubiske formene og med det sylindervermede karnappet med vindusbånd.

Materialvalg

Med innflytelse fra blant annet Arts and Crafts bevegelsen i England var den nasjonalromantiske arkitekten opptatt av ærlighet i materialvalget. Kvalitet og godt håndverk var sentrale idealer og, som vi har vært inne på i et tidligere kapittel var dette sentrale verdier Arneberg delte med bevegelsen. For mange ble det lokale og regionale, til fordel for det nasjonale å foretrekke. Riksantikvar Harry Fett var blant annet er forkjemper for dette. Fett trekker frem kystarkitekturen, med bruk av panel som et «lokalt/regionalt» eksempel.¹⁶⁷ Med

---

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 70.

nasjonalromantikken var en av fanesakene en tilbakeføring til det tradisjonelle håndverket, og som nevnt, den lokale materialbruken.¹⁶⁸

I likhet med nasjonalromantikken søkte nyklassisistene «ekte» materialer. Panelarkitekturen og tegl vedvarte, men likevel var de åpne for ny teknologi og nye materialer som blant annet betong.¹⁶⁹ Det kan forstås som en saklighet i materialvalgene, der arkitekter bygget videre på klassiske tradisjoner på den ene siden, og var åpen for nye formålstjenlige løsninger på den andre.

I forhold til den funksjonalistiske arkitekturen skulle det lyse og luftige få størst plass i boligen. Typisk fikk boligen et minimalistisk uttrykk, der materialer som hvit murpuss, glass og forkrommet metall ble vanlig.¹⁷⁰

Villa Midtåsen fremstår, med sin dominerende røde teglkledning og kobbertak, ikke påfallende lokal eller regional i materialbehandlingen. Likevel preges boligen av en enorm materialbevissthet, med teglsten, granitt, marmor, glaserte fliser, intarsiautskjæringer i ulike tresorter. Dette er idealer Arneberg blant annet henter fra tiden i Stockholm og oppveksten rundt Lysakerkretsen, som vi har vært inne på i tidligere kapittel. De steinbelagte plataene på hageanleggets sørside understreker nasjonalromantikken materialbevissthet, med steinfliser dekorert i ulike mønster. Likevel er ikke Arneberg sky for «moderne» materialer i den forstand at det øker brukervennligheten og komforten i boligen. På kjøkkenet tegner han blant annet kjøkkenbenken med rustfritt stål og i veggkonstruksjonen er det anvendt betong. Boligen varmes også opp av et sentralvarmeanlegg fra underetasjen. Det var altså ikke av praktiske årsaker Arneberg plasserte en peis i både hallen, salongen, røkeværelset og i bodegaen. Peisens emosjonelle virkning sto sterkt hos arkitekten og antakeligvis også hos byggherren. I plantegningen er det dessuten skissert inn stoler foran peisen i hallen, som understreker arkitektens ønske om å fremheve ildstedet som et viktig element. På Villa Midtåsen ble ønsket om å bo komfortabelt, med moderne tekniske løsninger forenet med nasjonalromantiske og mer representative idealer som godt håndverk, hygge og materialbevissthet. Arneberg viser med det en aksept og åpenhet rundt bruken av de nye teknologiske muligheter som kom med nyklassisismen og funksjonalismen uten å gi avkall på nasjonalromantikken idealer omkring materialbruk.

---

¹⁶⁸ Eriksson, *Den moderna staden tar form*, 39.

¹⁶⁹ Fra forelesning, KUN 4130, 03.03.2020.

¹⁷⁰ Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 32.

5. 2 Oppmerksom på funksjonalismen?

Var Jahre positivt innstilt i møtet med funksjonalismen? I mellomkrigstiden øker fokuset og opptattheten av den moderne bolig. Forholdet mellom hjem, bolig og samfunn ble med funksjonalismens gjennombrudd forandret, der hverdagslivet og trivsel ble satt i søkelyset.¹⁷¹ Med nye tanker om det å bo kom også nye krav om formale løsninger. Derfor kan det være interessant å stille spørsmålet om hvordan dette kom til uttrykk på den norske rikmannsvillaen?

Her er det nødvendig å først gjøre noen betraktninger rundt hvordan villaen ble oppfattet rundt 1930. Som vi var inne på i kapittel 4, om villa typologien, så møtte villaen en demokratisering og boligtypen ble i økende grad tilgjengelig for en større andel av befolkningen i løpet av de første tiårene på 1900-tallet. Dette var blant annet fordi byggekostnadene hadde sunket betydelig.¹⁷² Villaen ble likevel på 1930-tallet sett på som idealboformen- ingen artikkel om boligarkitektur unnlot å nevne nødvendigheten av å flytte bort fra byens kjas og mas og dårlige luft.¹⁷³ Gudolf Blakstad, som tidligere hadde markert seg som en nyklassisist, men som nå var blant de første som praktiserte innen funksjonalismen, skrev blant annet et innlegg om dette i *Byggekunst* i 1931, der han fremhevet villaen som det moderne boligideal hvor den klassiske opprinnelige ideen ble forenet med hus og natur, til en enhet.¹⁷⁴

Det var spesielt i årene 1927-1932 det oppsto en brytningstid i Nordens og Norges arkitekturtenkning. Også i det øvrige samfunn oppsto det brytninger og spenninger, med blant annet økende arbeidsledighet og nedgang i industriproduksjonen. I arkitekturen reflekteres dette med at arkitektene i Norge så ut til å være kommet til en enighet i faget, der nye idealer om hvordan utformingen av arkitektur skulle være.¹⁷⁵ Sosiale boligspørsmål var kommet på dagsorden i en tid med trang og bolignød. Stockholmsutstillingen i 1930, der Gunnar Asplund var hovedarkitekt, med sin manifestasjon av det funksjonalistiske og en optimistisk

---

¹⁷¹ Findal, Wenche. *Norsk modernistisk arkitektur: om funksjonalismen* (Oslo: J. W. Cappelens Forlag a. s, 1996), 49. En rekke nye fritidsarenaer ble oppført i funksjonalistisk formspråk, som restaurant Skansen (1927) av Lars Backer, Oslo nye Theater (1929) av Jens Dunker og Gudolf Blakstad, Stupetårnet på Ingeniørstranda bad (1932) av Eyvind Moestue og Ole Lind Schistad. Det moderne livet omfattet derfor ikke bare boligen, men en ny livsstil og ideologi der fritidskulturen økte. Sentralt i arkitekturen lå idealet om «lys, luft og grønt».

¹⁷² Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 26

¹⁷³ Jørgensen, *Enfamiliehuset*, 89.

¹⁷⁴ Blakstad, Gudolf, «Villaen», i *Byggekunst* 13 (1931): 127-134, 127.

¹⁷⁵ Grønvold, «Huset innerst i Viken», 25.

fremtidstro, fungerte som et veiskille for mange arkitekter.¹⁷⁶ Likevel speilet ikke alltid de nye idealene realiteten hos den enkelte. I tillegg kunne byggherren ha tanker og ønsker om representative boligbygg, som kunne kollidere med arkitektens forståelse av hvordan en moderne bolig burde utformes.

Rikmannsvillaen, særlig den for det nye næringsborgerskapet, ble sett på med bekymring blant de progressive arkitektene. Den dansk-norske arkitekten Edvard Heiberg, som tilhørte den heroiske avant-garden bevegelsen, sammen med blant annet Le Corbusier, var en av dem. I tidsskriftet *Kritisk Revy* kom det frem hvilken misnøye han hadde for den uhensiktsmessige innredningen i borgerlige hjem, med overflod av «rokokkodanserinner» og «ubrukelige stoler».¹⁷⁷ Heiberg mente arkitektene hadde en plikt, sterkt knyttet til oppfattelsen av at funksjonalismen kunne føre til en sosial omveltning, i arbeidet med utformingen av en moderne bolig. Han skriver at «Hjemmet er en opdragende Kulturfaktor av høyeste Rang. Sunde, fornuftige, naturlige Hjem vil maaske mer end noget andet være med til at skabe vor egen Kultur i dag, i vor egen Tid.»¹⁷⁸ Denne oppfatningen var likevel langt fra normen blant arkitektene i Norge, der flere betraktet Heiberg som (litt for) progressiv i sin ideologi. Arnstein Arneberg representerte den ene ytterkanten, med rikmannsvillaer med differensierte romløsninger, mens Heiberg stod i den andre ytterkant, med minimumsboligens hensiktsmessige og funksjonelle boligideal.¹⁷⁹

Den danske arkitekten og designeren Poul Henningsen, en venn av Edvard Heiberg, mente også at tilbakeskuende holdninger var fortsatt var godt til stede i samfunnet. I 1930 skriver han fortvilet i *Byggekunst* en artikkel om «Arkitekturutviklingen»¹⁸⁰ og det kollektive han mener en moderne arkitekt burde strebe etter. Siden århundreskiftet har arkitekturen gjennomgått en enorm utvikling skriver han, der offentlige praktbygg før lå på øverste hylle for en arkitekt å få i oppgave å tegne, mens det nå var den alminnelige bolig. Likevel lå ikke boligens ideal Henningsen siktet etter i den alminnelige borgers respektive kultur- «Det nuværende kapitalistiske samfund beror i høieste grad på at bourgeoisiet angir tonen, og den propaganda som den sosialistiske presse driver beror mindre på den kjensgjerning at luksus bør avskaffes og mere på det falske drømmebillede at vi alle skal ha det luksuriøst. Ovenfor

---

¹⁷⁶ Eriksson, *Den moderna staden tar form*, 436.

¹⁷⁷ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 197.

¹⁷⁸ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 197.

¹⁷⁹ *Ibid*, 183. Fravær av konvensjoner stilte de unge arkitekten friere, der minimumsboligen på 40 m² var en spennende utfordring for mange.

¹⁸⁰ Henningsen, Poul. «Arkitektur utviklingen». I *Byggekunst* (1930): 9-13, 11.

denne manglende realitetssans står arkitekten temmelig hjelpeløs».¹⁸¹ Til tross for funksjonalismens ankomst var 1800-tallets boskikk fortsatt realiteten og idealet i mange hjem og miljøer, særlig i miljøet blant det øvre borgerskap hang dette livsidealet igjen.¹⁸² Funksjonalismens frie planløsning med blant annet åpen spisestue og stue-løsning var ikke så vanlig i Norge opp mot 1930-tallet. En grunn til dette mener arkitekt Korsmo var at samfunnet var preget av en konvensjonell treghet når det kom til villaboligen. Det var en følelsesmessig motstand mente han.¹⁸³

Arnebergs tendenser mot forenkling

Hos Arneberg ser man en tendens mot 1930-tallet til en forenkling i arkitekturen. Arkitekturhistoriker Ulf Grønvold peker på nettopp dette, der han skriver at Arnebergs murvillaer endrer karakter rundt dette tidspunktet, og trekker frem Skaugum for kronprinsparet (1930-32), Hoffsjefs Løvenskiolds vei 31 for skipsreder Trygve Kielland (1933-35), Anders Jahres bolig (1933) og Villa Smedbråten for tobakkshandler Johan Andreasen (1935).¹⁸⁴ Karakteristisk med disse rikmannsvillaene er en forenkling i fasaden og mer kubiske bygningsvolum.

Likevel iverksatte ikke Arneberg funksjonalismen i sin fullstendighet. Den ytre fasaden forenkles, mens det representative romprogrammet består. Funksjonalismen var ikke lenger til å komme utenom på 1930-tallet. Arneberg tilpasset seg de nye impulsene som kom ved å inkorporere funksjonalistiske elementer i en syntese med «stil-arkitekturen» han så godt mestret. Da Jahres bolig var innflytningsklar i 1934 syntes fasadens utforming likevel å ha fremstått moderne for enkelte. En meget kortfattet artikkel ble publisert om Villa Midtåsen i det ekteparet flyttet inn. I den faste spalten «Hva vi snakker om» i Aftenposten er Villa Midtåsen presentert med overskriften «Moderne hjem», etterfølgende av et fotografi av den foreløpig svært enkle sørfasaden (ill. 55). Villaen til Jahre hadde av folkevittigheten blitt døpt til «Lille Skougum», og syntes å ha fremstått moderne for journalisten.¹⁸⁵

I grove trekk kan man dele inn de norske arkitektene i generasjoner tilhørende hver sin stilperiode. Arnstein Arneberg, sammen med Poulsson, Eliassen og H. Bjercke tilhørte generasjonen født på 1870-tallet, som hovedsakelig praktiserte en nasjonalromantisk

---

¹⁸¹ Ibid, 11

¹⁸² Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 15.

¹⁸³ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 47.

¹⁸⁴ Grønvold, «Arneberg og Poulsson – Et dobbeltmonarki i norsk romantisk arkitektur», 58.

¹⁸⁵ Uten forfatter. «Moderne hjem», *Aftenposten* 16.05.1934.

arkitektur. Arkitektene født rundt 1890-tallet, bestående av Blakstad, Munthe-Kaas, Grung, Heiberg og Øvergaard tilhørte overgangsarkitektene som var ledende i nyklassisismen og funksjonalismen. Mellomkrigstidens yngste arkitektgenerasjon, født rundt århundreskifte, med blant annet Korsmo og Knutsen i spissen, forfektet sentrale aspekter ved funksjonalismen.¹⁸⁶ For arkitektene som var med på å utvikle den nyklassisistiske arkitekturen ble ikke overgangen til funksjonalismen like stor som for eksempel Arneberg.

Ser vi til arkitekt Arne Korsmo, som var en av de yngre arkitektene, er rikmannsvillaene i større grad preget av den internasjonale heroiske modernismen. Villa Dammann ble tegnet i 1932 for en kunstsamler som gjerne ville ha mest mulig av villaen over ett plan. Korsmo syntes her å følge den internasjonale funksjonalismen uten hensyn eller tilpasning til norsk byggeskikk eller lokale forhold. Som flere norske arkitekter ble Korsmo særlig begeistret av de nederlandske arkitektene. Etter hjemkomsten fra en studietur i Europa i 1929 skriver Korsmo om sin entusiasme over Hilversum og arkitekt Willem M. Dudok- «Siden jeg kom hjem har mine tanker ofte gått over Hilversum. Å ha en å beundre syntes meg en styrke».¹⁸⁷ Villa Dammann er et tydelig resultat av dette. Med frie økonomiske tøyler tegner Korsmo villaen bestående av bygningsvolum i horisontale og vertikale skiver.¹⁸⁸ Plasseringen på tomten beskriver Korsmo i *Byggekunst* utgitt i 1932: «Tomten danner avslutningen på et lavt bakkedrag med retning nord-syd. Det falt naturlig å trekke huset tilbake på tomten og legge ut haven foran det».¹⁸⁹ I planløsningen er det en åpen stue og spisestue løsning, og i fasaden er vinduene plassert i hensyn til lysinnfall for byggherrens malerier og kunst. På sørfasaden er det et halvrundt kabinett med vindusbånd som senterer fjordutsikten.¹⁹⁰ Boligen skilte seg ut med sin oppsiktsvekkende «frie» bruk av funksjonalismens formspråk. Korsmo representerer her, i kontrast til Arneberg, en full aksept og omfavning av funksjonalismen.

De første 30 årene av det 20. århundre er gjenstand for enorme endringer i formspråk, teknologisk utvikling og psykologiske ideer om det å bo. Noen arkitekter omfavnet utviklingen i større grad enn andre. Arkitektkollega Poulsson var, ifølge arkitekturhistorier Ulf Grønvold, adskillig mer mottagelig for de nye tendensene enn Arneberg.¹⁹¹ Like ved Villa Dammann oppførte Magnus Poulsson en villa med klare funksjonalistiske trekk, samtidig som

---

¹⁸⁶ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 9.

¹⁸⁷ Norberg-Schulz, Christian. *Arne Korsmo* (Oslo: Universitetsforlaget AS, 2000), 39.

¹⁸⁸ Norberg-Schulz, *Arne Korsmo*, 45.

¹⁸⁹ Aasland og Korsmo, «Havnen allé 8. Grosserer Alex Dammann». I *Byggekunst* 14 (1932): 235-240, 235.

¹⁹⁰ Norberg-Schulz, *Arne Korsmo*, 47.

¹⁹¹ Grønvold, «Arneberg og Poulsson – Et dobbeltmonarki i norsk romantisk arkitektur», 60.

huset også hadde typiske trekk fra arkitekten i både vindusformer og mørk panelarkitektur. Tett på disse lå også en mindre kubisk trevilla av Ove Bang med klare funksjonalistiske trekk. Villa Dammann tegnet av Korsmo var gjennomgående inspirert av den avantgardistiske arkitekturens formale kvaliteter, mer enn Heibergs saklige ideologi.¹⁹² Verken Korsmo eller Arneberg viser noe sosialt ansvar, men de var begge opptatt av at boligen fremstod som en gjennomført helhet både i eksteriør og interiørbehandlingen.

For Korsmo sto byggherrens tillit til arkitekten som et sentralt element i utviklingen av et funksjonalistisk formspråk.

Når forståelse for funksjon, materiale og form blir et levende skjønnhetsideal hos de byggende mennesker, vil dette vise seg som et skjerpet krav til arkitektens kvalifikasjoner, og arkitekturen vil på nytt bli det levende og kunstnerisk sterke uttrykk for frodig livsglede og menneskelig tillit. Når man derfor står overfor en byggherre som yder en stor tillit, har han retten til å få det beste resultat.¹⁹³

Arneberg syntes i større grad å legge til rette for byggherrens ønsker enn Korsmo. Valg av arkitekt var derfor en avgjørende faktor i forhold til villaens endelige utforming. Om man var oppdatert og optimistisk rettet til funksjonalismen søkte man gjerne yngre arkitekter, som i likhet med Korsmo ønsket størst mulig frihet i arbeidet. I landskapet av rikmannsvillaer som ble oppført rundt 1930 var det derfor ingen homogen utforming blant arkitektene. Betrakter vi byggherren i Sandefjord, Anders Jahre, må Arnebergs tyngde i arkitekturhistorien ha virket appellerende. Samtidig kan det være Jahre ikke var like bevisst, som for eksempel byggherre Dammann, på den nye funksjonalistiske arkitekturen som hadde slått rot i arkitektverdenen. Det er likevel vanskelig i dag å vite i hvilken grad Jahre var oppmerksom på, eller opptatt av, funksjonalismes ankomst. Arnebergs overbevisende etos, som en ettertraktet arkitekt blant mektige byggherrer, må ha vært utslagsgivende. Det er sannsynlig å kunne anta at den konvensjonelle tregheten Korsmo beskriver over, når det kommer til villaarkitekturen, også i stor grad treffer byggherren i Sandefjord.

---

¹⁹² Findal, *Norsk modernistisk arkitektur: Om funksjonalismen*, 55. Det var av den grunn Le Corbusier i 1933, til Oslo Arkitekturforening, kritiserte nordmennenes bruk av begrepet «Funkis». Det var «en alt for snever betegnelse, den dekker bare den materielle siden ved saken», uttalte han.

¹⁹³ Korsmo, sitat hentet fra *Nasjonalmuseet.no*, s.v. «Villa Stenersen». 17.02.2021. [Villa Stenersens historie – Nasjonalmuseet](#)

6. Symbolsk makt, samarbeid og individuelle krefter

Helt grunnleggende kan man si at arkitektur ofte inngår i en form for «sosial praksis», der samarbeid mellom ulike aktører, med hensyn til deres interesser og behov, er en prosess som resulterer i et endelig byggverk.¹⁹⁴ Med ordet «praksis» menes en allerede vel etablert kunnskap, og en etablert tilnærming til denne kunnskapen, som i dette tilfellet gjelder arkitekten. I dette kapittelet har jeg til hensikt å synliggjøre de individuelle forutsetningene for oppførelsen av Villa Midtåsen, der jeg vil diskutere samarbeidet og forholdet mellom arkitekt og byggherre. Avhandlingens siste kapittel stiller følgende delproblemstilling: *I hvilken grad kan samarbeidet og byggherrens ønsker og innspill og arkitektens tidligere praksis og egne ideer ha formet Villa Midtåsen?*

6.1 Et intrikat samspill

I studien av hva som kjennetegner den ideelle byggeprosessen skriver arkitektene Kristin Arge og Siv Bleiklie at det er den innledende fasen i prosjektet som legger fundamentet for et tilfredsstillende resultat.¹⁹⁵ Det er altså ikke «arkitekt-geniet» som alene som står for et vellykket resultat, men det sosiale samspillet med de ulike aktørene. I deres caseprosjekt over norsk samtidsarkitektur fant de «informerte og krevende byggherrer i startfasen av alle prosjektene. Disse byggherrene viste hva de ville, og hadde høye mål for prosjektet også når det gjaldt arkitektonisk kvalitet. [...] (Arkitektene) opplevde at byggherren hadde de samme målene for kvalitet som de selv hadde. Både måten byggherrene valgte arkitekt på, og deres felles mål om kvalitet bidro i utgangspunktet til å skape gjensidig tillit mellom partene».¹⁹⁶ Et annet aspekt ved samarbeidet som arkitekturhistoriker Espen Johnsen trekker inn er maktbalansen som oppstår mellom arkitekt og byggherre.¹⁹⁷ Byggeprosessen kan ifølge

---

¹⁹⁴ Avermaete, Tom og Hans Teerds. "The Roles of the Architect: Toward a Theory of Practice". I *Lexicon N°1: On the Role of the Architect*, redigert av Salomon Frausto, 7-11. (Delft: The Berlage Center for Advanced Studies in Architecture and Urban Design, Delft University of Technology, 2016), 10.

¹⁹⁵ Arge, Kristin og Siv Bleiklie. *Arkitektonisk kvalitet: en studie av samspillet mellom byggherre og arkitekt* (Oslo: Pax forlag, 2003), 117.

¹⁹⁶ Arge og Bleiklie, *Arkitektonisk kvalitet: en studie av samspillet mellom byggherre og arkitekt*, 117.

¹⁹⁷ Johnsen, Espen. «Arne Korsmo og Villa Stenersen- Noen skisser og relasjoner til betraktning» I *Kunst og Kultur*, 97, no. 4 (2014): 240-247, 242.

Johnsen leses som maktkamp mellom de to partene. Han skriver videre at arkitekten gjerne tar stilling til byggherrens ønsker og krav, men den erfarne arkitekten kan komme med innspill byggherren ikke helt forstår omfanget av.¹⁹⁸ På den måten kan arkitekten være med på å ta bestemmelser, uten at byggherren kanskje forstår arkitektens påvirkning. I den «sosiale praksisen» som inngår i samarbeidet mellom arkitekt og byggherre er det også individuelle faktorer- noen arkitekter ønsker seg større frihet, slik vi var inne på i forrige kapittel med blant annet arkitekt Arne Korsmo. Det ideelle forholdet var ifølge Korsmo basert på tillit til arkitekten: «man skulde betro sig til arkitekten som til en læge, og ikke gjøre livet unødigt vanskelig for han, for i hans hånd ligger byggets skjebne».¹⁹⁹ Arnebergs jevnaldrende arkitektkollega og tidvis samarbeidspartner Magnus Paulsson betraktet oppdrag på et litt mer medgjørlig vis, hvor han presiserer at «arkitektens oppgave er ikke minst å lytte til oppdragsgiverens ønsker. Jeg har aldri tegnet to like hus. Det blir alltid *klientens hus*».²⁰⁰ Hos Arneberg var de oppførte byggverkene like forskjelligartede som de hos Paulsson, man kan si at de strebet i større grad etter å tilfredsstille klientens ønsker og behov.

6.2 Byggherrens vilje

Anders Jahre hadde i løpet av noen få år blitt en av Norges fremste forretningsmenn. Så, med suksessen kom også et ønske om å skape et representativt hjem i stil med hans gryende forretning. Men hvordan ønsket egentlig den tidligere bondegutten at hans egen bolig skulle se ut? I et intervju med Aftenposten beskrev Dagny Jahre hvordan de fant tomten til boligen.

Vi lette og vi lette, sier fruene, vi – han – visste jo hvordan det skulle være med utsikt og beliggenhet og slikt. Men den tomten fantes ikke. Så en dag kommer Anders hjem. Kom kone, sier han, så skal du få se. Først biler vi et kvarter, så går vi en halvtime inn i svarte skauen, så klatrer vi rett opp. Og før jeg andpusten er nådd opp, sier Anders: Kone, der er pinnen. Der skal huset ligge.²⁰¹

Ferden opp i skogen, til et tilsynelatende ubeboelig og kupert område vitner om en løsningsorientert og skaperglad mann. Intervjuet indikerer at Jahre må ha sett for seg både hvor og eventuelt også hvordan sin kommende bolig skulle fremstå visuelt. I intervjuet med Dagny kommer det frem at utsikten og plasseringen var viktig for Jahre. Dette er også

---

¹⁹⁸ Johnsen, «Arne Korsmo og Villa Stenersen- Noen skisser og relasjoner til betraktning» I *Kunst og Kultur*, 242.

¹⁹⁹ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 397.

²⁰⁰ Poulsson, Magnus. «Hus i havbrynet». I *Bonytt* 16, no. 11/12 (1956): 244-247, 247.

²⁰¹ Anker-Olsen, «Ferdig med hvalen?» Aftenposten (26.11.1938).

fremtredende i tegnematerialet, som ble belyst i kapittel 2, med fjorden og noen skip synlig i bakgrunnen på perspektivtegningene (ill. 1). Akkurat hvordan Jahre ønsket at boligen skulle se ut er likevel ikke helt sikkert. Av tegnematerialet presentert for Jahre i den innledende fasen er boligen noe mer «tradisjonell», med en klassiserende herregårdsstil og et høyt helvalmet tak. Kanskje var det dette han hadde sett for seg og kommunisert til Arneberg da de opprettet kontakt i 1930.

Jahres begynte tidlig å posisjonere seg blant Sandefjords øvre sjikt, og det med hjelp av eksklusive herreklubber. I 1914 ble det opprettet en klubb for sositeten i Sandefjord med navn *Sandefjord Klubbsekskap*, antagelig inspirert av britiske herreklubber. I denne foreningen vanket den øverste elite i Sandefjord. Skipsredere og næringsdrivende var med i klubben, som blant annet Christen Christensen og Thor Dahl.²⁰² Ved tilbakekomst fra Nord-Norge søkte 25 år gamle Jahre medlemskap i Sandefjord Klubbsekskap, men søknaden ble avvist. En målrettet Jahre søkte igjen noen år senere, i 1919, og lykkes denne gangen med å få innpass i den eksklusive klubben. Den relativt unge Jahre viste hvor han ville, og hvem han ville omgås med. I takt med sin økonomiske vekst og suksess utover på 1920-tallet kan man også spørre seg om han med et overblikk ønsket å markere hvem som nå dominerte byen?

Overblikk og makt

Plasseringen av Villa Midtåsen var som nevnt over ikke helt tilfeldig fra Jahre sin side. Derfor kan det være interessant å undersøke, med Foucaults teorier, hva boligen kommuniserer. Hvilke symbolske verdier er det egentlig Villa Midtåsen, og derfor også til en viss grad Jahre, kommuniserer til de rundt seg ved å plassere seg slik han gjør? For Foucault var spørsmålet om rommet, eller «spaces», som Neil Leach skriver i det arkitekturteoretiske samleverket *Rethinking Architecture: a reader in cultural theory*, viktige aspekter i hans tenkning, og som derfor også har en relevans for arkitekturen.²⁰³ I essayet til Foucault *Of Other spaces: Utopias and Hetrotopias* diskuterer han hvordan mennesker blir organisert i samfunnet. Hvordan vi forholder oss til verden har stadig vært i forandring. I middelalderen forholdt mennesker seg til det guddommelige og jordlige, videre med Galileos oppdagelse av jordens bevegelse rundt solen og det uendelige universet på 1600-tallet, brytes middelalderens verdensbilde i stykker. I dag, skriver Foucault videre, er det det arrangerte rommet som har tatt over. Et eksempel Foucault fremhever her er det panoptiske fengsel. I fengselet er det plassert et tårn i midten,

---

²⁰² Flemmen, Leif Magne. *Sandefjords Klubbsekskap 1914-2014* (Sandefjord: Via Media, 2014), 34.

²⁰³ Foucault, Michel. «Of other spaces: Utopias and Hetrotopias», I *Rethinking Architecture. A reader in cultural theory*, redigert av Neil Leach, 348-367 (London og New York: Routledge, 1997), 348.

fra tårnet har fengselsvakten komplett innsyn til alle fengselscellene, så fangene, i hvert sitt rom, blir overvåket og plassert i synsfeltet til vekten. Fangene kan ikke se vekten, men vet at vekten til enhver tid kan se dem. Det institusjonelle rommet, som fengselet, sykehuset, skolen osv. er gjenstand for stadig organisering og overvåking. Dette mener Foucault kjennetegner dagens samfunn, hvor han videre presiserer: “Power has its principle not so much in a person as in a certain concerted distribution of bodies, surfaces, lights, gazes; in an arrangement whose internal mechanisms produce the relation in which individuals are caught up”.²⁰⁴

I eksempelet med det panoptiske fengselet, der makten effektivt blir styrt av det arkitektoniske apparatet, som uavhengig av hvem som sitter i vaktårnet utøver makt, fordi fangene er bevisst på at de blir observert. På en måte blir fangene sine egne voktere. Ser vi på betegnelsen panoptisk betyr det noen/noe som ser alt, og som har utsyn til alle sider fra et og samme sted. Ordets etymologi stammer fra de greske ordene *pan*, som betyr «alt», og *optikos*, som gjelder synet.²⁰⁵ Makten er altså manifestert i vaktårnet og dens arkitektoniske utforming og plassering, og dens evne til å se «alt». Idéhistoriker Espen Schaanning beskriver Foucaults Panoptikon som følger:

Denne arkitekturen lokaliserer og ordner individene, samtidig som man kan hente ut informasjon om dem ved å se på dem. Den iverksetter langt på vei peststrategiens oppdeling av rommet og den hierarkiske informasjonssystem. Men nå er anordningen blitt så effektiv at det greier seg med én vokter i tårnet. Denne vokteren kan også kontrollere resten av de ansatte når de utøver sine gjøremål (og man kan selv kontrolleres ved at man kommer overraskende inn døren i sentraltårnet). Resten greier i grunn den innsatte selv, fordi han vet at han iakttas (eller kan bli iakttatt). Dermed kan man disiplinere individene uten fysisk tvang. Kroppen trenger ikke røres. Og maktens utøvere er kroppsløse. Man ser dem ikke. Man ser bare den bygningen de sitter i.²⁰⁶

Denne type romfordeling er fremfor alt en måte å utøve makt på. Den arkitektoniske utformingen fører til en effektivisering av makten. Med hjelp av denne teorien kan man forstå Jahres plassering av Villa Midtåsen som et slags vaktårn. Fra kontoret sitt på røkeværelset hadde han godt utsyn over alle skip som ankom og dro fra Sandefjordshavnen.²⁰⁷ Jahre hadde derfor til enhver tid full oversikt over skipene (og derfor til en viss grad sine ansatte). Fra

---

²⁰⁴ Ibid, 362.

²⁰⁵ Store Norske Leksikon, s. v. “Panoptisk”, 12.02.2021. [panoptisk – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/panoptisk)

²⁰⁶ Schaanning, Espen. *Fortiden I våre hender. Foucault som vitenshåndtør*. Ph.D.-avhandling. (Universitetet i Oslo, 1999), 458.

²⁰⁷ I dag er hagen i større grad gjengrodd (i forhold til i 1933), så utsikten blokkeres av vegetasjon. Det var ikke like mye trær og busker den gang Jahre jobbet fra kontoret sitt.

fjorden er Villa Midtåsen fullt synlig, uten at Jahre er synlig for dem. Jahre trenger strengt tatt ikke være til stede i boligen sin for å utøve makt, for de ansatte vil det alltid være en mulighet for at skipet eller skipene blir observert. Det samme effektive makthierarkiet oppstår da med boligen til Jahre. Den institusjonelle rommet kan forstås i denne sammenheng som Jahres rederivirksomhet, som ble styrt fra Midtåsen. Tilsvarende kan vi også spørre oss om han ønsket å markere et overblikk over byen som helhet.

I forbindelse med aksjeselskapet KOSMOS 25års jubileum ble det publisert en bok om selskapet. I boken illustreres Villa Midtåsen som en sentral del av selskapet. Ved innholdsfortegnelsen er det blant annet en akvarell av «Sandefjord, sett fra midtåsen».²⁰⁸ Akvarelltegningen viser hageanlegget på Midtåsen med utsikt over byen, fjorden og skip i havnen. Illustrasjonen understreker at Jahres bolig på Midtåsen også symboliserte det institusjonelle rommet der aksjeselskapet KOSMOS oppholdt seg og utøvde makt fra.

Det herskapelige og representative hjemmet

Ønsket om å anskaffe seg et herskabelig hjem synes å ha stått sterkt i Jahres bevissthet. Arkitekturhistoriker Mark Girouard presiserer i sin klassiske bok *Life in the English Country House* (1979) at nye villaer, eller “country houses” som det heter i England, måtte tilpasses det moderne livet, og holde noenlunde tritt med ny teknologi. Dessuten, skriver han videre, vil byggherrer, uansett hvor romantisk orientert de er til fortiden, vanligvis ønske å bo komfortabelt.²⁰⁹ Et slikt ideal preget også andre større villaer Arneberg hadde tegnet til andre økonomisk velstående. Kombinasjonen av et hus med ny moderne teknologi og et representativt og komfortabelt hjem preget også Midtåsen.

Boligen var utstyrt med sentralvarme, fyrrom i kjelleren, kjøkkenet er også moderne innredet – det skulle ikke «flyte utover langs alle veggene, men konteres som i «laboratoriekjøkkenet». Arbeidet skulle gå like lett og hurtig» (ill. 15).²¹⁰ En kjøkkenøy samler arbeidsplassen i det ellers store kjøkkenet på Midtåsen, i tråd med idealet om funksjon og god brukervennlighet som kom på 1930-tallet.

Baderommene i andre etasje var også komfortabelt og moderne innredet. Fargelagte fliser, gjerne i en kombinasjon av andre farger var moderne på begynnelsen av 1930-tallet ifølge journalisten Eva Ludwigsen. Hun skriver i magasinet *Hus og Have* «Mal f. eks. taket og den

---

²⁰⁸ Thorson, *Aksjeselskapet KOSMOS gjennom 25 år*, 7.

²⁰⁹ Girouard, Mark. *Life in the English Country House* (London: Yale University Press, 1979), 308.

²¹⁰ Krafft, Ingeborg. «Kjøkkenet», i *Byggekunst* 13 (1931): 61-62.

øverste del av veggen sjøgrønn, flisene lys aprikosfarvet, sort list mellom den grønne veggen og flisene. Aprikosfarvede dører med sorte lister; Sjøgrønt kar og vaskeikum».²¹¹

Baderommene på Villa Midtåsen syntes å være dratt rett ut av magasinet artikkel om hvordan å innrede et moderne badrom (ill. 56, 57, 58). Det sjøgrønne badeværelset var planlagt i forbindelse med gjestesoveværelset, som også var innredet i nyanser av grønt. Gjestesoveværelset var, som nevnt i kapittel 4, plassert med den beste utsikten for å gjøre et godt inntrykk på besøkende. Rommet ble innredet med møbler i art deco stil, antakelig tegnet av Arneberg (ill. 59). Det må ha vært viktig for Jahre at gjestene skulle bo moderne og komfortabelt, omgitt av friske moderne farger. Interiøret var moderne, men også svært dekorativt og eksklusivt.

Det kan likevel være sannsynlig å anta at Jahre i større grad hadde utslagskraft når det gjaldt innredningen av boligens bohava. Her ville arkitekten uansett ikke hatt full kontroll i tiden etter ferdigstilling. Integrerte elementer i eksteriør eller interiør, som takform, trappeganger, vindusplassering osv. er det verre å endre for byggherren uten tilstrekkelig kompetanse. Som vi fant ut i kapittel 4 ser man helt klart preferanser til eldre stilideal i interiøret, der billedkunst og antikviteter stilte som bevis i målet om å knytte tilhørighet til det eldre dannelsesborgerskapet.

Møblert med kunst og antikviteter

Til denne borgerlige livsstilen følger et dannelsesideal, som bygger på embetsstandens kultivering av hjemmet, som strekker seg tilbake til slutten av 1700-tallet. Her hører det med «et estetisk forhold til kunst, litteratur og musikk [...] kombinert med en respekt for vitenskap og en utpreget fremskrittstenkning».²¹² På Midtåsen var boligen prydet med kunst, antikviteter og pynt fra store deler av verden, som Jahre kjøpte og samlet på ved sine mange reiser utenlands. Den norske samlertradisjonen speiler seg i den fra England. Der var det lange tradisjoner for kunstsamling blant de øvre aristokratiske kretsene. Britene kjøpte kunst i Italia, Frankrike, Nederland og flere andre steder. I Norge har vi ikke like lange kunstsamler tradisjoner. Som nasjon har vi alltid oppholdt oss i periferien av Europa. På kontinentet, og særlig i England er disse samler-tradisjonene å spore helt til 1400 og 1500- tallet blant

---

²¹¹ Ludwigsen, Eva. «Badeværelset», I *Hus og Have* (1934), 28.

²¹² Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 29. Jahre opprettet to stiftelser, Anders Jahre fond til vitenskapelig fremme og Anders Jahre humanitære stiftelse. Stiftelsene deler fortsatt hvert år ut midler til vitenskapelig forskning og gaver til veldedige formål. Tjomsland, *Anders Jahre*, 355.

storborgerne.²¹³ I Norge var det handelsborgerne, som stadig var på reisefot i forbindelse med fortenningen, som startet samletradisjonen med kunst av utenlandsk- og innenlands opphav. Om man tilhørte dannelsesborgerskapet fikk man gjerne kunst som var nedarvet i generasjoner, og tilhørte man næringsborgerskapet måtte man kjøpe kunst av egen interesse, eller for å knytte seg til dannelsesborgerskapets ideer og tradisjoner om kunst i hjemmet.

Det er klart at interessen for kunst og antikviteter sto sterkt hos Jahre, men motivasjonen bak samlerinteressen kan være flere. I tillegg til den estetiske verdien kan ønsket om å passe inn i dette dannelsesidealet, som sto sterkt i Sandefjords redermiljø være utløsende - interessen kan altså ha blitt gnistet med tanke på miljøet han ville være en del av. Som den franske sosiologen Pierre Bourdieu presiserer er smakssansen vår sterkt knyttet til det sosiale miljøet man omgås i. Preferanser innen litteratur, billedkunst eller musikk er i stor grad derfor også knyttet til utdanningsnivå.²¹⁴ I hierarkiet av kunstarter, er det igjen flere forgreninger av sjangere, skoler og epoker innenfor der igjen, og til hver av disse finnes et sosialt hierarki av forbrukere. «Det er derfor smak kan være en spesielt god markør for «klasse»», skriver han videre.²¹⁵

6.4 Arkitektens ideer

Hvordan tilnærmet så Arneberg seg byggeoppdraget? Før Jahre og Arneberg innledet samarbeidsprosjektet om eneboligen på Midtåsen, hadde arkitekten fullført en rekke prestisjefylte oppdrag både for private byggherrer og det offentlige. Med stor økonomisk frihet stilte Jahre høye krav til arkitekten. Av tidligere boligarbeid Arneberg oppførte var de dessuten svært forskjelligartede, noe som indikerer på at Arneberg tok stilling til byggherrens ønsker og utformet en bolig deretter, slik som Paulsson også gjorde. Riksantikvar og venn Harry Fett presiserer at «Å plassere Arnebergs arkitekturs særpreget inn i denne strømhvirvel, i denne kompleksrike tid med forskjelligartede og ofte motsatte idéstrømminger, lar sig ikke gjøre med gloser som romantiker eller artist eller lyriker».²¹⁶ Et eksempel her er Fabrikkeier Rasmus Meyer som ønsket seg en bolig kombinert med galleri-lokaler. Den ivrige

---

²¹³ Sørensen, Bodil. «Kunstsamlermiljøet i Kristiania i 1870- og 80 årene», I *Kunst og Kultur* 79, no. 2 (1996): 66-105, 66.

²¹⁴ Bourdieu, Pierre. ««Innledning» Til distinksjonen». I *Estetisk teori – en antologi*, redigert av Kjersti Bale og Arnfinn Bø-Rygg, 378-396. (Oslo: Universitetsforlaget, 2013), 378.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Fett, «En generasjon og en vennehielsen», 41.

kunstsamleren hadde sett eksempler på enebolig kombinert med galleri i Danmark og Sverige, og ønsket seg derfor noe tilsvarende.²¹⁷ De fleste Arneberg jobbet med fikk tilfredsstilt sine behov og ønsker, der Arneberg gikk grundig til verks med utallige utkast og med veiledende forslag for å optimalisere det endelige resultatet. De utallige utkastene kan også leses som en forhandlingsprosess, der byggherrens ønsker ble forsøkt tilfredsstilt uten å avlegge Arnebergs faglige integritet.

Det første daterte utkastet vi kjenner til Jahres villa-prosjekt er fra august 1930 og er signert «Utkast til hus for herr o.r. sakfører Jahre Sandefjord» (ill. 1). Utkastet har helt klart likhetstrekk med den ferdige boligen, men den har gjennomgått relativt omfattende endringer i forhold til boligen som ble oppført. Boligens senere dreining mot et mer kubisk uttrykk er antakelig initiert av arkitekten, som ønsket å holde noenlunde trinn med den tidsmessige arkitekturen som slo rot på begynnelsen av 1930-tallet. Den oppførte boligen viser også bemerkelsesverdige likhetstrekk med skipsreder Trygve Kielland sin villa, oppført av Arneberg samtidig med Villa Midtåsen. Samme type forenklede formspråk er å se begge steder, med en del fellesnevnerer som rød teglbelagt ytterkledning og sirkulært karnapp i vest. Villaen til Kielland er dog i mindre grad preget av symmetri enn boligen i Sandefjord og fremstår ikke like herskkelig.

I arbeidet med byggeoppdrag jobbet arkitekteten med helheten av prosjektet, hvor arbeidet gikk i å utforme hovedvolumet så vel som detaljer og interiør. Arneberg tar med seg elementer fra sin karriere, som var sterkt preget av en intens og utrøttelig utvikling. Han tilhørte på denne tiden under funksjonalismens gjennombrudd den «eldre garde», som ble opplært i og mestret de stilhistoriske periodene. Arneberg var altså en etablert og anerkjent arkitekt innen modernismens arkitektur tok feste i Norden og Norge. Resultatet var da komplekse påvirkningskrefter i boligarkitekturen.

Det kan også være formålstjenlig å ta arkitektens egen bolig i betraktning, selv om mye av den ble realisert noen år tidligere. Ved å undersøke arkitektens egen bolig vil man kunne avsløre hans egne ønsker og preferanser i boligarkitekturen. Arnebergs bolig Evenstad på Madsrud Allé 38, bygget årene 1924-33, gir et mye mer nasjonalorientert preg. På Evenstad fikk Arneberg mulighet til å realisere sine kreative tanker fritt, uten å forholde seg til en klient. Dette påpeker Espen Johnsen: «Som en konsekvens av dette, blir byggverket ofte et

---

²¹⁷ Mørch, *Arnstein Arneberg*, 161.

eksperiment og manifestasjon der arkitekten har materialisert sine arkitekturvisjoner.»²¹⁸ I forhold til Villa Midtåsen er det representative nedskalert til fordel for panelvegger, en lun tilbaketrekking fra veien og en stor grad av hygge. Arneberg syntes å ta med seg arven etter Muthesius og idealet om komfort, trivsel og hygge i sin egen bolig.²¹⁹ I likhet med Villa Midtåsen, og Arnebergs øvrige produksjon, fremstår boligen på Evenstad som preget av en helhet, i tråd med Nasjonalromantikken og Arts and Crafts bevegelsens ideal, der huset og innredningen samsvarer i en gjennomarbeidet helhet.²²⁰ Utvendig er boligen malt i en tradisjonell bonderød farge på panelveggen, og innvendig er fargerikheten videreført som en rød tråd med grønt i stuen og blått med håndmalt dekor i spisestuen.

Den herskapelige og storslåtte karakteren ved Villa Midtåsen kan i denne sammenheng forstås som byggherrens ønsker, i større grad enn arkitektens personlige arkitekturvisjon og egne innredningspreferanser. Arnebergs mer nasjonalorienterte fargepalett og innredning er kanskje mest fremtredende i hallen i andre etasje på Villa Midtåsen, der det er håndmalt dekor og motiv i himlingen i røde og blå nyanser.

Materialbevisstheten og håndverket følger arkitekten gjennom hele hans karriere. Ifølge Fett var Arneberg først og fremst en byggmester som kunne sitt håndverk.²²¹ Et eksempel her er hans karakteristiske detaljering av granitt-sten rundt dørpari og vindusinnramming. Den Engelske Arts and Crafts bevegelsen har formet Arnebergs verdier gjennom hele hans karriere, både gjennom oppveksten i miljøet rundt Lysakerkretsen og ikke minst tiden i Stockholm. Denne påvirkningen manifesterer seg i Arnebergs enkle fasadevirkning, der materialets egenhet er fremhevet som estetisk verdi.

Hvordan kan vi så forstå disse ideer i lys av Villa Midtåsen? Det som står frem som fellestrekk ved Arnebergs egen bolig og Villa Midtåsen er materialbevisstheten og materialets egenhet som estetisk verdi. Den røde teglstenen på Villa Midtåsen kjennes rustikk og varm, som også fremheves av kobbertaket og granittstenen rundt inngangspartiet og vindusinnramninger. Det oppstår en virkningsfull stemning. Til gjengjeld oppfattes Arnebergs egen bolig vesentlig mer lokal med bruk av panelvegger, smårutede vinduer og den ellers tunge bygningskroppen med et halvvalmet tak.

---

²¹⁸ Johnsen, Espen. «Edvard Heiberg som budbringer- og funksjonalismens første bolighus i Norden». I *Menneske og bomiljø: rapport fra et forskernettverk*, 171-182. (Oslo: norsk forskningsråd og forfattere, 1996), 175.

²¹⁹ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 39.

²²⁰ Eriksson, *Den moderna stadens födelse*, 160.

²²¹ Fett, «En generasjon og en vennehilsen», 41.

Hvilke boligidealer synes så Arneberg å ha hatt rundt 1930? Dessverre har vi få kilder på dette. Om vi går et par tiår frem, kommer hans verdier frem i kåseriet han holdt på Hamar i 1950, hvor han stilte spørsmålet:

Er det ikke mulig for meg som arkitekt i dag også å strø litt av livsglede og blomster, trods fattigdom og redsel? Eller må vi holde oss til det kollektive – til individet utslettelse, i en fullstendig revolusjonær arkitektur, avledet av hengebrokonstruksjoner og nye merkelige materialer, som vi ennå bare aner.²²²

Etter krigen skal assistent Finne ha tegnet en enebolig, og fått kommentar fra læremester Arneberg: «Hvor har De gjort av anretningen da, Finne?». ²²³ For den yngre arkitekten Finne var det naturlig å droppe anretningen ettersom hushjelpen var «en utdøende rase», noe Arneberg unngikk ved å svare «Hvor i all verden har De så tenkt at fruene skal anrette sine blomster?». ²²⁴ For Arneberg var et omfattende romprogram naturlig i byggeoppdrag der klienten var av den godt bemidlede sorten. Den differensierte og konservative planløsningen på Villa Midtåsen speiler seg derfor i arkitektens forståelse og praksis i utarbeidelsen av villaer for godt stilte byggherrer.

«*En Vestfoldsk Villa d'Este*»?

I anledning Arnebergs 70 års dag trekker tidligere riksantikvar Harry Fett linjer med Jahres bolig og den italienske renessanse-villaen, Villa d'Este - «Det er nesten så det nøkterne huset forsvinner. Ved naturens tilskikkelse og en genial plassering ligger nu en vestfoldsk 'Villa d'Este' like utenfor Sandefjord med utsikt over byen og en fjordarm som skjærer rett inn i villaen og som ytterligere lar terrenget føre den store tale». ²²⁵ I hele Arnebergs produksjon mener Fett at Arneberg har «søkt å fornemme et bestemt stilpreg som ligger et sted mellom de norsk og syderopéiske stilfølelser». ²²⁶ Det kan derfor være formålstjenlig å se litt nærmere på sammenlikningen Fett gjør med den Italienske villaen. Villa d'Este var oppført som en sommerbolig for kardinalen av Ferrara (1550-65). ²²⁷ Der var det især hageanlegget som vakte oppsikt med sin storslåtte og ekstravagante utforming. Det hellende hageanlegget til kardinalen består av flere plataer i en akse ned mot et utsiktspunkt. Øverst ved hageanlegget

---

²²² Mørch, Arnstein Arneberg, 28.

²²³ Ibid, 34.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Fett, «En generasjon og en vennehielsen», 22.

²²⁶ Fett, Harry. «Studietid og første arbeidsår», *På kulturvernets veier: Erindringer*, 147-205 (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1949), 184.

²²⁷ Coffin, David R. *The Villa d'Este at Tivoli*. (Princeton: Princeton University Press, 1960), 3.

tronet sommerboligen i en akse med hagen. I tilknytning til trappeanlegget er hagen beriket med flerfoldige fontener, portaler og basseng (ill. 60).

Arneberg var i Italia ved et par anledninger, men om han har besøkt Villa d'Este er ukjent. Men det er dog meget trolig. Anlegget var og er et yndet turistmål i nærheten av Roma. Den italienske renessansearkitekturen representerte et forbilde for arkitekten allerede i 1910.²²⁸ I samarbeid med den entusiastiske Harry Fett, som etter hvert ble en god venn av Arneberg, jobbet de med et prosjekt som gikk ut på å åpne den tett bebygde havnen ved Piperviken i Kristiania.²²⁹ Dette samarbeidet kan ha vært utløsende med tanke på Arnebergs italienske dragning i arkitekturen ved enkelte prosjekt. Samtidig kan også forelesninger på KTH i Stockholm, med professor Clason, ha gitt en introduksjon til den utenlandsinspirerte påvirkningen. Fett var nok initiativtakeren til prosjektet ved Piperviken, med sitt brennende ønske om å heve Norges hovedstad til et europeisk nivå. Særlig var det den italienske renessanse Fett beundret. Dette kommer frem i boken han publiserte samme år: *Om Fortids og Nutids Huse og villaer i By og Bygd, Bykunst og Byregulering* (1910). I boken kommer det frem hvilken beundring han har for blant annet Villa d'Este hvor «havekunsten feiret sine største triumfer»²³⁰. Prosjektet i Piperviken skulle være en aveny fra Karl Johans gate, i høydedraget, med terrasserte avsatter og dekorative trapper ut mot fjorden, slik at Kristiania fikk sitt svar på Den Spanske trapp i Roma.²³¹ I den unge arkitektens karriere må samarbeidet med Fett ha ført til begeistring for den italienske arkitekturen og hagekunsten, og ikke minst blitt oppmerksom Villa d'Este, som er illustrert ved innholdsfortegnelsen i boken Fett publiserte.

Ved en nærmere studie av Arnebergs øvrige produksjon dukket det opp et interessant prosjekt med likhetstrekk til den Italienske villaen. I 1917 tegnet Arneberg en villa for generaldirektør Alf. L. Whist på Abbedikollen i Kristiania, som skulle være et enormt terrasseindelt hageanlegg, med en større villa øverst (ill. 61). Tegningen av den monumentale villaen og anlegget rundt ble ikke noe av på grunn av et sykdomsforløp, men de etterlatte tegningene til Arneberg avslører et anlegg i mye større format enn det på Midtåsen.²³² Særlig er det dimensjonene som har fellestrekk med villaen i Italia, og ikke minst de brede trappegangene

---

²²⁸ Aavitsland, Kristin Blikrud. *Harry Fett. Historien er lengst*. (Oslo: Pax Forlag a/s, 2014), 207.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Fett, Harry. *Om Fortids og Nutids Huse og villaer i By og Bygd, Bykunst og Byregulering M.M.* (Kristiania og Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1910), 59.

²³¹ Aavitsland, *Harry Fett: Historien er lengst*, 208. Harry Fett skriver om Spanske trappen i boken fra 1910 at «Den er jo med rette anset for et av de mest vellykkede trappeanlæg».

²³² Mørk, *Arnstein Arneberg*, 234.

som parallelt føres nærmere hverandre for hver etasje, hvor trappene nederst møtes ved et stort rektangulært basseng.²³³ Jahres tomt på Midtåsenplataet, i det naturlig hellende terrenget, må ha bydd arkitekten på en gylden mulighet til å realisere et slikt storslått hageanlegg, slik som han en del år i forveien hadde tegnet for Whist. Som vi har sett tidligere er hagen på Midtåsen formet med flere etasjer eller plataer, der hvert nivå føres videre av en steintrapp, med rikt dekorerte fliser, rektangulære basseng og fontener.²³⁴ Trappeanlegget understreker virkelig den storslåtte plasseringen. Anders Jahre var dessuten, som redegjort over, opptatt av at utsikten skulle fremheves og stå som et sentralt element. Arneberg tilfredsstilte med det byggherrens ønsker ved å søke inspirasjon «der havekunsten feiret sine største triumfer», slik Fett betraktet den italienske villaen. Men vi vet lite om Arneberg og Jahre hadde en dialog om hvorvidt Villa d'Este skulle kunne fungere som et forbilde for Jahres anlegg.

6.5 Et vellykket samarbeid?

Kan man si samarbeidet mellom arkitekt og byggherre fungerte godt? For Jahre må et tett samarbeid med arkitekten ha vært avgjørende for å kunne ha en finger med i spillet. For Arneberg ble også byggherrens ønsker og mål anstendig forsøkt tilfredsstilt. Anders Jahre må uten tvil ha trivdes i boligen – rett i underkant av 50 år bodde rederen der, helt frem til sin død i 1982.

Slik vi har vært inne på i tidligere kapittel ble det for kapitalsterke byggherrer, tilhørende næringsborgerskapet, barokkens svulmende stilelementer et synonym for velstand og makt. Arkitekturhistorier Sigfried Giedion påpeker hvordan historiske stiler har blitt benyttet av såkalte «self-made-man» for å skaffe seg til et «kulturelt alibi» ved forrige århundreskifte, og dermed har de stilistiske formene pådratt seg assosiasjoner til makt.²³⁵ Anders Jahre kan ha gått inn i samarbeidet med en forventning om nettopp dette, ettersom Arneberg hadde tegnet herskapelige villaer for en rekke andre resurssterke menn. Det første utkastet til Jahres enebolig i 1930 likner mer en eldre herregård, tilsvarende villaen på Bygdøy Allé for skipsreder Ivar An. Christensen, enn senere utkast som besitter et mer forenklet formspråk. Sammen med Magnus Poulsson og Ole Landmark var Arneberg en av de mest ettertraktede

---

²³³ Det aksiale anlegget har også flere portalbuer i likhet med villa d' Este.

²³⁴ De tre øverste etasjene er rektangulære nivåer, det fjerde nivået er formet som en halvsirkel, deretter deles trappen av et rektangulært basseng, med to parallelle trapper på hver side. En lengere allé fører deretter til hageanleggets ende, der man har utsikt over byen og fjorden.

²³⁵ Norberg-Schulz, «Fra Nasjonalromantikk til funksjonalisme», 7.

arkitektene for byggherrer med ønske om herskaplige villaer.²³⁶ Drømmeboligen Jahre så for seg kan dermed reflekteres i Arnebergs rikmannsvillaer, som ført og fremst var oppført før funksjonalismes gjennombrudd. Tegnematerialet av Villa Midtåsen viser en variert produksjon av ideer, med senere innslag av funksjonalistiske stiltrekk, som tyder på en eksperimenterende og åpen prosess mellom de to. Mest sannsynlig, med tillit til arkitektens forslag, fikk fasaden et mer moderne moderert funksjonalistisk drag over seg. Tyngdepunktet og hovedkonseptet synes dog fortsatt å være en moderne villa med tradisjonsrefererende trekk. Byggherre Anders Jahre var en mann som visste hva han ville ha, men han lyttet også til kyndige fagpersoner.²³⁷

I den innledende fasen av samarbeidet i årene rundt 1930 kan man anta at tonen var formell mellom de to herrene. Senere utviklet korrespondansen seg til å bli vesentlig mer vennskapelig og dus. Etter krigen skiver Arneberg bl.a. «Kjære Anders», «Med hjertelige hilsener» med en signatur fra datteren, Eva. Tilbake svarer Jahre bl.a med «Kjære Arnstein», «Kjære venn» og «Din hengivende».²³⁸ Samarbeidet førte til et livslangt vennskap- og ikke minst flerfoldige prosjekt. Både privat og gjennom sine selskaper finansierte Jahre byggeprosjekt. Over en periode på om lag 30 år oppførte Arneberg blant annet Villa Midtåsen i 1933. Deretter var det ombygging av Jahres kontorer i Storgaten 27 i 1939, og modernisering innendørs i 1948-49. Rett etter krigen i årene 1946-48 tegnet Arneberg nye fabrikkbygg- Sandar Fabrikker AS, Jahres Kjemiske Fabrikker AS og en rekke kontorbygninger og tekniske bygninger.²³⁹ Villa Midtåsen fikk så påbygg av sidefløy i 1954 og selve Arnebergstuen i 1960. Med dét utvidet Jahre mulighetene for besøk, både i form av flere soveværelser og ikke minst en større festsal. Arnebergstuen er plassert i øst, et hakk ned i terrenget i forhold til boligens første etasje. Fra spisestuen føres man ned noen trappetrinn til den herskapelige festsalen med to slanke marmorsøyler på hver side av inngangspartiet (ill. 50). Det høyreiste taket skal ha blitt formet ut ifra Jahres antikke tapisserier som skulle pryde

---

²³⁶ Bing og Johnsen, *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, 26.

²³⁷ Ved etableringen av AS Kosmos var Jahre helt avhengig av fagpersoner for å realisere drømmen om verdens største flytende hvalkokeri. I starten så Jahre for seg et skip på 575-600 fots lengde, men med råd fra ishavsskipperne og ingeniør ble dimensjonene drastisk redusert til 77 fot. Mørch, *Anders Jahre*, 70.

²³⁸ Personlig kommunikasjon i e-post fra Svein Ingebretsen, 11.01.2021.

²³⁹ Ingebretsen, «Arnstein Arneberg – arkitekten som preget Sandefjord», 5. Jahres fabrikker var i produksjon under hele okkupasjonstiden, men ble totalskadet julen 1944 av kanadiske bombefly. Etter kort tid hadde Jahre nye moderne kontorer og laboratorier i stand. Resepsjonen på Sandar Fabrikker AS ble dessuten innredet med Jahres kvalitetsstempel- designmøbler, freskomalerier med motiv fra hvalfangsten og vakrere utformede rekkverk og trapper.

veggene. Himlingen får også et monumentalt preg med kassetteutskjæringene malt med detaljer i gull.

Mest oppmerksomhet av oppdragene Arneberg fikk av Jahre er trolig Kulturhuset/Park Hotell i Sandefjord, bygget årene 1946-62. Samtidig med oppførelsen av Park Hotell tegnet og oppførte Arneberg også Ekeberg Kapell og Krematorium i 1957-60. Sammensetningen med den hensynfulle og profesjonelle Arneberg sammen med den energiske og målbevisste Jahre viste seg å assimilere til et fruktbart samarbeid. Ifølge Jørgen Jahre jr., sønn av nevøen til Anders Jahre, hadde arkitekt og byggherre et nært forhold til hverandre, og som derfor kulminerte i de mange oppdragene Arneberg fikk fremover.²⁴⁰

I planleggingen av prosjektene nevnt over tyder det på at Jahre var sterkt engasjert og involvert. Etter oppførelsen av Villa Midtåsen jobbet Jahre, antagelig med en svært overbevisende tone, for å få engasjere Arneberg som arkitekt. Et eksempel her er oppførelsen av Park Hotell. Tankene om nye lokaler for Sandefjord Klubbsekskap kom umiddelbart etter krigen. I prosessen med planleggingen av Park Hotell, som blant annet skulle romme klubblokalene de ønsket seg, forekom det en rekke endringer og uenigheter underveis. Men, i 1954 var byggekomiteen kommet til enighet etter et møte på Anders Jahres kontorer, i Storgaten 26. Forslaget om konkurranse for valg av arkitekt ble lagt til side, til fordel for Jahres ønske om Arnstein Arneberg.²⁴¹ Den selvutnevnte byggmesteren var involvert i hele byggeprosessen ifølge Arnebergs assistent, Olav Platou, som sier i et avisintervju at Jahre «har vært med på å treffe bestemmelser i detalj, møbler, tepper, tekstiler, lysarmatur osv. Hele tiden har vi hatt følelsen av at kun det beste var godt nok».²⁴² Denne beskrivelsen passer nok godt med hvordan Jahre ble oppfattet. I en artikkel om det nyåpnede Park Hotell skriver journalist Ursula Monsen noe kritisk om bygget. Park Hotell hadde blitt en rykende turistmagnet, men var det pent? Til det svarer artikkelskribenten «Vel, det er jo en smaksak. Hotellrommene er pene syntes jeg. Men selskapslokalene og det andre er litt for storslagne, litt for mye preget av ferske stilmøbler, av – ja, hva skal man kalle det? Sandefjords-empire anno 1960. Det er litt nyrikt alt sammen».²⁴³ Det påkostede hotellet skilte seg definitivt ut i den lille byen, og må helt klart ha vakt oppsikt for flere.

---

²⁴⁰ Jørgen Jahre Jr., telefonsamtale, 02.11.2020.

²⁴¹ Flemmen, *Sandefjord Klubbsekskap 1914-2014*, 83. Arneberg ventet allerede i et rom like ved der møtet tok sted, så Jahre må ha vært sikker i sin sak.

²⁴² Ingebretsen, «Arnstein Arneberg – arkitekten som preget Sandefjord», 7

²⁴³ Monsen, Ursula. «Ittno Knussel i Sandefjord». *Aktuell* 16, no. 27 (1960): 14-16.

Om man vurderer et velfungerende samarbeid ut fra det kvantitative omfanget, ikke til forkleinelse for det kvalitative, av oppdrag utført er forholdet definitivt å anse som vellykket. Mye tyder på at de to herrene kom nært hverandre. Det er likevel nødvendig å ta i betraktning at Arneberg livnærte seg av oppdrag, slik som han fikk hos Jahre. At forholdet skulle gå godt var avgjørende for Arnebergs forretning og ikke minst et tegn på profesjonalitet.

7. Oppsummering

Med utgangspunkt i en historisk-biografisk analyse, der ulike arkitekturhistoriske perspektiver er blitt belyst, har oppgaven diskutert problemstillingen om hvordan Villa Midtåsen forholder seg til samtidens kulturelle og arkitektoniske konvensjoner i den norske representative villaarkitekturen. Undersøkelser omkring planleggingen og planprosessen har vært utfordrende ved at den synes å være noe mangelfull, samtidig som det foreligger enkelte interessante utkast av både eksteriør og interiør. Tegnematerialet etterlatt av arkitekten har vist seg å være mindre organisert enn ønskelig og dermed vanskeligere å konkludere rundt. Dette har forårsaket komplikasjoner når det gjelder å analysere hendelsesforløpet i prosessen. Det ble likevel tydelig at Villa Midtåsen, fra det første utkastet i august 1930 til det endelig godkjente utkastet i 1933, har gjennomgått en formal forenklingsprosess av partier av fasaden og eksteriørbehandlingen.

Typologi

Avhandlingens første delproblemstilling (i kapittel 4) tok for seg Villa Midtåsen i en typologisk sammenheng. Her ble skipsreder Jahres villa belyst i lys av jobbetiden som skøyt fart i årene mellom 1915-1920 og den videre økonomiske oppgangen opp mot 1930. Med den herskapelige rikmannsvillaen siktet Jahre etter å innfri det borgerlige livsformidealet.

Karakteristisk ved en slik villa var både en markert nesten monumental villabygning, ofte plassert på høyder, kombinert med et differensiert romprogram. I både rommenes faste utstyr og selve møbleringen var det typisk at huset ble innredet med å referere til enkelte historiske stiler. Deriblant nybarokkens stilmøbler som refererte til tidligere tiders «makt, prakt och glans», slik arkitekturhistoriker Eva Eriksson skriver.²⁴⁴ Skipsreder Jahre kan også sies å tilhøre det nye *næringsborgerskapet*. Men for flere av de nyrike borgerne, inkludert Jahre, synes det eldre *dannelsesborgerskapet* i denne sammenheng å ha fungert som forbilde.²⁴⁵

To samtidige villaprojekter av Arnstein Arneberg kan dessuten ha påvirket Jahre i hans valg av arkitekt. I 1930 tegnet Arneberg en villa for kronprinsparet, Skaugum, samtidig som han tegnet en villa for den godt etablerte rederen Lars Christensen i Sandefjord, Villa Ranvik. Disse villaene kan kategoriseres som å tilhøre dannelsesborgerskapets spydspiss, og fremstår å ha representert et ideal Jahre ønsket å assosiere seg med. For Jahre var målet enten bevisst

---

²⁴⁴ Eriksson, *Den moderna staden tar form*, 38.

²⁴⁵ Johnsen, *Det moderne hjemmet*, 30.

eller ubevisst å opprette en tilknytning til dannelsesborgerskapet og å dekke over at kapitalen var av nyere dato, ettersom «gammel» kapital i langt større grad var sosialt akseptert. Samtidens debatt omkring modernismens omstridte funksjonalistiske arkitektur ser ikke ut til å ha fanget rederens interesse til å gå inn for denne retningen. Da ville han sikkert ønsket en annen arkitekt.

Ved å plassere seg på toppen av Midtåsplatået posisjonerte Jahre seg dessuten i et område med økonomisk likestilte. Den til slutt 60 mål store tomten omfavnet hele åsen, så utsikten mot sentrum og Sandefjordsfjorden ble sikret i rederens eie. Foruten å være et hjem for ekteparet var en like viktig ambisjon for oppførelsen av villaen å kunne invitere betydningsfulle personer med både høy økonomisk og kulturell kapital. Gjennomgående i boligen er det en stedvis betoning av dyre materialer, og flere av de representative rommene ble innredet med antikviteter, kunst og stilmøbler. Foruten den estetiske verdien ønsket Jahre, ved å trekke linjer til tidligere tider, å demonstrere sin smakssans og på den måten opprette en tilknytning til det eldre dannelsesborgerskapet.

Stil

Delproblemstillingen i kapittel 5 tok for seg hvordan Villa Midtåsen forholdt seg til samtidens stilkriterier rundt villa-arkitekturen. Her viste analysen at Arneberg assimilerte de ulike stilelementene til en hybrid, der byggherrens ønsker om en representativ bolig ble forenet med samtidens teknologiske og funksjonelle muligheter. Betegnelsen «funkisklassisme», som Villa Midtåsen ofte kategoriseres som i faglitteratur, blir med denne analysen for snever. Ved å analysere ulike elementer som plassering i terreng, bygningsvolumets sammenheng, fasade eksteriør og materialvalg ble det mulig å opprette et mer nyansert bilde av de stilhistoriske elementene som formet Villa Midtåsen.

Den dominerende og noe pittoreske plasseringen av bygget på en høyde i terrenget, kombinert med det trinnvise imponerende store hageanlegget viser både til nasjonalromantiske og nyklassisistiske elementer. I nord er det opparbeidet en idyllisk mer romantisk landskaphage, mens det i sør er utformet et trappeanlegg i akse med fjorden, i tråd med nyklassisismens ideal om symmetri og rette linjer. Hageanlegget i nord og sør oppleves som to separate oaser, uten at det ble oppfattet som eklektisk eller problematisk. Ser vi på bygningsvolumets sammenheng er Villa Midtåsen ganske tett opp under den nasjonalromantiske organiseringen av bygningsvolumet. I «klassisk Arnebergstil» er Villa Midtåsen organisert i en L-formasjon, med tjenerfløy i øst. Rommene er plassert symmetrisk i tråd med nyklassisismen, men med

ulike størrelser og volum på rommene som igjen bringer inn et element av stemning tettere på nasjonalromantikkens idealer.

Den kubiske volumbehandlingen og silhuetten preger også fasadenes utforming og kan oppfattes moderne og tidsmessig på 1930-tallet og tettere på funksjonalismens tendenser, selv om også nyklassisismen hadde kubiske tendenser utover på 1920-tallet. I fasadenes utforming, spesielt mot syd og i nord syntes derimot det funksjonalistiske å fremtre mer underordnet, men både utformingen av karnappet og vindusbåndet i vest har i sin formale enkelhet trekk som fremstår som moderne. Likevel er det en rekke elementer som kassetteutskjæringer under takvinkelen og puttifigurer i smijernsgelenderet, som ikke var forenelig med funksjonalismen ideal og viser til nyklassisismens formspråk. I forhold til materialbruken på Villa Midtåsen representerer først og fremst materialbehandlingen en videreføring av nasjonalromantikkens bevissthet omkring materialets estetiske verdi og håndverk noe som preger boligen. Arneberg var samtidig opptatt av en materialbruk som både økte brukervennligheten og komforten og gav et vakkert uttrykk. Villaens fire peiser var kun emosjonelt og stemningssettende betinget ettersom det var installert et sentralvarmeanlegg i kjelleretasjen. Arkitekt Arnebergs solide erfaring omkring representativ boligarkitektur, med en enorm følsomhet for helhet og detalj, var godt forankret i et nasjonalromantiske ideal som preget deler av boligen.

I samarbeid

Avhandlingens siste kapittel tok for seg delproblemstillingen om samarbeidet mellom arkitekt og byggerherre. I et intervju fra 1938 kommer det frem hvordan utsikten og plasseringen øverst på åsen var viktig for Jahre. På perspektivtegningene til Arneberg er det dessuten tegnet inn skip i bakgrunnen på fjorden av arkitekten, noe som indikerer sammenhengen mellom forbindelsen fra villaen på en høyde ned til fjorden hvor Jahre hadde sin tilknytting med AS KOSMOS. I henhold til Michel Foucaults teorier om blick og makt kan plasseringen på toppen av Midtåsplatået leses som en manifestasjon av Jahres posisjon i byen. Villa Midtåsen var fra byen og fjorden fullt synlig, og Jahre kunne til enhver tid holde øye med skipene på fjorden. For ansatte på fjorden var det derfor alltid en mulighet for å bli observert, selv om rederen kanskje ikke befant seg i villaen. Å posisjonere seg slik han gjorde, synlig for alle i byen og på fjorden, var fremfor alt en måte å markere sin makt i Sandefjord.

Antakelig hadde Jahre størst påvirkning når det kom til organiseringen og innredningen av Villa Midtåsen. De representative rommene i første etasje var viktige for å gi et godt inntrykk på sine forretningspartnere. Jahre fulgte dannelsesborgerskapets ideal omkring et estetisk

forhold til kunst og antikviteter i hjemmet, samtidig som han respekterte fremskrittstenkningen og ny teknologi. Gjestene på Midtåsen bodde komfortabelt med moderne fasiliteter i andre etasje, som viste at rederen satt pris på nye løsninger der det passet seg. Både badeværelset i andre etasje, gjestesoveværelset og kjøkkenet var moderne, men også svært eksklusivt innredet.

Arkitekt Arneberg ser ut til å implementere sin solide erfaring og holdning omkring materialbevissthet og godt håndverk på Villa Midtåsen. I forhold til sin egen bolig, på Madserud Allé 38, hvor han kunne realisere sine egne arkitekturvisjoner er boligen der vesentlig mer lokal og lun med panelvegg og en tilbaketrukket plassering. På Villa Midtåsen virker den røde teglkledningen ikke påfallende lokal, men vitner om en kunstnerisk frihet i møtet med byggherren. På hageanleggets sørside er hagen anlagt i flere etasjer, med basseng og fontener i en akse med fjorden i enden. Antakelig henter arkitekten inspirasjon fra tidligere arbeid med Riksantikvar Harry Fett, som var entusiastisk opptatt av den italienske renessansen. Fett sammenlikner i senere tid Villa Midtåsen med den herskapelige Villa d'Este i Italia. Denne forbindelsen ble også tydelig ved studie av tidligere prosjekt av Arneberg, med et utkast for Whist i 1917 på Abbedikollen i Kristiania. Det terrasseinndelte hageanlegget for Whist ble ikke realisert, men de storslåtte planene kan derfor ha blitt tatt opp igjen ved Midtåsen i Sandefjord, passende for den visjonære rederen. Antakelig med tillitt til arkitekten fikk Villa Midtåsen en noe mer neddempet fasade. Funksjonalismen hadde slått rot i miljøet blant arkitektene i 1930 og må ha vært viktig for Arneberg å forholde seg til for egen faglig integritet.

Siste ord

Videre studier av Arnebergstuen, som ble påbygget i 1960, ser undertegnede på som et fruktbart tilskudd i analysen, men er ikke behandlet. Et annet perspektiv som er utelatt i avhandlingen er byggherrens kone, Dagny Jahre, og hennes eventuelle påvirkning på boligens utforming, som en nærliggende aktør i prosessen ved oppførelsen av Villa Midtåsen. Som følge av oppgavens omfang og mangel på tegnemateriale samt kilder etter Dagny Jahre har dette blitt utelatt i avhandlingen.

8. Litteraturliste

Bøker og kapitler i bøker

- Aavitsland, Kristin Blikrud. *Harry Fett. Historien er lengst*. Oslo: Pax Forlag a/s, 2014.
- Ackerman, James S. *The Villa: Form an Ideology of Country Houses*. London: Thames and Hudson, 1990.
- Andersson, O. Henrik, Fredric Bedoire (red). *Svensk Arkitektur – ritningar 1640-1970*. Stockholm: Byggförlaget i samarbeide med arkitekturmuseet, 1986.
- Arge, Kristin og Siv Bleiklie, *Arkitektonisk kvalitet: en studie av samspillet mellom byggherre og arkitekt*. Oslo: Pax forlag, 2003.
- Brochmann, Odd. «Architecture», I *Norway to-day*. Oslo: Dreyers Forlag, 1950.
- Bergan, Gunvor Øverland og Trinelise Dysthe. *Hjemme i Norge: Tradisjon og fornyelse*. Oslo: Cappelen, 1994.
- Bing, Morten og Espen Johnsen (red). *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*. Oslo: Norsk Folkemuseums årbok, 1997-1998.
- Bjørvik, Tor. *Reder- og Skippergårder i Sandefjord*. Sandefjord: BK Grafisk, 2009.
- Bodén, Christer. «Det funksjonalistiska arvet – några grunddrag i funksjonalistisk idétradisjon och utvecklingshistoria». I *Modernismens genkomst. En antologi*, redigert av Hansen, J. S. & Bech-Danielsen, C. 17-62. København: Arkitektens Forlag/Statens Byggeforskningsinstitut, 2001.
- Bourdieu, Pierre. ««Innledning» Til distinksjonen». I *Estetisk teori – en antologi*, redigert av Kjersti Bale og Arnfinn Bø-Rygg, 378-396. Oslo: Universitetsforlaget, 2013.
- Brochmann, Odd Thoralf «Architecture», *Norway to-day*, 1950
- Coffin, David R. *The Villa d'Este at Tivoli*. Princeton: Princeton University Press, 1960.
- Egede-Nissen, Hans. «Middelklassen og det øvre borgerskapets boform.» I *Nye hjem: Bomiljøer i mellomkrigstiden*, redigert av Morten Bing og Espen Johnsen, 175-226. Oslo: Norsk Folkemuseums årbok, 1997-1998.
- Eliassen, Georg, Arne Pedersen, Olav Platou (red). *Arnstein Arneberg*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952.
- Eriksson, Eva. *Den moderna stadens födelse. Svensk arkitektur 1890-1920*. Stockholm: Ordfronts förlag, 1990
- Eriksson, Eva. *Den moderna staden tar form. Arkitektur och debatt 1910-1935*. Stockholm: Ordfont förlag, 2001.
- Fett, Harry. *Om Fortids og Nutids Huse og villaer i By og Bygd, Bykunst og Byregulering M.M.* Kristiania og Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1910.
- Fett, Harry. «Studietid og første arbeidsår», *På kulturvernets veier: Erindringer*, 147-205. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1949.

- Fett, Harry «En Generasjon og en vennehilsen». I *Arnstein Arneberg*. Redigert av Georg Eliassen, Arne Pedersen, Olav Platou, 13-55. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952.
- Findal, Wenche. *Funksjonalismens boliger: form, funksjon, komfort*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2007.
- Findal, Wenche. *Norsk modernistisk arkitektur: om funksjonalismen*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag a. s, 1996.
- Flemmen, Leif Magne. *Sandefjords Klubbsselskap 1914-2014*. Sandefjord: Via Media, 2014.
- Foucault, Michel. «Of other spaces: Utopias and Hetrotopias», I *Rethinking Architecture. A reader in cultural theory*, redigert av Neil Leach, 348-367. London og New York: Routledge, 1997.
- Girouard, Mark. *Life in the English Country House*. London: Yale University Press, 1979.
- Groven, Torstein. *Midtåsen – en historisk tolkning*. Masteravhandling. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. 2020.
- Grønvold, Ulf. «Arneberg og Poulsson – Et dobbeltmonarki i norsk romantisk arkitektur». I *Arneberg & Poulsson. Arkitekturutstilling. Arnstein Arneberg og Magnus Poulsson – 100 år*, redigert av Tore Brantenberg, 56-62. Oslo: Norske Arkitekters Landsforbund og Norsk Arkitekturmuseum, 1982.
- Grønvold, Ulf. «Huset innerst i Viken» I *Det store løftet*, redigert av Ulf Grønvold, Nils Anker og Gunnar Sørensen, 17-145. Oslo: H. Aschehoug & Co, 2000.
- Gulbrandsen, Roy og Annemor Møst (red.). *Familien på Skaugum*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1971.
- Johnsen, Espen. *Det moderne hjemmet 1910-1940. Fra nasjonal tradisjonisme til emosjonell funksjonalisme. Utvalgte villa- og møbelprosjekter av åtte norske arkitekter*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo. 2002.
- Jørgensen, Lisbet Balslev. *Danmarks arkitektur – Enfamiliehuset*. København: Gyldendal, 1979.
- Langeland, Knut. *Praktfulle hager & historiske gods*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2013.
- Lending, Mari. *Omkring 1900: kontinuiteter i norsk arkitekturtenkning*. Oslo: pax Forlag A/S, 2007.
- Mansfield, Mark Robert. *Modernism and national romanticism in the work of architect Magnus Poulsson (1881-1958)*. Doktorgradsavhandling. Arkitektur- og designskolen i Oslo. 2015.
- Monterumisi, Chiara. *Ragnar Östberg. Villa Geber, una casa nell'arcipelago*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Bologna. 2017.
- Mørch, Morten Ole. *Arnstein Arneberg: mennesket og arkitekten, byggverkene og byggherrene*. Oslo: Bastion forlag, 2006.
- Norberg-Schulz, Christian. *Arne Korsmo*. Oslo: Universitetsforlaget AS, 2000.
- Norberg-Schulz, Christian. «Fra Nasjonalromantikk til funksjonalisme. Norsk arkitektur 1914-1940». I *Norsk kunsthistorie. 6: Mellomkrigstiden*, redigert av Trygve Nergaard, Even Hebbe Johnsrud, Alf Bøe. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1983.

- Olstad, Finn. *Sandefjords Historie. Bind I. Strandsitter og verdensborger*. Sandefjord: Sandefjord kommune, 1995.
- Olstad, Finn. *Sandefjords Historie Bind II, En vanlig småby?* Sandefjord: Sandefjord Kommune, 1997.
- Rynning, Thea Katharina. *Høyershus og Villa Hansen. Den representative og private villa – En studie og komparativ analyse av rikmannsvillaen fra 1916 og 1935 i Oslos randsoner* (Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 2008)
- Schaanning, Espen. *Fortiden I våre hender. Foucault som vitenshåndtør*. Ph.D.-avhandling. Universitetet i Oslo, 1999.
- Stavenow-Hidemark, Elisabet. *Villabebyggelse i Sverige 1900-1925: inflytande från utlandet idéer förverkligande*. Stockholm: Nordiska museet, 1971.
- Stenseth, Bodil. *En norsk elite. Nasjonsbyggerne på Lysaker 1890 - 1940*. Oslo: Aschehoug, 1993.
- Sørensen, Henrik. «Episoder med Arnstein Arneberg». I *Arnstein Arneberg*, Redigert av Georg Eliassen, Arne Pedersen, Olav Platou, 61-69. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952.
- Thorson, Odd. *Aksjeselskapet KOSMOS gjennom 25 år – En epoke i Antarktis*. Oslo: Kristes Boktrykkeri, 1953.
- Tjomsland, Audun. *Anders Jahre – Hans liv og virksomhet*. Sandefjord: Tjomsland Media AS, 2013.
- Wig, Kjell Arnljot. *Kongen ser tilbake*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag A.S, 1977.

Tidsskrift- og avisartikler

- Aasland og Arne Korsmo, «Havnen allé 8. Grosserer Alex Dammann». I *Byggekunst* 14 (1932): 235-240.
- Anker-Olsen, Kr., «Ferdig med hvalen?». *Aftenposten*. 26.11.1938.
- Arneberg, Arnstein. «Skaugum». I *Byggekunst* 14 (1932): 181-200.
- Avermaete, Tom og Hans Teerds. "The Roles of the Architect: Toward a Theory of Practice". I *Lexicon N°1: On the Role of the Architect*, redigert av Salomon Frausto, 7-11. Delft: The Berlage Center for Advanced Studies in Architecture and Urban Design, Delft University of Technology, 2016.
- Blakstad, Gudolf, «Villaen», I *Byggekunst* 13 (1931): 127-134.
- Blakstad, Gudolf. «Arnsetin Arneberg 75 år» I *Byggekunst* 39, no. 4 (1957): Tillegget s. 13-14.
- Eliassen, Georg. «Konkurransen om tegninger til Kronprinsparets bolig på Oscarshall – Juryens kritikk». I *Byggekunst* 11. (1929): 65-73.
- Eliassen, Georg. «Arkitektene finner hjem, 1906-1916.» I *Byggekunst* 38, no. 5/6 (1956): 113-123.

- Friedman, Alice T. "The way you do the things you do. Writing the history of houses and housing". I *Journal of the Society of Architectural Historians*, Vol.5. California: University of California Press, 1999.
- Goldhagen, Sarah Williams. «Something to Talk about: Modernism, Discourse, Style», I *Society of Architectural Historians*, 64, no. 2 (juni 2005): 144-167.
- Heiberg, Edvard. «Kunst og orden». *Dagbladet*. 01.05.1926.
- Henningsen, Poul. «Arkitektur utviklingen». I *Byggekunst* (1930): 9-13.
- Ingebretsen, Svein. «Arnstein Arneberg- Arkitekten som preget Sandefjord». I *Kulturminner* (høsten 2015): 1-12.
- Johnsen, Espen. «Edvard Heiberg som budbringer- og funksjonalismens første bolighus i Norden». I *Menneske og bomiljø: rapport fra et forskernettverk*, 171-182. Oslo: norsk forskningsråd og forfattere, 1996.
- Johnsen, Espen. «Å nyansere norsk modernisme.» I *Nordic Journal of Architectural Research* 19, no. 1. (2006): 27-33.
- Johnsen, Espen. «Arne Korsmo og Villa Stenersen. Noen skisser og relasjoner til betraktning». I *Kunst og Kultur*, 97, no. 4 (2014): 240-247.
- Knudsen, Merete. «Villa Midtås i Sandefjord», I *Vestfoldminne* (2007/2008): 45-68.
- Krafft, Ingeborg. «Kjøkkenet», I *Byggekunst* 13 (1931): 61-62.
- Ludwigsen, Eva. «Badeværelset», I *Hus og Have* (1934): 28.
- Monsen, Urusla. «Ittno Knussel i Sandefjord». *Aktuell* 16, no. 27 (1960): 14-16.
- Munthe-Kaas, Herman. «Arnstein Arneberg 70 år – 6. juli» I *Byggekunst* 34, 6/7 (1952): 33-35.
- Poulsson, Magnus. «Hus i havbrynet». I *Bonytt* 16, no. 11/12 (1956): 244-247.
- Porphyrios, Demetri. «Sandinavian Doricism. Danich and Swedish Architecture: 1905-1930» I *Architectural Design* 52, no. 5/6 (1982): 337-349.
- Risåsen, Geir Thomas. ««forbrydelsen» - jobbetidens fremste monument». I *Byminner*, no. 3 (1990): 2-11.
- Solbakken, Bente Aass. «Via Stockholm? Norske arkitekter ved Kungliga Tekniska Högskolan.» I *Kunst og Kultur* 95, no. 1 (2012): 44-55.
- Sørensen, Bodil. «Kunstsamlermiljøet i Kristiania i 1870- og 80 årene». I *Kunst og Kultur* 79, no. 2 (1996): 66-105.
- Uten forfatter. «Jahre faar kjøpt Midtaasplataaet». *Sandefjords Blad*. 21.06.1930.
- Uten forfatter. «Anders Jahre fikk festet Midås-arealet» *Vestfold Arbeiderblad*. 03.06.1933.
- Uten forfatter. «Moderne hjem», *Aftenposten* 16.05.1934.
- Uten forfatter. «Eiendomssalg». *Sandefjord Blad*. 20.06.1936.
- Uten forfatter. «De største Skattydere i Sander 1937—38.», *Sandefjords Blad*, 09.08.1937.
- Uten forfatter. «Anders Jahre- Hvalmatadoren i Sandefjord.», *Laagendalsposten*, 23.07.1948.

Øvergaard, Ole. «Ut av romantikken» I *Byggekunst* 38, no. 5/6 (1956): 124-134.

Elektroniske kilder

Britannica Academic, S. V. «Arts and Crafts movement», 26.11.2020. [Arts and Crafts movement -- Britannica Academic \(uio.no\)](#)

Norsk Biografisk Leksikon, s. v. «Arnstein Arneberg», av Elisabeth Seip, 17.05.2021. [Arnstein Arneberg – Norsk biografisk leksikon \(snl.no\)](#)

Norsk Biografisk Leksikon, s. v. «Anders Jahre», av Arnljot Strømme Svendsen, 17.05.2021. [Anders Jahre – Norsk biografisk leksikon \(snl.no\)](#)

Kulturminnesøk, «Midtåsen - Villa Midtås / Boligeiendom», 22.05.2021. [Midtåsen - Villa Midtås | Kulturminnesøk \(kulturminnesok.no\)](#)

Norsk Kunstnerleksikon, s.v. «Arnstein Arneberg», av Jens Christian Eldal, 28.02.2021. [Arnstein Rynning Arneberg – Norsk kunstnerleksikon \(snl.no\)](#)

Korsmo, sitat hentet fra *Nasjonalmuseet.no*, s.v. «Villa Stenersen». 17.02.2021. [Villa Stenersens historie – Nasjonalmuseet](#)

Store Norske Leksikon, s. v. «Panoptisk», 12.02.2021. [panoptisk – Store norske leksikon \(snl.no\)](#)

Annet

Personlig kommunikasjon i e-post fra Svein Ingebretsen, 11.01.2021.

Fra forelesning, KUN 4130, 03.03.2020.

Jørgen Jahre Jr., telefonsamtale, 02.11.2020.

9. Illustrasjoner

Illustrasjonsliste

III. 1

Midtåsen (1930) Perspektivtegning. Fotograf: O. Væring. Eier: Stiftelsen Arkitekturmuseet. NAMF.04124

III. 2

Forslag 1 (1931) Perspektivtegning. Lånt av: Per Rønningen

III. 3

Forslag 2 (C. 1931) Perspektivtegning. Lånt av: Per Rønningen

III. 4

Forslag 3 (C. 1931) Perspektivtegning. Lånt av: Per Rønningen

III. 5

Perspektivtegning (1930-31) Foto av tegning. Eier: Nasjonalmuseet. NAMF. 01937

III 6

Fasade sør (1930-31) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III 7

Planløsning (1930-32) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 8

Plan av Iste etasje (1933) Sist revidert: 27.04.1933. Teknikk og materiale: blyant på papir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 9

Plan av kjeller (1933) Sist revidert: 26.05.1933. Teknikk og materiale: blyant på papir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 10

Plan av 2nen etasje (1933) Sist revidert: 11.09.1933. Teknikk og materiale: blyant på papir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 11

Vindfang etc. (1934) Teknikk og materiale: blyant på papir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 12

Felter med treskurd til hallen (c. 1934) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 13

Relieff gelender (c. 1934) Teknikk og materiale: blyant og akvarellmaling på papir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 14

Gulv i kjøkken og anretning (c. 1933) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 15

Kjøkken og anretning (1933) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 16

Bad ved gjeste v. (1933) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 17

Dørtype til 2den etg. Hall. (c. 1933) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 18

Plan av taket (c. 1933) Teknikk og materiale: blyant på transparentpapir. Eier: Nasjonalmuseet. NAMT.aar545

III. 19

Villa Midtåsen (1935) Fasade nord. Fotografi. Eier: Jørgen Jahre jr.

III. 20

Villa Midtåsen (1935) Fasade nord. Fotografi. Eier: Jørgen Jahre jr.

III. 21

Villa Midtåsen (1935) Fasade nord. Fotografi. Eier: Jørgen Jahre jr.

III. 22

Høyarhus. (1923) Fasade nord. Fotograf: H. Brinchmann. Eier: Arkitekturmuseet. NAMF.00167.001.005. [H. Brinchmann, Høyarhus – Nasjonalmuseet – Samlingen](#)

III. 23

Høyarhus. (1952) Situasjonsplan. Hentet fra: Eliassen, Georg, Arne Pedersen, Olav Platou (red). *Arnstein Arneberg.* (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952) [Arnstein Arneberg \(nb.no\)](#)

III. 24

Høyarhus (1923) Fasade sør. Fotograf: H. Brinchmann. Eier: Arkitekturmuseet. NAMF.00167.001.008. [H. Brinchmann, Høyarhus – Nasjonalmuseet – Samlingen](#)

III. 25

Frederik Stangs gate 22. (1952) Fasade nord. Fotograf: Erik Næss. Hentet fra: Eliassen, Georg, Arne Pedersen, Olav Platou (red). *Arnstein Arneberg.* (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952) [Arnstein Arneberg \(nb.no\)](#)

III. 26

Frederik Stangs gate 22. (1916) Plantegning. Eier: Oslo kommune.

III. 27

Frederik Stangs gate 22. (C. 1930). Fasade sør. Fotograf: Anders Beer Wilse. Eier: Oslo Museum. OB.Y4723. [Oslobilder](#)

III. 28

Villa Elsero (1965) Fasade sør. Fotograf: ukjent. Eier: Stiftelsen Arkitekturmuseet. NAMF.01630.003

III. 29

Villa Elsero (1922) Plantegning. Eier: Oslo kommune.

III. 30

Villa Elsero (Ukjent datering) Bakgård. Fotograf: ukjent. Eier: Universitetet i Oslo.

III. 31

Skaugum. Asker. (C. 1950) Fasade sør. Fotograf: Atelier Rude. Eier: Oslo Museum. OB.F12537d [Skaugum. Asker. - Oslo Museum / DigitaltMuseum](#)

III. 32

Skaugum. Fra tunet ved hovedinngangen. (1952) Fasade nord. Fotograf: Runar Anker Nilsen. Hentet fra: Eliassen, Georg, Arne Pedersen, Olav Platou (red). *Arnstein Arneberg.* (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952) [Arnstein Arneberg \(nb.no\)](#)

III. 33

Arnstein Arneberg. *Skaugum.* (1952) Situasjonsplan. Hentet fra: Eliassen, Georg, Arne Pedersen, Olav Platou (red). *Arnstein Arneberg.* (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1952) [Arnstein Arneberg \(nb.no\)](#)

III. 34

Ranviksstranda 2. (1982) Fasade sør. Fotograf: ukjent. Lånt fra: [Lardex - Konsul Lars Christensens bolig i Ranvik](#)

III. 35

Mitten og Co AS. Sandefjord. Sandarveien og Dølebakken. (1927-1930) Fotografi/postkort. Lånt fra: <https://www.lardex.net/artikkel/2083>

III. 36

Villabebyggelse i Åsen. Nedre Åsenvei 2. (1918-1930) Fasade sør. Fotograf: ukjent. Lånt fra: [Lardex - ÅSEN - STASELIGE VILLAEIENDOMMER](#)

III. 37

Villa Midtåsen (04.2011) Utsikt fra gjestesoverommet. Fotograf: May Hoverud. Eier: May Hoverud.

III. 38

Villa Midtåsen (07.04.2021) Port opp til villaen. Fotograf: T. Høifødt.

III. 39

Villa Midtåsen (07.04.2021) Gjestetoalett ved vindfang. Fotograf: T. Høifødt.

III. 40

Villa Midtåsen (07.04.2021) Blyglassdør. Fotograf: T. Høifødt.

III. 41

Villa Midtåsen (1967) Hall. Fotograf: Victor Schlytter. Utlånt av: Lardex. [Lardex - MIDTÅSEN](#)

III. 42

Villa Midtåsen (1967) Hall. Fotograf: Victor Schlytter. Utlånt av: Lardex. [Lardex - MIDTÅSEN](#)

III. 43

Villa Midtåsen (07.04.2021) Salong. Dør inn til Røkeværelse. Fotograf: T. Høifødt.

III. 44

Villa Midtåsen (07.04.2021) Salong. Fotograf: T. Høifødt.

III. 45

Villa Midtåsen (1967) Røkeværelse. Fotograf: Victor Schlytter. Utlånt av: Lardex. [Lardex - MIDTÅSEN](#)

III. 46

Villa Midtåsen (07.04.2021) Røkeværelse. Dør inn til vindfanget. Fotograf: T. Høifødt.

III. 47

Villa Midtåsen (07.04.2021) Intarsia på røkeværelset. Fotograf: T. Høifødt.

III. 48

Villa Midtåsen (07.03.2020) Spisestue. Fotograf: T. Høifødt.

III. 49

Villa Midtåsen (07.03.2020) Arnebergstuen. Fotograf: T. Høifødt.

III. 50

Villa Midtåsen (07.04.2021) Arnebergstuen. Trapp opp til spisestuen. Fotograf: T. Høifødt.

III. 51

Villa Midtåsen (07.04.2021) Hall i 2. etasje. Fotograf: T. Høifødt.

III. 52

Villa Midtåsen (07.04.2021) Bodega i kjelleretasjen. Fotograf: T. Høifødt.

III. 53

Villa Midtåsen (07.03.2020) Bodega i kjelleretasjen. Fotograf: T. Høifødt.

III. 54

Villa Midtåsen (23.07.2020) Hageanlegg sør. Fotograf: T. Høifødt.

III. 55

Villa Midtåsen (16.05.1934) Fasade sørøst. Fotograf: ukjent. Hentet fra: [Aftenposten \(nb.no\)](#)

III. 56

Villa Midtåsen (07.04.2021) Bad til Gjestesoveværelset. Fotograf: T. Høifødt.

III. 57

Villa Midtåsen (07.04.2021) Bad til Gjestesoveværelset. Fotograf: T. Høifødt.

III. 58

Villa Midtåsen (07.04.2021) Bad til ekteparet. Fotograf: T. Høifødt.

III. 59

Villa Midtåsen (07.04.2021) Gjestesoveværelset. Fotograf: T. Høifødt.

III. 60

Villa d'Este (12.09.2014) Hageanlegget. Fotograf: Nicolas Vollmer. Tilgjengelig fra: [CC Search \(creativecommons.org\)](#)

III. 61

Abbedikollen (1917) Avfotografert tegning. Fotograf: O. Væring. Eier: Nasjonalmuseet.
NAMF.01187.002